

Godina III

2001.

Broj 2-3.

YU ISSN 1450-7986

UDK 34: 061.1(4)

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

periodični časopis Centra za pravo Evropske unije

Glavni i odgovorni urednik
prof. dr Radovan D. VUKADINOVIĆ

Udruženje za pravo Evropske unije, Kragujevac

Izdavač

Udruženje za pravo Evropske unije
Beograd, Krunska (Proleterskih brigada), 74.
tel. 011 444 69 10

Uređivački odbor

Prof. dr Radovan D. Vukadinović, mr Gordana Ilić (sekretar), prof. dr Stevan Lilić, dr Duško Lopandić, dr Miroslav Paunović, prof. dr Milena Petrović i prof. dr Maja Stanivuković

Glavni i odgovorni urednik

Prof. dr Radovan D. Vukadinović
Tel.: 034 306 576; E-Mail: radevuk@jura.kg.ac.yu

Izdavački savet

Prof. dr Zoran Arsić, prof. dr Blagoje Babić, prof. dr Mirko Vasiljević, prof. dr Ivica Jankovec, prof. dr Dobrosav Mitrović (predsednik), prof. dr Dejan Popović, prof. dr Dragan Radonjić, dr Bojana Rilke i prof. dr Aleksandar Ćirić

Časopis izlazi periodično

Tiraž: 500

Štampa

Predlog za citiranje: REP.

Na osnovu mišljenja Ministarstva za nauku i tehnologiju broj 413-00-435/99-01, od 13. 01. 2000. godine, Revija je oslobođena poreza na promet .

Izdavanje ovog broja finansijski pomogao *Fond za otvoreno društvo Beograd.*

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

periodični časopis Udruženja za pravo EU

Godina III

2001.

Broj 1.

SADRŽAJ

ČLANCI I RASPRAVE

Eugen Stuart State Aid Control to EU standards
expectations and implications in the context
of a Stabilisation and Association Agreement 5

Predrag Bijelić Označavanje proizvoda na tržištu Evropske
unije 25

Jasmina Kronja Programi Evropske unije u oblasti istraživanja
inovacija i obrazovanja u kontekstu približavanja
SR Jugoslavije Evropskoj uniji 43

SUDSKA PRAKSA 69

Centros Limited, C-212/97
HSB-Wohnbau GmbH, Case C-86/00
Holto Ltd., C-447/00

PREVODI DOKUMENATA

Uredba Saveta EZ o statutu Evropskog
preduzeća 79

NOVOSTI IZ EVROPSKE UNIJE 119

IZ DOMAĆIH I STRANIH ČASOPISA 131

REVIEW OF EUROPEAN LAW

Periodical Review of Association for the European Union Law

Volume III

2001

No. 2-3

CONTENTS

ARTICLES

Eugen Stuart	State Aid Control to EU standards expectations and implications in the context of a Stabilisation and Association Agreement	5
Predrag Bijelić	Labeling of products in market of the European Union	25
Jasmina Kronja	Programs of the European Union in the field of research and innovation and education in framework of closer relationships FR Yugoslavia and EU	43

FROM PRACTICE OF THE COURT OF JUSTICE

Centros Limited, C-212/97	69
HSB-Wohnbau GmbH, Case C-86/00	77
Holto Ltd., C-447/00	77

DOCUMENTS

Council Regulation (EC) No 2157/2001 on the Statute for a European company (SE)	79

EUROPEAN UNION NEWS	119

FROM DOMESTIC AND FOREIGN REVIEWS	131

ČLANCI I RASPRAVE

Eugene Stuart LLM, MA¹

UDK 341.232.3:61.1EC
str.5 - 24.
izvorni naučni rad

STATE AID CONTROL TO EU STANDARDS - EXPECTATIONS AND IMPLICATIONS IN THE CONTEXT OF A STABILISATION AND ASSOCIATION AGREEMENT

Abstract

This article reviews the nature and development of EC law and policy regarding state aids in its political, legal and economic context with particular reference to the likely requirements on Yugoslavia under a future Stabilisation and Association Agreement with the EU to develop a credible national system of supervision and control. The development of such a system is also connected with Yugoslavia's efforts to re-join the WTO.

The article traces the development of the EU state aid control system and highlights its main focus and method of operations. It notes

* Eugene Stuart is an international legal and public policy advisor. He was previously head of the Irish State Aid Policy Unit at the Irish Ministry of Economy and has advised almost all of the candidate countries for EU Enlargement on the development of state aid control systems. He is currently engaged at the Savetodavni centar za ekonomska i pravna pitanja (SCEPP) in Belgrade. SCEPP is an EU funded project managed by the European Agency for Reconstruction. The views expressed here, however, are the views of the author alone and should not be construed as representing the official views of any government, the Centre or the European Union.

that, even while the EU is progressively insisting upon comparable systems in all regions with which it is establishing new treaty-based trade relations, state aid levels remain problematic within the EU itself and the enforcement efforts against EU Member States are increasing.

The Croatian and Macedonian Stabilisation and Association Agreements contain commitments regarding the development of national systems of state aid control in both countries that broadly reflect the earlier process with the present candidate countries for EU membership under the Europe Agreements. An overview of the Croatian and Macedonian commitments gives reason to suggest that a reasonably strict regime of state aid control will also be expected in the case of a Stabilisation and Association Agreement between the European Union and Yugoslavia. This will necessitate substantial action in Yugoslavia (including legislation, training, political will and international reporting) to ensure credible compliance with new international commitments. Accordingly, it will be particularly important to design and develop a Yugoslav competence in this field and to design a system of regulation that makes sense and can work in Yugoslavia. This will take both time and effort and the article considers that it is of some importance that these efforts are commenced sooner rather than later in Yugoslavia. In overall terms, the development of suitable controls over state supports to the private sector can be a good thing for Yugoslavia, ensuring that government funds are well spent, now and in the future, that competition is not unduly affected and that there is transparency and rationality in regard to what is available in the form of government supports to business and economic development.

Key Words: *Aid, elements of national systems, EU state aid control system, exemptions, stabilisation and association agreements, state aid, impacts and effects, types of aid, Yugoslavia, Croatia, Macedonia.*

Introduction

The European Union has operated a system of centralized legal regulation on state aid for the last 45 years² and government subsidies are regulated internationally by the World Trade Organisation³. Nonetheless, the regulation of Government supports to industry remains particularly complex

² Articles 87 to 89 of the EC Treaty

³ Principally by the Subsidies and Countervailing Measures Agreement, 1994.

and contentious in international relations for a variety of political, economic, legal and social reasons. In addition, after nearly half a century of the EU prohibition system, the levels of state aid within the European Union remain very high.

Whether from a political, legal or economic perspective, there is no clear consensus among international experts or practitioners as to whether or when subsidies are a good or a bad thing. However, the prevailing consensus, which recognizes a wide margin for exceptions, suggests that (in the absence of clear market failure arguments), state aids and subsidies are generally likely to be harmful (and wasteful of public funds) as they –

- hinder the smooth operations of market mechanisms of supply and demand;
- create artificial advantages which damage competition and competitiveness,
- generate a subsidies culture where businesses facing difficulties (or even starting up) expect to be supported by the State, and
- interfere with the system of comparative advantages upon which free international trade is based.

Of course, the existence (and prevalence) of Government supports to industry represent a half-way position between centrally planned economic philosophy and that of free market economics. Despite initial ideas in the 1940's that subsidization by Governments would be banned under a United Nations mandate, the regulation of Government supports to industry under international law vacillates widely in terms of its logic, scope and effectiveness. Systems of regulation range from almost zero in the USA to the increasingly strictly enforced EU system of state aid control. The latter is developing rapidly in terms of its regulatory content and impact on Government economic policy decisions. It is also spreading rapidly in all of the new geopolitical regions where the EU is establishing new treaty based trade and political relations e.g. Central & Eastern Europe, Russia and the Balkan States. Somewhere between the highly liberal approach to subsidies in the US and the increasingly strict EU system lies the subsidies control regime of the World Trade Organisation. The forthcoming WTO Doha Round of

international negotiations is planning to further strengthen the international subsidies regulatory system⁴.

As Yugoslavia prepares to re-join the WTO and to enter into a Stabilisation and Association Agreement with the European Union, it will be required to appropriately receive and implement regulatory controls in the national context that are compatible with and reflect the principles of prevailing international rules on government supports to industry. These requirements create new conditions for the development of government policies on matters as diverse as new greenfield foreign investment, the negotiation of bilateral investment or trade agreements, the formulation of national industrial policies, the rescue and restructuring of firms or industries, the development of small business policy, regional development, the enforcement of competition law and the commercial acceptance of a government grant or industrial incentive by a business entity.

The importance of the reception into Yugoslav law and practice of the principles and approaches of the EU state aid control regime for the strengthening of relations with the EU in the future is underlined by the recommendations of the April 2002 Annual Report by the European Commission on Yugoslavia –

"An EU compatible competition law and legislation on state aids should be adopted and implemented as rapidly as possible. Other legislation should be amended to respect such principles"⁵.

In this EU and WTO context, this article traces the development of the EU system of state aid control and explains its substantive content. It also examines the Stabilisation and Association commitments in respect of state aids entered into by Macedonia and Croatia. The purpose, in short, is to explain in general terms what compliance with EU and WTO requirements is likely to involve for government and for business in Yugoslavia.

⁴ The agenda for the DOHA Round specifically includes consideration of the reduction and eventual phasing out of agricultural subsidies, strengthening the disciplines of the SCMA and the creation of new rules on fisheries subsidies.

⁵ European Commission Stabilisation and Association Report on FRY, April 2002.

The origins of EU State Aid Control and the key rules

As early as 1945, attempts were made to regulate government subsidies to industry and economic sectors. The discussions leading up to the Havana Charter, which preceded the creation of the United Nations, presented the first proposals to regulate industrial subsidies in the interests of world peace and world trade. However, this was not accepted at that time by world leaders.

In the 1950's when the original six European countries were preparing the creation of the European Coal and Steel Community and the European Economic Community, the issue again came to international attention. In regard to the coal and steel community, the view was that one country's ability to subsidise its coal or steel sectors would undermine the necessary degree of free competition in a single coal and steel market. In regard to the EEC, the drafters of the Treaty of Rome decided at an early stage to introduce competition rules for business undertakings operating in the newly created common market. The drafters of the Treaty of Rome also created the legal basis for what later became a number of important common policies in the EEC – notably the common agricultural policy (CAP), the Common Transport Policy (CTP) and the Common Commercial Policy (CCP) dealing with trade issues. At the same time, there was some discussion about the creation of a common industrial policy and a common taxation policy. However, on industrial and taxation policy there was no agreement and, despite some minor shifts in position over the years, this largely remains the position to the present day⁶.

The lack of agreement on a common industrial policy, in particular, created a problem in relation to the agreed and important measures of competition policy⁷. Put simply, if anti-competitive behaviours of businesses in the EEC were regulated and prohibited, there was nothing to stop state

⁶ EU competence in regard to industrial policy is generally limited to the promotion of framework conditions and e.g. encouraging common national efforts based on EU recommendations, studies etc. Indeed, it is noteworthy that the agenda of the Industrial Council of the EU has been traditionally dominated by state aids issues. Taxation policy remains limited by the Treaty requirement of unanimity by Member States for direct taxation initiatives.

⁷ Articles 85 and 86 of the EEC Treaty (now Articles 81 and 82 under the renumbering of the Amsterdam Treaty).

subsidies recreating similar protective barriers and other barriers to competition by supporting key industries whether they were competitive or not. The solution to this dilemma was found by the Treaty rules on state aid in Articles 92 to 94 of the EEC Treaty which are now Articles 87 to 89 under the new numbering of the Amsterdam Treaty.

In brief the system created by the EEC Treaty prohibits any aid which distorts competition or affects trade under the supervision of a notification system operated by the European Commission. The key provisions of the EC Treaty are as follows –

"...any aid granted by a Member State or through State resources in any form whatsoever which distorts or threatens to distort competition by favouring certain undertakings or the production of certain goods shall, insofar as it affects trade between Member States, be incompatible with the common market"⁸.

"The (European) Commission shall, in cooperation with Member States, keep under constant review all systems of aid existing in those States. It shall propose to the latter any appropriate measures required by the progressive development or by the functioning of the common market."⁹

If, after giving notice to the parties concerned to submit their comments, the (European) Commission finds that aid granted by a State or through State resources is not compatible with the common market having regard to Article 87, or that such aid is being misused, it shall decide that the State concerned shall abolish or alter such aid within a period of time to be determined by the Commission. If the State concerned does not comply with this decision within the prescribed time, the Commission or any other interested State may, in derogation from the provisions of Articles 226 and 227, refer the matter to the Court of Justice direct"¹⁰.

⁸ Article 87(1) of the EC Treaty. This general prohibition is subject to other Treaty rules which create a *lex specialis* in regard to the agriculture, transport and defence industry sectors. Moreover, under the terms of Article 87(2), non-discriminatory consumer subsidies and state relief for natural disasters are stipulated as *per se* instances where the prohibition of Article 87(1) does not apply.

⁹ Article 88(1) of the EC Treaty.

¹⁰ Article 88(2) of the EC Treaty.

"The Commission shall be informed, in sufficient time to enable it to submit its comments, of any plans to grant or alter aid. If it considers that any such plan is not compatible with the common market having regard to Article 87, it shall without delay initiate the procedure provided for in (Article 88 paragraph 2). The Member State concerned shall not put its proposed measures into effect until this procedure has resulted in a final decision"¹¹.

Although the ordering of these provisions is somewhat out of sequence, there is a clear obligation on national governments to notify new or altered aid proposals to the European Commission and not to implement them until a positive decision has been received as regards their compatibility with the common market. In appropriate cases, the European Commission may also force a Member State to abandon its plans to grant state aid or change the content of particular aid measures.

Secondly, it is to be noted that there is no definition of "aid"¹² in the Treaty rules nor is the more common term "state aid" actually used¹³. The case law of the European Commission and the European Court of Justice refers to the "notion of aid" in a very dynamic way. The caselaw recognizes that there is no definition and that aid is identified by its effects on competition and trade and by the extent to which it confers a selective benefit on certain firms or industries. The continuing absence of a definition is also justified by the European Commission for the reason that any definition could be or would be circumvented readily by the very ingenuity of Member State industrial policies.

¹¹ Article 88(3) of the EC Treaty.

¹² In regard to the definition of aid, the European Court of Justice has clarified that an aid is a broader idea than a subsidy and that aid includes both state expenditure (direct and sometimes indirect) and the foregoing of public revenue e.g. in the form of tax write-offs or the agreed non-payment of social security contributions. The WTO, on the other hand, regulates subsidies and the SCMA 1994 has an extensive definition of a subsidy and especially when a subsidy is selective and subject to particular regulation. For most practical purposes, an EU "aid" and a WTO "subsidy" emerge as the same thing. The OECD, which has carried out an amount of comparative public policy analysis in this field, uses the useful and generic term "government supports to industry".

¹³ Interestingly, as will be seen later in this article, the term "state aid" is used in the Stabilisation and Association Agreements.

As well as examining new aids or alterations in existing aids, the European Commission is also empowered to keep existing aids under constant review. An existing aid is one that existed either before the Treaty rules came into force in a Member State (typically before accession to the EU) and aids which have previously been approved or exempted. This important power allows the Commission to indicate that things have changed¹⁴ and, on that basis, to re-open an investigation into existing aid. In proper cases, the Commission may issue "appropriate measures" requiring the abolition or alteration of existing aid measures.

In the context of the basic prohibition, Commission decisions typically focus on whether or not a notified proposed government measure is, in fact, aid within the meaning of Article 87(1) and, if it is aid, whether or not there are adequate grounds to exempt the measure from the basic prohibition on aid. In practice most notified government measures are either found not to be aid or to be capable of exemption¹⁵. Under the EC Treaty, various grounds exist which allow the European Commission to exempt state aid. In brief the main grounds for exemption¹⁶ relate to aid measures or schemes of government aid which –

- § promote economic development in seriously deprived regions of the EU (i.e. those with per capita gdp at less than 75% of the EU average);
- § facilitate economic development in areas of Member States experiencing major economic difficulties by comparison with national averages;
- § promote major projects of common European interest;
- § promote culture and heritage

The Treaty rules are supplemented by a wide range of Commission Guidelines, notices and, more recently, Regulations setting out detailed rules for "sensitive" economic sectors¹⁷, trying to balance the development needs of

¹⁴ Based specifically on an interpretation by the European Commission of the reference to the progressive development or the functioning of the common market in Article 88(1) of the EC Treaty.

¹⁵ Normally, under EC Law, Treaty exemptions are to be strictly and restrictively applied. The extent of practical non-opposition to notified aid measures raises the question, therefore, of whether the state aid rules are a de facto exception, or whether the case records indicate a significant degree of ineffective, or perhaps politically skewed, enforcement.

¹⁶ EC Treaty Article 87(3).

¹⁷ i.e. Steel, Coal, Shipbuilding, Agriculture, Transport, Fisheries, synthetic fibres, motor vehicles.

parts of the EU with the state aid regime (especially in the context of regional policy)¹⁸, setting a de minimis threshold below which aid is not a problem¹⁹, codifying procedural rules on the notification, approval and recovery of aid²⁰ developed by the European Courts and providing various degrees of lenient²¹ or strict interpretation²² of the rules for aid of particular types.

The development of EU policy, practice and enforcement

From 1957 until the first Enlargement of the EEC in the early 1970s there were very few cases taken up in regard to the state aids of the original 6 Member States. The first Enlargement which saw the entry of the United Kingdom, Denmark and Ireland into the EEC, however, re-opened concerns about state subsidies. The existing Member States were concerned that subsidies would be used to undermine the effects of the dismantling of tariffs (ostensibly for the purposes of industrial restructuring). For their part, the new countries (Ireland, UK and Denmark) feared that their economic development efforts would be curtailed by a strict application of the state aid rules or by new state aids emerging in the existing Member States.

¹⁸ Important guidelines here include those on aid to Small and Medium sized enterprises (Commission Regulation EC/70/2001 of 12 January 2001, *OJ L* 10 of 13 January 2001, pp 33-42), the EU regional aid guidelines (Guidelines on national regional aid, *OJ C* 74 of 10 March 1998, 9-31 as amended by *OJ C* 258 of 9 September 2000, p. 5), guidelines on aid to large investment projects (Multisectoral framework on regional aid for large investment projects, *OJ C* 107 of 7 April 1998, 7-18), aid for R&D (Community Framework for state aid for research and development, *OJ C* 45 of 17 February 1996 as amended by Commission Communication 98/C48/02) and environmental aid (Community Guidelines on state aid for environmental protection, *OJ C* 37 of 3 February 2001, 3-15).

¹⁹ Currently, under the terms of Commission Regulation EC/69/2001, *OJ L* 10 of 13 January 2001, this is 100,000 euros to a single enterprise over a three year period provided it does not breach sensitive sector rules or take the form of prohibited export aid.

²⁰ Council Regulation (EC) No 659/1999 of 22 March 1999, *Official Journal L* 83 of 27 March 1999, pp 1-9.

²¹ For example in regard to scientific research (under the R&D Guidelines) and in regard to the employment of handicapped workers under Guidelines on aid to employment, *OJ C* 334 of 12 December 1995, p. 4.

²² For example in regard to aid for rescue or restructuring of firms in economic difficulty under the Community Guidelines on state aid for rescuing and restructuring firms in difficulty, *OJ C* 288 of 9 October 1999.

Whether by accident or design, therefore, the 1970's saw the first phase of active application of the state aid rules by the European Commission. Moreover, in the 1970's a more rigorous enforcement of state aid policy in the EU was politically reinforced by the view that state aid control could assist governments in dealing with the hyper-inflationary effects of the oil crises of that era. Further enlargement in the 1980s saw an even greater recourse to the state aids rules and the detailed development of the legal powers of the European Commission as a result of several important decisions by the European Court of Justice²³. Policy in this period emphasized that state aid control could assist governments in reducing unemployment or, at least, in ensuring that the burden of unemployment was equitably shared based on market forces.

In the 1990s as the EU expanded its horizons towards further Enlargement, a strict system of state aid control in the candidate countries was insisted upon as a pre-condition for membership negotiations. The Europe Agreements with the candidate countries provide for the operation of a similar system to that of the European Commission in each candidate country and for reporting to the EU on levels of state aid and the controls applied. The policy emphasis of state aid control within the EU also shifted again – the new view being that a strong regime of state aid control helped Member States to control levels of public expenditure and thus facilitated their readiness to join the Eurozone. In the 1990s, the European Commission more publicly admitted that, despite its efforts, levels of state aid in Member States remained high and renewed efforts were made to ensure progressive reductions in overall levels. The system of EU state aid reporting developed for this reason and has been enhanced by the "State Aid Scoreboard" which was first launched by the European Commission in July 2001. This is intended to provide a transparent and publicly accessible source of information on the overall State aid situation in the European Union, on the Commission's current State aid control activities and on the comparative State aid situation across EU Member States²⁴. Moreover, in an important political development at EU level, the Stockholm Council of the Heads of State of the EU Member States committed the governments of the Member States to a type of voluntary code of practice on state aids. In the Summit Conclusions, the Member States agreed that –

²³ For example, Case 70/72, *Commission v. Germany (Kohlegesetz)*, [1973] ECR 813 dealing with the recovery and repayment of unlawful aid.

²⁴ This was most recently updated in May 2002.

The level of state aids in the European Union must be reduced and the system made more transparent... To that effect... Member States should demonstrate a downward trend in State aid in relation to GDP by 2003, taking into account the need to redirect aid toward horizontal objectives of common interest, including cohesion objectives²⁵.

A further important trend since the late 1990s concerns policy on tax incentives which is now particularly high on the EU state aid control agenda. It was not always clear that a tax benefit was a state aid in terms of the EC Treaty. This was resolved by the European Court of Justice case of *Sloman/Neptun*²⁶ which held that a benefit from public expenditure or from a tax saving were both equally state aid in certain circumstances.

While the EU has for a long time aspired to a common tax system in respect of business taxes, certain Member States strongly resist this as an encroachment into their national sovereignty. One effect of differences in tax systems is that major industries sometimes decide to relocate to lower tax countries creating jobs in the second country and losing jobs in the first country. The EU and the OECD have both been developing policies regarding unfair tax competition to try and combat these economic effects of globalization and, in 1997, the EU adopted a Code of Conduct on Unfair Tax Competition²⁷ to try and bring the state aid rules to bear in this situation to the maximum degree. The basic idea was that all previously approved tax aids and any national tax measures complained of by another EU Member State would be reviewed in detail. This process of review has produced a major Report on tax competition²⁸ within the EU and resulted in the opening of a large number of state aid cases involving the tax systems of Member States²⁹.

In recent years, the state aid control regime has been extended to the Balkans via Europe Agreement - style provisions of the Stabilisation and

²⁵ Conclusions of the Stockholm European Council, 23 - 24 March 2001 at paragraph 20 and 21, SN 100/01.

²⁶ Joined Cases C-72/91 and C-73/91, *Sloman-Neptun Schiffahrts AG and Seebetriebsrat Bodo Ziesmer der Sloman-Neptun Schiffahrts AG*, [1993] I ECR 887.

²⁷ Council Code of Conduct on business taxation, *OJ C 2* of 6 January 1998.

²⁸ The (unpublished) Primarolo Report of 1998.

²⁹ In an address to the Universiteit Nyenrode in the Netherlands on 22 January 2002, EU Competition Commissioner Mario Monti points out that, since 11 July 2001, the European Commission has initiated 15 state aid procedures regarding the corporation tax regimes of 12 Member States, primarily concerning special tax regimes put in place for inward investment or financial services companies.

Association Agreements with Macedonia and Croatia and into the countries of the former Soviet Union via similar provisions in the Partnership and Cooperation Agreements³⁰. Even though this is often tough medicine for transition economies, the basic idea is that the EU will only open free trade arrangements with countries which can provide a level of assurance that their firms are not being unduly subsidized to face competition from EU firms.

The EU system of State Aid Control today.

It has already been noted that EU Member States are required by the EC Treaty to notify to the European Commission any plans to introduce or grant aid and not to put such measures into effect until a positive decision is reached by the Commission. Major changes since the mid-1980s and especially since 1996 have created a new situation where the state aid rules now have more teeth and are being taken increasingly seriously by Member States and are more fully developed in the legislation of the EU. Among the most important changes are the following –

- § The new powers of the European Commission to recover illegal state aid;
- § The legal burden placed on recipients of aid to know whether or not it is legal;
- § The improved practices and enforcement efforts of the European Commission itself reflected, not least, in a detailed procedural regulation adopted in 1999;
- § Increased transparency regarding state aid control by the Commission and regarding the actual state aids operating in Member States;
- § The increased number of "guidelines" and other forms of EU secondary legislation setting out EU policy and the Commissions approach to what will be and what will not be allowed in regard to different types of aid, different EU regions and different economic sectors.

³⁰ For example, Agreement on Partnership and Cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Russian Federation, of the other part, *JOCEL* 327, Nov. 27, 1997, Article 53.

Since 1995 there have been 109 state aids judgments by the European Courts. This is approximately the same number for the entire period 1957 to 1994 and clearly demonstrates the increasing importance of state aid control. Moreover, at present, there are 60 active EU decisions for state aid recovery against 8 Member States and with a total value of 2 billion euros. 28 such orders are outstanding against Germany and 13 against Spain. Of the total of 60, 8 are before the national courts of the Member States and 6 are on appeal to the European Court of Justice³¹.

Nonetheless, the level of state aid in the EU remains high causing continuing doubts about the effectiveness of the system. According to the latest EU data, some 90 billion euros of state aid is disbursed annually by the 15 EU Member States. In Finland aid per capita is 387 euros (and 1.74% of GDP) while in the UK it is 128 euros per capita (and 0.6% of GDP). At the same time overall state aid in the EU is down by 10% since 1993 and all Member States have committed themselves to a programme of reducing aid by 2003.

State Aid control commitments under the Stabilisation and Association Agreements

Consistent with the present EU approach to all new economic and trade agreements, the Stabilisation and Association Agreements (SAAs) in the Balkan countries include requirements for the control of state aids in those countries in line with the EU system and approach.

The Croatian Interim SAA³² provides that any state aid which distorts or threatens to distort competition by favouring certain undertakings or certain products shall be incompatible with the proper functioning of the Agreement, in so far as it may affect trade between the European Union and Croatia. Moreover, any aid actually or potentially contravening the Agreement shall be assessed on the basis of criteria arising from the application of the competition rules applicable in the Community, in particular from Articles 81, 82, 86 and

³¹ State Aid Scoreboard, second edition, European Commission, COM (2001) 782 Final of 20 December 2001, pp. 14-15.

³² Draft Council Decision of 9 July 2001 concerning the signature of the Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and its Member States and the Republic of Croatia, at Article 70. The Interim Agreement was initialed on 14 May 2001.

87 of the Treaty establishing the European Community and interpretative instruments adopted by the Community institutions.

In addition, Croatia is required to establish an operationally independent authority which is entrusted with the powers necessary for the full application of the state aids commitments under the Agreement within one year from the date of its entry into force. According to specific SAA terms, this authority must have, inter alia, the powers to authorise State aid schemes and individual aid grants in conformity with the SAA as well as the powers to order the recovery of State aid that has been unlawfully granted.

The EU/Croatian SAA further provides that Croatia shall establish a comprehensive inventory of aid schemes instituted before the establishment of the state aid control authority and shall align such aid schemes with the EU rules within a period of no more than four years from the entry into force of the Agreement. Croatia must also provide the EU with a regular annual report, or equivalent (following the methodology and the presentation of the Community survey on State aid) and provide information on particular cases of state aid at the request of the EU. These transparency requirements are reciprocal.

To deal with how to approach economic development (regional aid) in the context of exemptions based on under-development, the SAA declares that Croatia shall be regarded, for a period of four years from the entry into force of the Agreement, as –

"...an area identical to those areas of the Community described in Article 87(3)(a) of the Treaty establishing the European Community".

In the same context, it is provided that, within three years from the entry into force of the Agreement, Croatia shall submit to the European Commission its GDP per capita figures harmonised at NUTS II level. The Croatian state aid control authority and the European Commission will then jointly evaluate the eligibility of the regions of Croatia as well as the maximum aid intensities for each region to create a regional aid map on the basis of the relevant Community guidelines. Agriculture and fisheries products are excluded from the scope of these commitments.

As regards the enforcement of these rules, the EU/Croatia SAA provides that –

If one of the Parties considers that a particular practice is incompatible with the terms of paragraph 1 of this Article, it may take

appropriate measures after consultation within the Stabilisation and Association Council or after thirty working days following referral for such consultation...Nothing in this Article shall prejudice or affect in any way the taking, by either Party, of antidumping or countervailing measures in accordance with the relevant Articles of GATT 1994 and WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures or related internal legislation.

The EU/Macedonian SAA contains similar provisions³³ requiring compliance within a period of five years from the entry into force of the Agreement. It is notable, however, that the Macedonian Agreement does not require an independent state aid controlling authority to be established nor does it provide for regional state aid mapping in Macedonia.

A number of these provisions are not obvious in their meaning and warrant a brief explanation to clarify their importance and significance in the SAAs. The more recent and more extensive Croatian text provides the point of reference for the comments which follow.

Firstly, the requirement that Croatia must assess any aid actually or potentially contravening the Agreement means that Croatia must assess all aid. That the basis of assessment must be “criteria arising from the application of the competition rules applicable in the Community...and interpretative instruments adopted by the Community institutions” means that all EC law and practice, present and future, (including the increasingly important judgments of the European Courts) must be applied in the Croatian assessment of whether or not aid is compatible with the SAA commitment. Secondly, the extensively described operationally independent authority to supervise and control state aid in Croatia must, of its nature, have the power and authority to take negative decisions against state aid related government measures at all levels of government.

The inventory of existing Croatian state aid, once established, must be reviewed by the Croatian authority within 4 years and the existing aid measures brought into line with EU rules on state aid within that timescale. Accordingly, Croatia may have to abolish or amend existing government schemes to ensure their consistency with the SAA commitment.

³³ Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the former Yugoslav Republic of Macedonia, of the other part of 26 March 2001, Article 69.

The classification of Croatia, in its entirety, as a de facto Article 87(3)(a) region refers to the application of the European Commission's Regional Aid Guidelines and the Multisectoral Framework on regional aid to Large Investment Projects in Croatia. As noted earlier, one of the main grounds under which the European Commission may exempt state aid is that the –

"aid promotes the economic development of areas where the standard of living is abnormally low or where there is serious underemployment" (Article 87(3)(a) of the EC Treaty).

Such aid is generally classified as regional aid to "A" regions. Under the Regional Aid Guidelines, the areas in question have less than 75% of EU GDP per capita in the last three years. "A" regions may benefit from the maximum levels of aid for the purposes of investment or job creation. Unless otherwise decided, the present maximum levels are generally 50% of investment costs (where investment is being subsidised) or 50% of the cost of two years wages (where job creation is being subsidised). A further 15 percentage points may be added (giving an overall 65% maximum) where the beneficiary of the investment or job creation aid is a small or medium sized enterprise³⁴.

Within the European Union, "A" regions are generally not authorized to give the maximum 50% levels under the Guidelines. At the present time, only parts of Spain, Portugal and Greece are given this maximum flexibility based on an internal assessment of relative regional handicaps within under-developed Member States and the outcome of the so-called regional aid mapping exercise with the European Commission.

As noted above, the Croatian SAA requires that Croatia submits to the European Commission, within three years, its GDP per capita figures harmonised at NUTS II level so that Croatia and the European Commission can –

"jointly evaluate the eligibility of the regions of Croatia as well as the maximum aid intensities for each region to create a regional aid map on the basis of the relevant Community guidelines".

³⁴ Small and medium-sized enterprises are defined as enterprises which have fewer than 250 employees and have either an annual turnover not exceeding EUR 40 million or an annual balance-sheet total not exceeding EUR 27 million and which are independent firms.

Under the Guidelines a regional aid map is defined as the regions (within a State) eligible for exemption and the maximum aid levels for investment and job creation approved by the European Commission³⁵. Taken together, the significance of the Article 87(3)(a) classification of Croatia and the requirement to develop regional aid mapping means that the under-developed exemption classification may not of necessity last beyond a four year period and, if it does, there may be some later requirements to reduce Croatia's right to use maximum aid levels, at least in certain parts of Croatia.

What the EU will expect of Yugoslavia

Based on the relatively standard approach to state aid control outlined in the previous section, it is to be expected that a reasonably strict regime of state aid control will also be expected in the case of a Stabilisation and Association Agreement between the European Union and Yugoslavia. It is not material in this context to argue, as some of the candidate countries for the present EU Enlargement have done, that in a country with major economic problems state aid levels are low and really do not pose a threat to other countries or a problem in their own right. It seems certain that the EU will simply expect the development of a reliable system of state aid control at national level in Yugoslavia on the basis, *inter alia*, that individual aid awards can be important and that low levels of aid at present do not preclude, nor do they guarantee against high levels in coming years.

The development of such a system poses a number of important challenges for Yugoslavia because the system must be a credible one and not merely something that represents nominal compliance with the SAA commitments on state aids. It is also clear that the creation of such systems in transition economies has been very difficult under the Europe Agreements³⁶.

Legislation on state aids will be a primary result of these commitments. Yugoslavia will need to develop a national law that allows for

³⁵ Regional Aid Guidelines, 1998, para. 5.1

³⁶ The Competition Policy Negotiating Chapter has been among the most difficult for all the present candidate countries for EU membership and the state aid control aspects of those negotiations has been the central area of difficulty.

the control and monitoring of present and future aids, subsidies and tax breaks in every form (probably excluding agriculture and fisheries) and that gives a Ministry or authority the right to block proposals to give aid if that proposed aid would contravene the letter, spirit or practice of the (present or future) EU state aid rules. A number of important issues arise in establishing national laws to set up a national state aid control system. These include the requisite political will, sufficient knowledge of what must be regulated and how, establishing the institutional responsibility for the national regulatory system, building in mechanisms to update the law and ensuring that both control and monitoring are adequately covered.

Secondly, it will be necessary to build up knowledge and expertise in Yugoslavia on the substantive content of the EU rules on state aids and the decided cases of the European Courts. Such expertise will need to develop not only within the responsible authority but also within all economic policy Ministries, the Courts and the Parliament.

Thirdly, Yugoslavia will need to develop a state aid inventory and a system of reporting to the EU and the WTO. A state aid inventory is a database of all state aids (including de minimis aids) operating in a country at a particular point in time e.g. at the coming into force of an agreement with the EU. The first inventory creates the baseline for existing aid. From the starting baseline discontinued or expired aid measures are removed regularly and new aids added. Adherence to the EU and the WTO regimes also requires annual reporting on state aids and subsidies. Both the EU and the WTO have standard reporting forms which assist the formal reporting of state aids and subsidies to these organizations.

Implications for Yugoslavia

A fully functioning system of state aid control will have effects on government policy and the business community. Handled carefully, these can be positive effects in overall terms.

In regard to government policy it is clear that state aids and subsidy regulation imposes limitations on government action to support industry and trade. At the same time, it ensures that important policy questions are asked before a government measure is brought forward thereby making government measures more economically rational, more focused and more results based.

As the impact of state aid and subsidy regulation may affect a wide range of government spending or taxation measures, it is important that a national competence in this field is developed as quickly as possible. As noted above, it is also necessary to establish national systems of law and supervision to allow the reception of the international rules into national practice. While some difficult decisions may have to be taken in the short term (e.g. about rescue and restructuring aid where the EU rules are now extremely strict) these can be matched in practice by creative and developmental solutions in regard to aid to small firms and aid for investment and job creation where very generous aid levels will apply based on Yugoslavia's difficult economic indicators and status³⁷.

For the business community there can be positive and negative effects from government subsidy or state aid measures relating to the competitive position of firms and industries. If a firm receives a state aid (whether or not in compliance with the state aid rules) it receives a benefit while direct competitors not receiving the aid are harmed in their competitive and trade position. Arising from the EU rules there are also legal risks for firms which accept subsidies if they are not approved subsidies. EC Law makes clear that there is a duty of care and diligence on an aid recipient to know that aid received is lawful³⁸. This is to prevent any later "ignorance" defence against any subsequent attempts to recover an unlawful aid. Finally there are opportunities to restore the competitive position of one firm if a competitor has received an unlawful state aid and a particular role for national courts developed from EC Law to facilitate this³⁹.

Conclusions

Yugoslavia, like other transition countries, faces major challenges in order to credibly sign up to commitments with the EU and the WTO in respect of the regulation of state aids and subsidies in line with prevailing international laws and standards.

³⁷ Under the EU Regional Aid Guidelines, the maximum levels of aid for Article 87(3)(a) regions is 50% of total investment or job costs or 65% if the beneficiary firm is a small or medium sized enterprise.

³⁸ Case C-5/89 Germany v. Commission, [1990] I ECR 3457.

³⁹ Commission Notice on cooperation between national courts and the Commission in the State aid field, OJ C 312, 23.11.1995, p. 8).

It will be particularly important to design and develop a Yugoslav competence in this field and to design a system of regulation that makes sense and can work in Yugoslavia. In overall terms, this can be a good thing for Yugoslavia, ensuring that government funds are well spent and that there is transparency and rationality in regard to what is available in the form of government supports to business and economic development.

Based on the experience elsewhere (that the adoption of the kind of commitments likely under the Stabilisation and Association Agreement takes time and effort), it would seem to be particularly important that those efforts are commenced sooner rather than later in Yugoslavia.

Mr Predrag Bjelić

UDK xxx xx xxxx
str. 25 - 42.
pregledni rad

OZNAČAVANJE PROIZVODA NA TRŽIŠTU EVROPSKE UNIJE

Pakovanje proizvoda (engleski: *package*, francuski: *emballage*) osim zaštitne, marketinške i operacionalne ima i informativnu funkciju. Informacije koje se nalaze na pakovanju proizvoda predstavljaju njegovu "ličnu kartu". Vremenom su države propisivale minimum informacija koje oznake na proizvodima (*label*) moraju sadržati. Stvaranjem Evropske ekonomske zajednice započela je unifikacija propisa o označavanju proizvoda. Međutim, još uvek ne postoji jedinstveni pravni okvir za označavanje proizvoda. Proizvodi koji ne sadrže minimum propisanih informacija na pakovanju se ne mogu staviti u promet na tržištu Evropske unije.

Pod označavanjem proizvoda podrazumevamo stavljanje teksta, pojedinosti, trgovačkog žiga, marke proizvoda, slike ili simbola, koji se odnosi na prehrambeni proizvod, na pakovanje ili prateći dokument.

Na nivou Unije unifikovani su pravni propisi u pogledu označavanja proizvoda u velikom broju oblasti. Neka pravila označavanja se odnose na većinu proizvoda, kao što su pravila o označavanju cene, davanju ekološke oznake i slično. Međutim, za određenu grupu proizvoda, usled velikog razlikovanja u karakteristikama pojedinih grupa proizvoda, doneti su posebni propisi koji regulišu označavanje svake grupe proizvoda pojedinačno. Ova pojedinačna pravila su usvojena za sledeće grupe proizvoda:

- (1) prehrambene proizvode (*foodstuffs*);
- (2) opasne supstance;

- (3) proizvode od duvana;
- (4) alkoholna pića;
- (5) farmaceutske proizvode (*pharmaceuticals*);
- (6) kozmetiku;
- (7) igračke;
- (8) tekstil;
- (9) obuću;
- (10) električne uređaje.

I. Opšte odredbe o označavanju proizvoda

1. Označavanje cene

Isticanje cene je obavezno na svim proizvodima finalne potrošnje, kako prehrambenim,¹ tako i na neprehrambenim proizvodima². Označavanje cene nije obavezno samo na umetničkim delima i antikvitetima. Cena mora biti naznačena na nalepnici ili deklaraciji proizvoda tako da je nedvosmislena, lako uočljiva i čitljiva. Kod jediničnih cena, koje su veoma bitne za potrošače jer im omogućavaju da uporede proizvode iz istih potrošnih grupa, situacija nije sasvim jasna. Kod proizvoda koji se razmeravaju tako da težina pakovanja varira (na primer pakovanje povrća u samouslugama, bilo da je razmereno ili se razmerava u momentu kupovine) cena mora biti označena. Kod proizvoda koji se razmeravaju u pakovanja standardne težine (250 gr, 1 lb) propisi se razlikuju u zavisnosti od vrste proizvoda. I dok je kod kafe obavezno isticanje cene, za čaj to nije obavezno.

Primena EAN sistema za elektronsku numeraciju artikala pruža niz efekata za ekonomiju prodajnog objekta a upotreba aplikacionih identifikatora

¹ Council Directive 79/581/EEC of 19 June 1979 on consumer protection in the indication of the prices of foodstuffs, *Official Journal of the European Communities* No. L 158, 26.06.1979, uz izmene u Council Directive 88/315/EEC of 7 June 1988, Council Directive 95/58/EC of 29 November 1995 i Council Resolution 88/611/EEC of 7 June 1988.

² Council Directive 88/314/EEC of 7 June 1988 on consumer protection in the indication of prices for non-food products, *Official Journal* L 142, 09.06.1988, uz izmene u: Council Resolution 88/611/EEC of 7 June 1988 i Council Directive 95/58/EC of 29 November 95.

niz dodatnih detalja o proizvodu. Jedna od informacija koju nosi EAN-13 identifikacioni broj je informacija o ceni proizvoda na kojoj je ovaj broj istaknut. Ali EAN identifikacioni brojevi nisu čitljivi za potrošače tako da ne zadovoljavaju pravilo o isticanju cene. Da se ne bi povećavali troškovi poslovanja maloprodajnih objekata omogućeno je da se cena proizvoda ističe grupno, za niz istovrsnih pojedinačnih proizvoda, na polici na kojima se proizvodi nalaze. Samousluge praktikuju i postavljanje informativnih skenera u okviru prodajnog objekta tako da potrošači mogu sami skanirati proizvod i dobiti više informacija o njemu, ali ova usluga znatno opterećuje troškove poslovanja i kroz maržu utiče na cenu proizvoda³.

Slika 1: Primer EAN-13 broja za označavanje proizvoda

Izvor: EAN International, Internet, www.ean.be

2. Ekološka oznaka

Pod ekološkom oznakom⁴ podrazumevamo oznaku uvedenu od strane EU kojom se u okviru grupe istovrsnih proizvoda nagrađuju proizvodi sa najmanje negativnih efekata po okolinu⁵. Za ovu oznaku kvalifikuju se svi proizvodi iz sledećih grupa: mašine za pranje rublja i posuđa, toalet papir i papirni ubrusi, đubriva, boje i lakove, deterdženti, šamponi, sijalice, obuća, boje za kosu, dezodoransi, papir za pisanje i izolacioni materijali. Ova oznaka se ne dodeljuje prehrambenim proizvodima, pićima i farmaceutskim proizvodima.

Slika 2: Izgled ekološke oznake EU koja se stavlja na proizvode

Izvor: Evropska unija, Internet, <http://europa.eu.int>

³ Primena EAN oznaka nije obaveza, ali maloprodajna preduzeća će zahtevati bonifikaciju cene za proizvode bez ovih oznaka.

⁴ Council Regulation (EEC) No 880/92 of 23 March 1992 on a Community eco-label award scheme, *Official Journal* L 99, 11.04.1992.

⁵ U mnogim zemljama EU postoje nacionalne ekološke oznake, na primer u SR Nemačkoj: "Der grüne Punkt".

II Označavanje određenih grupa proizvoda

1. Prehrambeni proizvodi

Označavanje prehrambenih proizvoda (*Labelling of Foodstuffs*), uvođenjem odgovarajućih propisa EU⁶, ima za cilj harmonizacija propisa o označavanju proizvoda u EU, uklanjanje tehničkih barijera kretanju robe na jedinstvenom tržištu EU i zaštitu i informisanje potrošača.

Svaka oznaka na pakovanju prehrambenog proizvoda ili na pratećem dokumentu mora sadržati sledeće elemente:

- (1) naziv proizvoda;
- (2) spisak sastojaka;
- (3) neto težinu (za pakovane proizvode);
- (4) rok trajnosti;
- (5) informacije o čuvanju proizvoda;
- (6) podatke o proizvođaču i/ili podatke o trgovcu koji vrši plasman proizvoda;
- (7) informacije o poreklu proizvoda, gde nepostojanje te informacije može zbuniti potrošača;
- (8) uputstvo za upotrebu proizvoda, u slučajevima kada je neophodno;
- (9) naznaku o sadržaju alkohola, za alkoholna pića sa sadržajem alkohola preko 1,2%⁷.

⁶ Council Directive 79/112/EEC of 18 December 1978 on the approximation of the laws of the Member States relating to the labelling, presentation and advertising of foodstuffs for sale to the ultimate consumer, *Official Journal* L 33, 08.02.1979 uz više izmena, i Council Regulation (EEC) No 2092/91 of 24 June 1991 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs, *Official Journal* L 198, 22.07.1991. Direktiva Saveta 79/112/EEC od 18. decembra 1978. izmenjena je i dopunjena sledećim propisima: Direktiva Saveta 85/7/EEC od 19. decembra 1984. (*Official Journal of the European Communities* No. L 2, 03.01.1985), Direktiva Saveta 86/197/EEC od 26. maja 1986. (*OJ L* 144, 29.05.1985), Direktiva Saveta od 89/395/EEC of 14. juna 1989. (*OJ L* 186, 30.06.1989), Direktiva Komisije 91/72/EEC od 16. januara 1991. (*OJ L* 42, 15.02.1991), Direktiva Komisije 93/102/EC od 16. novembra 1993. (*OJ L* 291, 25.11.1993), Direktiva Komisije 95/42/EC od 19. jula 1995. (*OJ L* 182, 02.08.1995), Direktiva 97/4/EC Evropskog Parlamenta i Saveta od 27. januara 1997. (*OJ L* 43, 14.02.1997). Konsolidovani tekst se može naći na Internetu, http://europa.eu.int/eur-lex/en/consleg/pdf/1979/en_1979L0112_index.html.

⁷ O označavanju alkoholnih pića će posebno biti reči u ovom tekstu.

Naziv proizvoda je onaj naziv koji je predviđen propisima EU, a u slučaju da takvi propisi ne postoje onda se koristi ime koje je predviđeno propisima i običajima zemalja članica EU. Pored ovoga naziva dopušteno je i korišćenje marketinških imena. Ako su u proizvodnji proizvoda primenjivani specifični fizičko-hemijski procesi pripreme i očuvanja proizvoda, to se mora naznačiti uz ime proizvoda (Na primer, pulverizovano, hladeno, smrznuto, koncentrisano, sušeno). Posebno se mora naglasiti ako je proizvod bio izložen jonizirajućem zračenju, i to odgovarajućim rečima "jonizovano" ili "tretirano jonizacionim zracima" (engleski, "treated with ionizing radiation"; francuski, "*traité par rayonnements ionisants*").

Sastojak je bilo koja supstanca, uključujući i dodatke (aditive), korišćena u proizvodnji i pripremi prehrambenog proizvoda koja je prisutna u gotovom proizvodu, makar i u izmenjenom stanju. Sastojci se ne moraju navoditi kod: svežeg voća i povrća, gazirane vode, sirceta nastalog fermentacijom jednog sastojka, sira, butera, kiselog (fermentisanog) mleka i pavlake. Neki sastojci se mogu identifikovati po nazivu kategorije u koju spadaju, kao: ulja, masti, gumi baza, šećeri, dekstroza i slično. Sastojci koji moraju da se navode po nazivu kategorije i specifičnom nazivu ili EC broju su: boje, konzervansi, antioksidansi, emulgatori, sredstva za zgušavanje, sredstva za zelaiziranje, stabilizatori, poboljšivači ukusa, kiseline, regulatori kiselosti, sredstva protiv grudvanja, modifikovani skrob, zaslađivači, sredstva za nadolaženje, sredstva protiv stvaranja pene, sredstva za glaziranje, emisulfatne soli, sredstva za tretiranje brašna, sredstva za učvršćivanje, sredstva za očuvanje vlažnosti, sredstva za vezivanje i zapaljivi gasovi (Na primer, emulgator - soja lecitin, E 322). Za neke od sastojka nije dovoljno naznačiti kategoriju i specifični naziv nego i poreklo (na primer, kod modifikovanog skroba je bitno naznačiti biljno poreklo kako bi se znalo da li proizvod sadrži gluten jer neke osobe zbog poremećaja creva ne smeju unositi ovaj sastojak). Za arome bitno je navesti da li su prirodne (*natural*) ili veštačke (*artificial*). Sastojci se navode u opadajućem nizu, po veličini učešća u masi proizvoda. Sastojci se mogu prikazati i u tabeli. Aditivi koji su upotrebljeni prilikom proizvodnje proizvoda moraju biti sa liste dozvoljenih aditiva koju objavljuje naučni komitet za hranu EU (*Scientific Committee on Food*).

Neto težina, za pakovane proizvode, će se prikazivati u jedinicama zapremine (za tečnosti) odnosno jedinicama mase (u slučaju drugih proizvoda) koristeći kao odgovarajuće jedinice: litar (l), centilitar (cl), mililitar (ml),

kilogram (kg) i gram (gr)⁸. U slučaju da se proizvod sastoji iz dva ili više pojedinačno upakovanih delova, mora se navesti broj takvih delova i njihova pojedinačna masa. U slučaju proizvoda koji se plasiraju rastvoreni u vodi (*liquid medium*), kao što je to slučaj sa voćnim sokovima (nektarima) mora se posebno naznačiti suvi ostatak.

Podaci o trajnosti proizvoda se prikazuju kao:

(a) rok trajanja (engleski: "*use by*", francuski: "*à consommer jusqu'au*") ako se radi o kvarljivim proizvodima;

(b) rok u kome je najbolje konzumirati proizvode (engleski: "*best-before date*", francuski: "*à consommer de préférence avant fin*") kod trajnih i polutrajnih proizvoda.

Informacije o čuvanju proizvoda moraju naznačiti postupke čija primena najbolje omogućava održavanje svežine proizvoda (Na primer, čuvati u frižideru; engleski, *refrigerate after opening*).

Etiketa mora sadržavati i podatke o proizvođaču i/ili podatke o trgovcu koji vrši plasman proizvoda jer to može uticati na odluku o kupovini. Ali etiketa mora sadržati informacije o poreklu proizvoda, gde nepostojanje te informacije može zbuniti potrošača, posebno u slučajevim gde geografsko poreklo utiče na kvalitet proizvoda (Na primer, vina).

U slučaju kada je neophodno uz proizvod treba dati uputstvo za upotrebu kako bi se obezbedila pravilna upotreba proizvoda.

U pogledu odnosa sa označavanjem drugih grupa proizvoda ova Direktiva Saveta 79/112/EEC od 18. decembra 1978. ne derogira direktive koje regulišu označavanje pojedinih grupa proizvoda. Na etiketi proizvoda ne smeju se navoditi dvosmislene informacije koje mogu zbuniti potrošača.

Da bi se potrošači zaštitili od dvosmislenih informacija, zabranjeno je:

- davanje nepreciznih informacija o proizvodu;
- pripisivanje proizvodu karakteristika koje ne poseduje;
- isticanje da proizvod poseduje posebne karakteristike, dok te karakteristike poseduju i drugi istorodni proizvodi.

1.1. Nutritivno označavanje proizvoda na tržištu EU

⁸ Važno je zapaziti da se za izražavanje koriste međunarodne SI merne jedinice a ne engleske mere (tečna unce - fl. ou., funte - pounds i slično).

Osim osnovnih informacija koje se moraju označiti na prehrambenim proizvodima koji se prodaju na tržištu EU, postoje i propisi⁹ o obaveznom nutritivnom označavanju prehrambenih proizvoda (*Nutrition Labelling of Foodstuffs*).

Ova direktiva se odnosi na nutritivno označavanje proizvoda koji se dostavljaju krajnjim potrošačima, bez obzira da li su to fizička lica ili veliki potrošači (škole, bolnice i slično). Odredbe ove direktive se ne primenjuju na nutritivno označavanje mineralnih voda¹⁰ i dodataka ishrani (*diet integrators/food supplements*), podrazumevajući pod tim razne vitaminsko-mineralske preparate.

Pod nutritivnim označavanjem podrazumevamo bilo koju informaciju na oznaci proizvoda koja se odnosi na:

(a) energetska vrednost,

(b) neki od nutritivnih sastojaka (nutritienata), u koje uključujemo: proteine (belančevine), ugljene hidrate (šećere), masti, vlakna, natrium i vitamine i minerale u značajnim količinama (15% od preporučenih dnevnih potreba na 100 grama ili 100 mililitara odnosno na jedno pakovanje ako to pakovanje sadrži jednu porciju proizvoda).

*Tabela 1: Preporučene dnevne doze
(Recommended Daily Allowances - RDAs)*

VITAMINI		MINERALI	
Supstancija	miligrama (mg)	Element	miligrama (mg)
Vitamin A	800	Fosfor	6
Vitamin D	5	Kalcijum	800
Vitamin C	10	Gvožđe	14
Tiamin (Vit. B1)	1,4	Magnezijum	300
Riboflavin (Vit. B2)	1,6	Cink	15
Niacin	18	Jod	150

⁹ Council Directive 90/496/EEC of 24 September 1990 on nutrition labelling for foodstuffs.

¹⁰ Nutritivno označavanje mineralnih voda je regulisano sledećom merom: EU: Council Directive 80/777/EEC of 15 July 1980 on the approximation of the laws of the Member States relating to the exploitation and marketing of natural mineral waters (*Official Journal* L 229, 30.08.1980); kao i njenim dopunama.

Vitamin B6	2		
Folacin	200		
Vitamin B12	1		
Biotin	0,15		
Pantotenatna kiselina	6		

Izvor: Evropska unija

Nutritivno označavanje nije obavezno, sem u slučajevima gde je to uobičajena praksa, ali ako se na proizvodu nalazi nutritivna oznaka onda ona mora, u slučaju kalorične vrednosti, da jasno informiše koliko taj proizvod obezbeđuje, obezbeđuje u smanjenom ili pojačanom obimu ili ne obezbeđuje energije, odnosno u slučaju nutritivnih sastojaka, da informiše o sadržaju, sadržaju u smanjenom ili pojačanom obimu ili o tome da proizvod ne sadrži određeni sastojak.

Struktura nutritivne oznake ima dve varijante. Po prvoj varijanti (grupa 1) mora se naznačiti energetska vrednost proizvoda i količina belančevina, ugljenih hidrata i masti. Druga varijanta nutritivne oznake (grupa 2) se sastoji iz podataka o energetske vrednosti i količinama belančevina, ugljenih hidrata, šećera, masti, zasićenih masnih kiselina i natrijuma. Osim ovih elemenata na oznaci se mogu naći i podaci o sadržaju: sredstava za učvršćivanje (starch) - skrob, poliola, mono-nezasićenih masnih kiselina, polinezasićenih masnih kiselina i holesterola.

Energetska vrednost proizvoda će se izračunavati prema sledećim koeficijentima za preračunavanje, datim u tabeli 2.

Tabela 2: Koeficijenti za preračunavanje kojima se izračunava energetska vrednost proizvoda

	u kilokalorijama (kcal)	u kilodžulima (kJ)
ugljeni hidrati (izuzev poliola)	4 kcal/g	17 kJ/g
polioli	2,4 kcal/g	10 kJ/g
belančevine	4 kcal/g	17 kJ/g
masnoće	9 kcal/g	37 kJ/g

alkohol (etanol)	7 kcal/g	29 kJ/g
organske kiseline	3 kcal/g	13 kJ/g

Izvor: Evropska unija

Kada se težina svakog sastojka (izražena u gramima) pomnoži sa odgovarajućim koeficijentom dobiće se kalorična vrednost tog sastojka. Energetska vrednost proizvoda jednaka je zbiru energetske vrednosti svih sastojaka.

Nutritivne oznake će biti numeričke, s tim što će se energetska vrednost izražavati u kilodžulima (kJ) odnosno kilokalorijama (kcal), belančevina, ugljenih hidrata i masti u gramima, a vlakana, natrijuma i holesterila u miligramima. Vitamini i minerali će se osim izražavanja u miligramima prikazivati i u procentu od preporučenih dnevnih doza (RDA). Sastojci će biti izraženi na 100 grama odnosno 100 miligrama proizvoda, a mogu se dati podaci o sastojcima na jedinicu potrošnje (serving size). Svi sastojci će se odnositi na proizvod onakav kakav je u momentu kupovine, a za proizvode koji zahtevaju dodatnu pripremu mogu se dati podaci o sastojcima nakon pripreme. Tamo gde postoji više vrsta ugljenih hidrata oni će biti predstavljeni zbirno i po strukturi (na primer, ugljeni hidrati x grama, od čega: šećeri x grama, poliola x grama i skroba x grama). Ova vrsta prikazivanja zahteva se i za masti.

Poželjno je da sve ove informacije budu predstavljene tablearno, a gde to prostor ne dozvoljava i linearno. Informacije moraju biti na jeziku razumljivom za potrošača. To ne znači da se na oznaci informacije ne mogu nalaziti na više jezika.

2. Opasne supstance

Označavanje opasnih supstanci je regulisano strogim pravilima¹¹ koja su ista u svim državama EU. Upozorenja o opasnosti proizvoda (rastvora,

¹¹ Regulisano propisom EU: Council Directive 88/379/EEC of 7 June 1988 on the approximation of the laws, Regulations and administrative provisions of the Member States relating to the classification, packaging and labelling of dangerous preparations, *Official Journal* L 187, 16.07.1988; Proposal for a European Parliament and Council Directive relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances.

pesticida, herbicida i drugih hemikalija) mora biti naznačena na proizvodu na zvaničnom jeziku, odnosno jezicima zemlje potrošnje. Radi lakšeg razumevanja i uočljivosti upozorenja predviđeno je da se na proizvodima nalaze znaci upozorenja: opasno po život, opasnost od trovanja i iritacije, zapaljivo, toplotni izvor, vatra i opasnost od eksplozije.

Slika 3: Oznake za pojedine vrste opasnosti kod upotrebe opasnih supstanci

Izvor: Evropska unija, Internet, <http://europa.eu.int>

3. Proizvodi od duvana

Ovi proizvodi su štetni po zdravlje potrošača, pa mnoge države obavezuju proizvođače da na pakovanje cigareta, cigara i duvan za lulu stavljaju upozorenja¹². U EU su prihvaćena dva obavezna upozorenja: "Pušenje izaziva rak" ("*Smoking causes cancer*") i "Pušenje izaziva bolesti srca" ("*Smoking causes heart disease*").

4. Alkoholna pića

Alkoholna pića čija jačina prelazi 1,2% moraju imati oznaku jačine koja pokazuje procenat alkohola u piću¹³. Oznaka se mora sastojati iznosa jačine (na primer, 5,5) koga prati tekst: "% vol." i "alcohol" odnosno skraćeno "alc." (alkohola). Tako na prime, piće koje sadrži 5,5 procenta alkohola mora

¹² Council Directive 89/622/EEC of 13 November 1989 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the labelling of tobacco products and the prohibition of the marketing of certain types of tobacco for oral use, *Official Journal* L 359, 08.12.1989; Council Directive 92/41/EEC of 15 May 1992 amending Directive 89/622/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the labelling of tobacco products and the prohibition of the marketing of certain types of tobacco for oral use, *Official Journal* L 158, 11.06.1992.

¹³ U skladu sa propisom EU - Commission Directive of 15 April 1987 on the indication of alcoholic strength by volume in the labelling of alcoholic beverages for sale to the ultimate consumer, *Official Journal* No L 113, 30.04.1987.

imati oznaku: "5,5 % vol. alcohol". Učešće alkohola se meri na temperaturi od 20°C, sa tolerancijom od 0,3 - 1,5 % za pojedine grupe proizvoda.

5. Farmaceutski proizvodi

Svi farmaceutski proizvodi moraju na pakovanju imati naznačene sledeće informacije¹⁴:

- naziv leka;
- podatke o proizvođaču;
- rok trajanja;
- broj serije proizvoda.

Osim osnovnih informacija na pakovanju sadržati i papir sa informacijama (*explanatory note*) gde će se navesti:

- sastojci leka;
- bolesti za koje je namenjen, sa njegovim efektima;
- kontraindikacije i moguće reakcije na lek;
- postupci u slučaju prekomerne doze i nepoželjni sporedni efekti;
- rok trajnosti (expiry date).

6. Kozmetika

Svi proizvodi kozmetike moraju imati na pakovanju odnosno sudu informacije o predostrožnostima koje se moraju preduzimati prilikom upotrebe proizvoda. Ako ove informacije ne mogu stati na pakovanje onda proizvod mora pratiti papir sa informacijama. Na pakovanju se mora navesti i rok trajanja (*best-before date*) za kvarljive proizvode. Od 01. januara 1998. godine na snazi je propis koji obavezuje proizvođača da naznači sastojke proizvoda.¹⁵

¹⁴ Council Directive 92/27/EEC of 31 March 1992 on the labelling of medicinal products for human use and on package leaflets, *Official Journal* L 113, 30.04.1992.

¹⁵ Prema: Council Directive 76/768/EEC of 27 July 1976 on the approximation of the laws of the Member States relating to cosmetic products, *Official Journal* L 262, 27 September 1976, sa izmenama.

7. Igračke

Sve igračke moraju imati oznake koje sadrže sledeće informacije:

- znak "CE"¹⁶ kao potvrdu da proizvod ispunjava zahteve bezbednosti;
- upozorenje da igračka nije predviđena za decu ispod određenog uzrasta ("*not suitable for children under...years*");
- upozorenje da igračku ne smeju koristiti deca bez nadzora roditelja, gde je to neophodne ("*use with adult supervision*").

7.1. Označavanje proizvoda koji ispunjavaju tehničke standarde EU (CE oznaka)

Cilj donetih propisa EU u ovoj oblasti¹⁷ je utemeljenje jedinstvene procedure za ocenu ispunjenosti standarda o nivou bezbednosti i neškodljivosti industrijskih proizvoda, predviđenih propisima o tehničkim standardima EU i definisanje pravila o dodeli i korišćenju EC oznake u slučaju ispunjenosti tih standarda.

Odluka ustanovljava jedinstvenu proceduru koje će se primenjivati u ispitivanju tehničkih standarda, pravila o dodeljivanju i korišćenju oznake CE, kao i mere koje će se koristiti u proceduri ocene u zavisnosti od faze u kojoj se proizvod nalazi. Procedura, pravila i mere su date u aneksu Odluke. Stupanjem na snagu Odluke prestaje da važi Odluka Saveta 90/683/EEC od 13. decembra 1990. godine.

a) Procedura ocene ispunjenosti tehničkih standarda

Cilj procedure je osiguranje bezbednosti i neškodljivosti industrijskih proizvoda na tržištu. Procedura se sastoji iz dve faze u kojima se koriste različite mere. U prvoj fazi se vrši ispitivanje pri dizajniranju proizvoda, a u drugoj fazi u uslovima proizvodnje proizvoda. Proizvod mora ispunjavati

¹⁶ Znak "CE" dodeljuju odgovarajuće institucije. O njegovoj upotrebi biće reči u nastavku rada.

¹⁷ Council Decision 93/465/EEC of 22 July 1993 concerning the modules for the various phases of the conformity assessment procedures and the rules for the affixing and use of the EC conformity marking, which are intended to be used in the technical harmonization Directives.

standarde u obe faze procedure i tek se tada može staviti na tržište EU. Budući da postoji više mera koje se koriste u fazama procedure, moguće je vršiti izbor mera. Pri izboru mera mora se imati u vidu vrsta proizvoda, vrsta rizika koji su vezani za proizvod i sektor u kome se vrši proizvodnja proizvoda. Izbor mera vrši proizvođač sa spiska odobrenih. Mora se izbeći nametanje nepotrebnih mera kojima se otežava merenje ispunjenosti standarda. Proveru pravilne primene odgovarajućih mera i ispunjenost tehničkih standarda kontrolisace ovlašćene institucije (*notified bodies*). Da bi se zaštitila poverljivost poslovnih podataka proizvođača tehnička dokumentacija koja se predaje ovlašćenim institucijama će sadržati samo podatke koji su neophodni za ocenu ispunjenosti standarda. Mere kvaliteta mogu biti zamenjene nekim drugim merama, osim u slučaju kada se zahteva njihova obavezna primena. Države članice EU moraju imenovati odgovarajuće institucije koje su osposobljene za kontrolu ocene ispunjenosti evropskih standarda i pratiti njihov rad. Spisak institucija ovlašćenih za takvu kontrolu mora biti objavljen u Službenom listu EU.

b) Pravila dodele i korišćenja CE oznake

CE (*Conformité européenne*¹⁸) oznaka predstavlja dokaz ispunjenosti svih zahteva, od strane proizvođača, u pogledu bezbednosti za upotrebu, neškodljivosti proizvoda i zaštite interesa potrošača u okviru EU. Ovi zahtevi su propisani u nizu direktiva koje regulišu tehničke standarde. CE oznaka se stavlja na proizvode kod kojim je primenom odgovarajućih procedura utvrđeno da su tehnički zahtevi ispunjeni. Ako proizvod podleže i ispunjavanju nekih drugih zahteva kako bi bio stavljen na tržište EU onda pored oznake CE proizvod mora sadržati i druge oznake¹⁹ koje govore o ispunjenosti tih zahteva²⁰, ali one ne smeju umanjivati vidljivost CE oznake. CE oznaka se sastoji od stilizovanih slova C i E koji su zajedno napisani.

¹⁸ Ima mišljenja da oznaka nema posebno značenje, već da predstavlja skraćenicu za Evropsku uniju, na francuskom jeziku.

¹⁹ Bilo da su oznake odnose na sam proizvod, kao na primer: neškodljivo po ozonski omotač (*ozone friendly*); ili se odnose na pakovanje u kome se proizvod nalazi, kao na primer: bezbedno za pakovanje hrane (*per alimenti/food safe*).

²⁰ O označavanju proizvoda uopšte pogledati: Predrag Bjelić "Uputstvo za označavanje proizvoda na tržištu Evropske unije" *Pregled evropskog zakonodavstva* 5/98, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, strana 18.

Oznaka može biti prilagođena veličini proizvoda, ali ne sme biti manja od 5 mm. Ova oznaka se mora nalaziti na samom proizvodu ili na deklaraciju uz proizvod, a u izuzetnim slučajevima oznaka se može naći na pakovanju (koje je odvojivo od proizvoda) ili na prapratnoj dokumentaciji. Osim oznake proizvod mora pratiti i deklaracija o ispunjenosti tehničkih standarda EU. CE oznaka mora biti vidljiva, jasna i nedvosmislena. Ovu oznaku moraju posedovati svi proizvodi globalne namene, i ona se proizvodu dodeljuje na kraju proizvodnog procesa. Osim same CE oznake na proizvodu se mora nalaziti i šifra ovlašćene institucije koja vrši kontrolu da li je proizvođač opravdano stavio CE oznaku. Ovu šifru ovlašćenim institucijama dodeljuje Komisija, koja i objavljuje spisak ovih institucija. Ako se želi specificirati i namena proizvoda onda osim oznake CE i šifre ovlašćene institucije mora postojati i piktogram koji govori o kategoriji potrošnje. CE oznaku stavlja proizvođač ili njegov zastupnik, a u izuzetnim slučajevima i lice koje vrši plasman proizvoda na tržištu EU (uvoznik ili maloprodavac). Ako je oznaka dodeljena proizvodu koji ne ispunjava standarde, proizvođaču će biti ostavljen rok u kome proizvod mora prilagoditi standardima EU, a ako i po isteku tog roka proizvod ne ispunjava standarde biće zabranjen njegov plasman na tržištu EU.

Slika 4: Izgled CE oznake

Izvor: Evropska unija, Internet, <http://europa.eu.int>

c) Mere za ocenu ispunjenosti tehničkih standarda

U aneksu ove Odluke predviđene su sledeće mere za ocenu ispunjenosti tehničkih standarda:

Mera A: Interna kontrola proizvodnje;

Mera Aa: Merenje i testiranje specifičnih karakteristika proizvoda;
Mera B: Ispitivanje EC tipa;
Mera C: Ipitivanje pripadanja odgovarajućem tipu;
Mera D: Garantovanje kvaliteta proizvodnje;
Mera E: Garantovanje kvaliteta proizvoda;
Mera F: Verifikacija proizvoda;
Mera G: Verifikacija jedinice proizvoda;
Mera H: Garancija kvaliteta;

U određenim slučajevima se može ispitivati i oblik proizvoda kao dodatni zahtev²¹.

8. Proizvodi od tekstila

Svi proizvodi od tekstila moraju obavezno imati tačne informacije o sirovinskom sastavu proizvoda.²²

9. Obuća

Sva obuća mora imati oznaku materijala koji su primenjenu u proizvodnji pojedinih delova (spoljašnjost, unutrašnjost i đon). Materijal se predstavlja piktogramima (dati su u aneksu direktive²³) i tekstem.

10. Električni uređaji

²¹ 4 O primeni pojedinih mera u aneksu Odluke Saveta 93/465/EEC.

²² European Parliament and Council Directive 96/74/EC of 16 December 1996 on textile names,

Official Journal L 32, 3.2.1997; sa izmenama u: Commission Directive 97/37/EC of 19 June 1997.

²³ Parliament and Council Directive 94/11/EC of 24 March 1994 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to labelling of the materials used in the main components of footwear for sale to a final consumer, Official Journal L 100, 19.04.1994.

Evropsko zakonodavstvo predviđa oznake o potrošnji energije za pojedine grupe proizvoda²⁴, i to: frižidere i zamrzivače, mašine za pranje i sušenje, mašine za pranje posuđa, rerne, grejače vode, izvore svetlosti i klima uređaje. Za sada su na snazi propisi o frižiderima, zamrzivačima i njihovim kombinacijama.

III Označavanje izvoznih proizvoda Jugoslavije

Budući da je Evropska unija naš najznačajniji spoljnotrgovinski partner naši proizvođači koji izvoze svoje proizvode na ovo tržište moraju znati koji su obavezni elementi etikete proizvoda kako njihovi proizvodi ne bi trpeli sankcije (zabrana ulaska na tržište EU) i kako ne bi bili nekonkurentni na tržištu EU. Tamo gde iznačavanje nije obavezno, kao u slučaju nutritivnog označavanje, postajanje oznake predstavlja konkurentsku prednost. Potrošači u EU žele da budu informisani o sastavu proizvoda, zbog različitih režima ishrane usled dijeta i hroničnih bolesti.

Oznaka CE koja svedoči o ispunjenosti tehničkih standarda predstavlja još jednu od oznaka na proizvodima koje zahteva EU, a čije nepostojanje (neispunjenost zahteva za određenim karakteristikama proizvodima) ograničava izvoz pojedinih proizvoda na tržište EU. Mnoga preduzeća su čula za nove zahteve EU ali nisu bila sigurna kako da ih ispune pa je često dolazilo do njihove pogrešne interpretacije što se u EU tretiralo kao zloupotreba oznaka, i njihovo dodeljivanje proizvodima koji ne ispunjavaju proklamovane standarde.

I naši zakonodavci u cilju donošenja odgovarajućih zakonskih rešenja, a u skladu sa trendom harmonizacije našeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU, se moraju upozati sa svim propisima o označavanju proizvoda u EU.

²⁴ Council Directive 92/75/EEC of 22 September 1992 on the indication by labelling and standard product information of the consumption of energy and other resources by household appliances, Official Journal L 297, 13.10.1992.

IV Zaključak

Proizvodi koji se nalaze u maloprodaji na tržištu EU moraju imati sledeće obavezne informacije na oznaci:

- naziv proizvoda;
- spisak sastojaka proizvoda (uz obavezno navođenje prisutnih aditiva);
- neto težinu proizvoda;
- rok trajanja (za kvarljivu robu - "use before", za ostalu robu - "best before...")
- način upotrebe;
- način čuvanja i pripreme proizvoda;
- podaci o proizvođaču i/ili uvozniku robe;
- podaci o poreklu robe, gde izostanak te informacije može navesti potrošača na pogrešan zaključak;
- broj serije proizvoda;
- naznaku da je proizvod bio pod uticajem zračenja.

Treba imati u vidu da pojedine zemlje članice Unije nameću i dodatne uslove pri obeležavanju proizvoda.

SR Jugoslavija koja teži da postane članica EU moru svoje propise o označavanju prilagoditi propisima koji važe u EU. Naši izvoznici moraju označavati proizvode po pravilima EU iz ove oblasti kako bi oni mogli biti stavljeni u promet na tržištu EU. Često neke oznake nisu pravno propisane ali u velikoj meri utiču na stepen konkurentnosti naših proizvoda na tržištu EU.

Jasminka Kronja

UDK xxxx xxx xx
str. 43 - 67.
saopštenje

PROGRAMI EVROPSKE UNIJE U OBLASTI ISTRAŽIVANJA, INOVACIJA I OBRAZOVANJA U KONTEKSTU PRIBLIŽAVANJA SR JUGOSLAVIJE EVROPSKOJ UNIJI

Apstrakt

Cilj ovog teksta je da se ukaže na mesto i ulogu istraživanja, inovacija, obrazovanja i osposobljavanja u strategiji ekonomskog i socijalnog razvoja Evropske unije. Posebno su obradjeni osnovni programi EU u pomenutim oblastima i mogućnosti uključivanja jugoslovenskih organizacija u cilju transfera i razvoja znanja neophodnog za sprovođenje ekonomskih i socijalnih reformi u SRJ.

***Ključne reči:** Istraživanje, inovacija, obrazovanje, strategija, Evropska unija, naučno istraživački programi, PHARE, TACIS, TEMPUS.*

Uvod

Kao što je poznato, od oktobra 2000. godine, SR Jugoslavija je uključena u Proces stabilizacije i asocijacije (PSA) – institucionalni okvir koji je Evropska unija ranije inicirala za zemlje Zapadnog Balkana (Albanija, BiH,

Hrvatska, Makedonija i SRJ), a koji treba postupno da ih vodi ka članstvu u EU. Glavni instrument finansijske podrške EU ovim zemljama je program CARDS koji je ustanovljen decembra 2000. godine i koji je za zemlje PSA zamenio programe PHARE i OBNOVA.

Značajno je naglasiti da EU svaku zemlju uključenu u PSA posmatra kao potencijalnog kandidata za članstvo u EU i postepeno širi mogućnosti za uključivanje njenih organizacija i pojedinaca u komunitarne programe i mreže kao komplementaran put integrisanja u EU. To se posebno odnosi na programe u oblasti nauke i tehnologije, obrazovanja, informatike, životne sredine, kulture i dr.

Značaj Lisabonskog Evropskog saveta

Na specijalnom sastanku održanom 23-24. marta 2000. godine u Lisabonu Evropski savet je utvrdio novu strategiju ekonomskog i socijalnog razvoja EU, poznatu kao Lisabonska strategija, "Zapošljavanje, ekonomske reforme i socijalna kohezija – put ka Evropi zasnovanoj na informacijama i znanju", sa ambicioznim ciljem da do 2010. godine Evropska unija postane najkonkurentniji i najdinamičniji ekonomski region sveta.¹ Kao tri ključne oblasti za ostvarivanje ovog cilja identifikovane su: istraživanja i inovacije, informacione i komunikacione tehnologije, obrazovanje i osposobljavanje.

U obrazloženju za donošenje nove strategije razvoja EU stoji da se ona suočava sa velikim promenama koje donosi globalizacija, kao i izazovima nove ekonomije zasnovane na znanju. Te promene su primetne u svim segmentima svakodnevnog života stanovnika EU i zahtevaju radikalnu transformaciju evropske ekonomije vodeći pri tome računa o evropskim vrednostima i društvenim modelima, a imajući u vidu i buduće proširenje EU. Zato je EU odlučila da definiše novi strateški cilj i da donese program za pripremu i prelazak u društvo zasnovano na znanju.

U pozadini ove odluke bila je analiza uzroka zaostajanja EU za SAD i Japanom. Konstatovano je da SAD, zahvaljujući novim tehnologijama i internetu, zadržavaju visok nivo produktivnosti čak i u vreme recesije, i da suština nove strategije EU treba da bude veće ulaganje u informacione tehnologije, zatim reorganizacija poslovanja i administriranja u pravcu većeg

¹ Presidency conclusions, Lisbon European Council, 23/24 March 2000, <http://www.europarl.eu.int/summits/index.htm>

korišćenja on-line opcije, kao i investiranje u razvoj ljudskih resursa, odnosno u sticanje odgovarajućih znanja i veština.

Tom prilikom konstatovano je da su makroekonomska kretanja izuzetno pozitivna, ali da i dalje ostaje problem velikog broja nezaposlenih (više od 15 miliona građana bez posla), niske stope zaposlenosti i nedovoljnog učešća žena i starijih na tržištu rada. Neravnomerna rasporedjenost zapošljavanja alarmantna je za neke regione EU. Sektor usluga je nerazvijen, posebno u oblasti telekomunikacija i interneta. Sve je veći jaz između ponude i potražnje odgovarajućih profila stručnjaka u informacionim tehnologijama.

Ocenjeno je da je pravo vreme da se istovremeno preduzmu ekonomske i socijalne reforme kao deo šire strategije koja će kombinovati konkurentnost sa socijalnom kohezijom. Takva strategija treba da integriše EU i obezbedi punu zaposlenost. Ukoliko odgovarajuće mere budu uspešno realizovane, trebalo bi da bude ostvarena prosečna stopa ekonomskog rasta od oko 3%.

Lisabonska strategija predviđa delovanje u tri glavna pravca:

1. u pravcu pripreme za prelazak na konkurentnu, dinamičnu i zasnovanu na znanju ekonomiju –
 - § informatičko društvo za sve;
 - § formiranje Evropskog istraživačkog i inovativnog prostora;
 - § kreiranje povoljnog okruženja za pokretanje i razvoj inovativnog biznisa, posebno mala i srednja preduzeća (MSP);
 - § ekonomske reforme za zaokruženo i potpuno operativno unutrašnje tržište;
 - § efikasna i integrisana finansijska tržišta;
 - § koordinirane makroekonomske politike: fiskalna konsolidacija, kvalitet i održivost javnih finansija;
2. u pravcu modernizacije evropskog socijalnog modela
 - § obrazovanje i osposobljavanje za život i rad u društvu zasnovanom na znanju;
 - § više poslova i kvalitetniji poslovi za Evropu: razvoj aktivne politike zapošljavanja;
 - § modernizacija socijalne zaštite ;
 - § aktivna uloga u društvu svih kategorija populacije (*social inclusion*);
3. u pravcu očuvanja povoljnih kretanja na makroekonomskom planu.

Implementacija ove strategije ostvarivaće se unapredjivanjem postojećih procesa uz uvođenje novog otvorenog načina koordinacije na svim nivoima. Pri tome, Evropski savet dobija jaču ulogu usmerivača i koordinatora u pravcu obezbeđivanja koherentnosti strategije i efikasnog praćenja njene realizacije.

Na Lisabonskom sastanku je odlučeno da Evropski savet na svakom prolećnom sastanku razmatra realizaciju postavljenih ciljeva i vrši korekcije i dopune.

Dopuna Lisabonske strategije

Na sledećem prolećnom sastanku u Štokholmu, marta 2001, a potom na sastanku u Geteborgu, juna iste godine, Evropski savet je usvojio strategiju održivog razvoja i dodao Lisabonskoj strategiji treću dimenziju, zaštitu i unapredjenje životne sredine.²

Na sastanku u Štokholmu ukazano je i na potrebu većeg angažovanja u oblasti novih tehnologija, posebno biotehnologije.

Evropski savet je u Geteborgu pozvao zemlje kandidate da ciljeve EU u ekonomskoj, socijalnoj i sferi životne sredine ugrade u svoje nacionalne politike i zaključio da, počev od proleća 2003. godine, Komisija u svom godišnjem izveštaju obuhvati i zemlje kandidate i njihove nacionalne politike.

Na sledećem prolećnom sastanku Evropskog saveta u Barseloni marta 2002. godine, prilikom razmatranja realizacije Lisabonske strategije, prisustvovali su prvi put i visoki predstavnici 13 zemalja kandidata.³ Reafirmisana je centralna uloga znanja i inovacija i značaj "frontier" tehnologija (biotehnologija i dr.), odnosno novih tehnologija čija primena još nije dovoljno istražena. Konstantovan je niz uspešno realizovanih ciljeva, kao što su nova pravila za telekomunikaciono tržište, poboljšana saradnja u oblasti obrazovanja i istraživanja, kao i uspešno lansiranje evra, ali konstatovano je i da nije ostrvaren predlog da se uvede Evropski patent.

² Presidency conclusions, Goteborg European Council, 15/16 June 2001, <http://www.europarl.eu.int/summits/index.htm>

³ Pres. conclusions, Barcelona European Council, 15/ 16 March 2002, <http://www.europarl.eu.int/summits/index.htm>

U Barceloni je Evropski savet identifikovao tri šira područja koja, s obzirom na njihov izuzetan značaj, treba posebno podsticati i koja ujedno mogu znatno da doprinesu ekonomskom oporavku.

To su:

- § Aktivne politike za punu zaposlenost
 - Poboljšana Strategija zapošljavanja
 - Podsticanje mobilnosti i sticanja novih veština u EU
- § Povezivanje evropskih ekonomija
 - Finansijska tržišta
 - Integrisanje energetske, saobraćajne i komunikacione mreže u Evropi
 - Kvalitetne javne službe
- § Konkurentna ekonomija zasnovana na znanju
 - Obrazovanje
 - Istraživački rad i "frontier" tehnologije.

Kao što se vidi, jedna od tri prioritete oblasti koje je ES izdvojio je veće ulaganje u znanje. Dalji tok razmišljanja i delovanja u EU ide u pravcu povezivanja obrazovanja i istraživanja, što podrazumeva veću integrisanost obrazovnih i istraživačkih komponenti univerziteta, formiranje određenih profila stručnjaka, razvijanje evropskih mreža znanja i nauke, kao i intenziviranje saradnje sa trećim zemljama. Cilj je da se potpuno uklone barijere za slobodno kretanje svih koji su uključeni u oblasti obrazovanja, istraživanja i inovacija.

EU je postavila cilj da do 2010. godine dostigne nivo ulaganja u istraživanja i razvoj od 3% GDP i naglasila da dve trećine tih sredstava treba da budu iz privatnog sektora.

Što se tiče Evropskog patenta ili Komunitarnog patenta, Komisija će za prolećni sastanak Evropskog saveta 2003. godine pripremiti mere za unapređenje korišćenja intelektualne svojine u Evropi, zatim mere za povećanje privatnog i riziko kapitala za podršku istraživanjima, kao i mere za intenziviranje saradnje između univerziteta i industrije. Takođe, ES je podvukao značaj "frontier" tehnologija za budući napredak i podržao predlog Komisije da se donese evropska strategija za biloške nauke i biotehnologiju i razrade mere i plan koji će omogućiti poslovnim krugovima EU da istražuju potencijale biotehnologije, strogo vodeći računa o etičkoj i socijalnoj strani njihove upotrebe.

Evidentno je da u izgradjivanju savremenog prosperitetnog društva zasnovanog na znanju, čemu teže zemlje EU, a što će u perspektivi biti i cilj Jugoslavije, veliku ulogu ima pravovremeno sagledavanje značaja izgradnje informatičkog društva, istraživačkog rada, obrazovanja i osposobljavanja.

Iako su sve komponente Lisabonske strategije medjusobno povezane i ne mogu se gledati izolovano, u daljem toku biće detaljnije obradjene aktivnosti EU u sledećim oblastima: razvoj informatičkog društva, stvaranje Evropskog istraživačkog prostora i obrazovanje.

Informatičko društvo za sve (Information society for All)

Nije slučajno što je stvaranje informatičkog društva za sve građane na prvom mestu u Lisabonskoj strategiji. To je osnova za uspešno ostvarivanje ostalih ciljeva strategije: ekonomski rast i produktivnost, zapošljavanje i socijalna kohezija u Evropi.

Zemlje EU su shvatile da se nalaze na prelazu iz industrijskog u informatičko doba i da postojeća infrastruktura neće moći da podrži potrebe razvijenog informatičkog društva.

U Lisabonskoj strategiji pod naslovom: "Informatičko društvo", predviđeni su sledeći ciljevi:

- § Hitno donošenje odgovarajuće pravne regulative za elektronsko poslovanje (*e-business*)
- § Potpuna liberalizacija telekomunikacionog tržišta do 2002.godine;
- § Veća konkurencija u obezbeđivanju pristupa internetu na lokalnom nivou, smanjenje cene korišćenja interneta do 2001.godine;
- § Pristup internetu za sve škole do kraja 2001. i osposobljavanje svih nastavnika za korišćenje interneta do kraja 2002.godine;
- § Pristup elektronskim putem svim javnim službama, najkasnije do kraja 2003.godine;
- § Usvajanje na sastanku Evropskog saveta u junu iste godine (sastanak ES u Feiri) *e-Europe* akcionog plana koji treba da razradi mere za poboljšanje informatičke infrastrukture tako da može da podrži rastuće potrebe informatičkog društva.

Kao što je Lisabonskom strategijom bilo zacrtano, Evropski savet je na junskom sastanku u Feiri 2000. usvojio Akcioni plan eEvropa 2002 koji je detaljno definisao mere za postizanje tri osnovna cilja koje je zatim bilo neophodno ispuniti da bi izgradnja informatičkog društva uopšte bila moguća:

- ⊖ Brži, jeftiniji i bezbedniji internet za sve
- ⊖ Investiranje u ljude i znanje
- ⊖ Stimulisanje korišćenja interneta.

Ubrzo je shvaćeno da zemlje kandidati neće moći da ispune uslove za članstvo ukoliko na vreme ne počnu da uskladjuju svoje mere u oblasti informatike sa planom eEvropa 2002, te je Evropski savet na sastanku u Geteborgu juna 2001. godine, usvojio Akcioni plan eEvropa Plus (*eEurope+*).

Kao neophodan preduslov za ostvarenje pomenutih ciljeva dodato je:

- postavljanje osnovnih gradivnih blokova informatičkog društva.

To se prvenstveno odnosi na omogućavanje brzih telekomunikacija svim građanima po prihvatljivim cenama, što podrazumeva liberalizaciju, deregulaciju i demonopolizaciju ovog tržišta.

Na sastanku u Sevilji, juna 2002. godine Evropski savet je usvojio novi Akcioni plan eEvropa 2005 (*eEurope 2005*) kao nastavak realizacije Lisabonske strategije u ovom segmentu, pošto je prethodni Plan 2002 gotovo već ostvaren. Kako se radi o veoma značajnoj i izuzetno dinamičnoj oblasti potrebno je bilo postaviti nove ciljeve razvoja.

Cilj novog Plana je da stvori povoljno okruženje za privatne investicije i kreiranje novih poslova, znatno povećanje produktivnosti, modernizaciju javnih službi i prilike za svakoga da učestvuje u globalnom informatičkom društvu. eEvropa 2005 treba da stimuliše sigurne usluge, aplikacije i sadržaje bazirane na širokodostupnoj infrastrukturi za veoma brze internet veze širokog opsega.

Planirano je da Evropa do 2005. godine ima:

- 1) Savremene online javne službe
 - i) e-vlada
 - ii) e-obrazovne usluge
 - iii) e-zdravstvene usluge
- 2) dinamično e-biznis okruženje.

Da bi sve to bilo moguće potrebno je imati: širokodostupne, veoma brze internet veze širokog opsega po pristupačnim cenama i sigurnu informatičku infrastrukturu.

Kao što je zemljama kandidatima, tako je i drugim zemljama JIE, postalo jasno da će, ukoliko hitno ne usklade svoj razvoj sa akcionim planovima eEvropa i eEvropa Plus, doći do takve razlike u razvoju između zemalja JIE i Evropske unije da, kada dodje vreme da postanu kandidati, neće moći da nadoknade zaostajanje.

Tako je Jugoslavija pokrenula, u okviru eSEE inicijative Pakta za stabilnost, koja je jedini postojeći okvir za ovu temu u zemljama JIE, potpisivanje Zajedničke izjave o nameri da zemlje JIE razvijaju informatičko društvo u skladu sa Lisabonskom strategijom i planovima eEvropa i eEvropa Plus. Izjavu su juna 2002. godine u Ljubljani potpisali predstavnici Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Moldavije i SRJ (Srbije i Crne Gore).⁴ Zemlje potpisnice izrazile su spremnost da deluju u sledećim pravcima:

- Hitno stvaranje pravnog i političkog okvira za informatičko društvo, posebno u oblasti telekomunikacija;
- Pобољшanje sposobnosti regiona da primenjuje informacione i komunikacione tehnologije u cilju boljeg upravljanja, ekonomskog razvoja, socijalne kohezije i očuvanja kulturne raznolikosti;
- Tesna saradnja na regionalnom i međunarodnom planu u cilju integracije zemalja regiona u globalnu ekonomiju zasnovanu na znanju.

Sledeći korak bio je definisanje i usvajanje eSEE Agende za razvoj informatičkog društva, uskladjene sa EU smernicama i ciljevima. Ovaj dokument je potpisan na regionalnoj konferenciji "Telekomunikacije za razvoj" koja je održana krajem oktobra 2002. godine u Beogradu.

Formiranje Evropskog istraživačkog prostora (*European Research Area*)

Polazeći od velike uloge koju istraživanja i razvoj imaju u generisanju ekonomskog rasta, zapošljavanja i socijalne kohezije s jedne strane, a konstatujući da se povećava jaz između EU i SAD i Japana, s druge strane,

⁴ <http://www.stabilitypact.org>

Evropski savet je u Lisabonu podržao predlog Evropske komisije o stvaranju Evropskog istraživačkog prostora (EIP) i zadužio Savet EU, Komisiju i, prema potrebi, zemlje članice da preduzimaju sve neophodne mere u tom pravcu.

Ideja o stvaranju EIP nastala je usled potrebe da se ogroman, ali jako izfragmentisan naučno-istraživački potencijal Evrope integriše i organizovano koordinira u cilju maksimalnog korišćenja njegovih kapaciteta i rezultata. Neophodno je da se u Evropi povežu svi programi i aktivnosti u oblasti istraživanja i inovacija (nacionalni u zemljama članicama i kandidatima, multilateralni kao što su Okvirni program EU, COST, EUREKA i dr.)

Konstatovano je da je relativna nesposobnost Evrope da transformiše rezultate svog istraživačkog rada, naučnih i tehnoloških dostignuća u undustrijski, ekonomski i komercijalni uspeh, jedna od glavnih slabosti.

U materijalu Evropske komisije "*Towards a European research area*"⁵, koji je poslužio kao osnova za zaključke Evropskog saveta u Lisabonu i drugih tela EU u vezi sa EIP, navedeni su neki pokazatelji koji ilustruju zaostajanje Evrope u oblasti istraživanja :

Prosečno ulaganje u istraživanja u EU (znatne su razlike od zemlje do zemlje) je 1.8% evropskog GDP u poredjenju sa 2.8% u SAD i 2.9% u Japanu i prema svemu jaz će se povećavati. Razlika između javnih i privatnih izvora finansiranja u ovoj oblasti u Evropi i SAD se uvećala sa 12 milijardi u 1992. na 60 mlrd evra u 1998. godini

Trgovinski bilans u tehnološki razvijenim proizvodima pokazuje deficit od oko 20 mlrd evra godišnje u poslednjih deset godina sa tendencijom povećanja

Broj diplomiranih studenata iz Evrope u SAD je dva puta veći nego američkih u Evropi i 50% Evropljana koji rade doktorat u SAD ostaju duže vreme, a neki i zauvek.

Ipak, Evropa daje trećinu svetskog naučnog znanja, ona je ispred u nekim oblastima, kao što su medicinska istraživanja i hemija, kao i u nekim tehnologijama u oblasti aeronautike i telekomunikacija.

Ugovor o EU daje pravni osnov za preduzimanje mera za podsticanje evropske saradnje u oblasti istraživanja i razvoja tehnologija. Ipak, najveći deo istraživanja sprovodi se u okviru zemalja članica EU. Finansiranje raznih

⁵ Communication from the Commission "Towards a European Research Area", COM (2000)6
<http://www.cordis.lu/rtd2002/jp-activities/inco.htm>

inicijativa i programa EU ili medjuvladine naučne i tehnološke saradnje ne prelazi 17% ukupnih javnih ulaganja u evropska istraživanja.

Osnovni instrument za organizovanu saradnju na nivou EU je višegodišnji Okvirni program istraživanja koji u finansijskom smislu predstavlja svega oko 5.4% ukupnih javnih ulaganja. Iako je ovaj program vrlo koristan instrument za unapredjivanje medjunarodne saradnje, on sam ne može da obezbedi bolju i produktivniju organizaciju istraživanja u Evropi. Evropska saradnja je samo dodatak na ono što se radi u 15 zemalja članica i EU. Ovakva fragmentacija i izolovano funkcionisanje nacionalnih sistema, kao i razlike u pogledu zakonodavnih i administrativnih rešenja, samo produbljuju negativni uticaj niskog ukupnog ulaganja u znanje.

Došlo se do saznanja da je potreban novi koherentan model koji će omogućiti da se statična struktura "15plus1" pretvori u dinamičnu konfiguraciju. Potrebno je doneti niz mera na različim nivoima: na nacionalnom nivou, na nivou EU pomoću Okvirnog programa i drugih raspoloživih instrumenata, kao i mere drugih medjuvladinih organizacija. Takva konfiguracija stvoriće osnovnu "kritičnu masu" u glavnim oblastima unapredjivanja znanja u cilju postizanja boljih ekonomskih performansi i reduciranja negativnih spoljnih efekata.

Nacionalne politike i politika EU se preklapaju ne čineći koherentnu celinu. Ukazano je na posledice budućeg proširenja EU i da postojeći mehanizmi neće odgovarati novim zahtevima ekonomskog razvoja u krugu od 25-30 zemalja.

Tako je lansirana ideja o kreiranju EVROPSKOG ISTRAŽIVAČKOG PROSTORA, koja je na Lisabonskom sastanku Evropskog saveta ugradjena u Lisabonsku strategiju kao jedna od osnovnih poluga razvoja.

Šta konkretno znači Evropski istraživački prostor:

- Umrežavanje postojećih centara izvrsnosti u Evropi i kreiranje virtuelnih centara pomoću novih interaktivnih komunikacionih sredstava;
- Zajedničko finansiranje velikih istraživačkih centara u Evropi;
- Koherentniju implementacija nacionalnih i evropskih istraživačkih aktivnosti i uspostavljanje tešnjih veza izmedju raznih organizacija za naučnu i tehnološku saradnju u Evropi;

- Bolje korišćenje instrumenata i sredstava u cilju podsticanja ulaganja u istraživanja i inovacije: sistem indirektno pomoći, patenti, riziko kapital;
- Veću pokretljivost istraživača i uvođenje evropske dimenzije u naučne karijere;
- Stimulisanje mladih ljudi da se opredeljuju za istraživanja i nauku;
- Značajnije mesto žena u istraživanjima;
- Podsticanje razvoja regionalnih i lokalnih istraživačkih centara;
- Povezivanje naučnih krugova, preduzeća i istraživača u zapadnoj i istočnoj Evropi;
- Veću atraktivnost Evrope za istraživače iz ostalog dela sveta;
- Promovisanje zajedničkih socijalnih i etičkih vrednosti u oblasti nauke i tehnologije;
- Istraživanje svih mogućnosti koje daje Ugovor o EU;
- Preispitivanje "istraživanja dvostruke namene".
- Sinergiju i komplementarnost vojnih i civilnih istraživanja.
- U oblastima kao što je aeronautika, novi materijali, informacione i komunikacione tehnologije brojni istraživački projekti mogu da daju aplikacije kako za civilne tako i za vojne svrhe.

Jedna od osnovnih karakteristika stvaranja EIP je otvorenost prema zemljama izvan EU. Evropska komisija smatra da međunarodna saradnja u oblasti nauke i tehnologije otvara put za bliže političke i ekonomske odnose, posebno sa zemljama kandidatima, kao i da doprinosi unapređivanju odnosa EU sa trećim zemljama, kao što su zemlje Balkana.⁶

Kao značajan kanal saradnje, koji takodje treba da bude ugrađen u EIP, Evropska komisija navodi bilateralnu naučno-tehnološku saradnju (NTS) pojedinih zemalja EU sa trećim zemljama (najčešće kroz zaključivanje bilateralnih programa saradnje).

U gore navedenom materijalu Evropska komisija konstatuje se da odnosi sa mediteranskim i balkanskim zemljama postaju sve važniji za EU i da oni ne mogu da se svode samo na ekonomske, već treba da se unapređuju u pravcu zajedničkog razvoja, što jedino može da obezbedi stabilnost, prosperitet i sigurnost ovog regiona. Za ostvarivanje tog cilja Evropska unija mora više da ulaže u svim oblastima saradnje, posebno u oblasti nauke, tehnologije i inovacija. To znači podsticanje razmene znanja, stručnjaka i

⁶ Communication from the Commission on "The International dimension of the European Research Area" (COM(2001) 346), <http://www.cordis.lu/rttd2002/fp-activities/inco.htm>

tehnoloških inovacija u cilju bržeg socijalno-ekonomskog napredka u celom regionu.

EU će finansijski pomagati istraživački rad u dva osnovna pravca:

- Za proučavanje postojeće naučno-istraživačke i razvojne infrastrukture i potencijala, podsticanje uspostavljanja veza između istraživačkih centara i poslovnih krugova, kao i za pomoć u unapređivanju pomenute infrastrukture i potencijala, i

- za sama istraživanja u oblastima prioritenim za održivi razvoj, partnere u Evropi, za sam region: integrisano upravljanje vodama, poljoprivreda i prehrambena industrija, zdravlje i zaštita životne sredine, seizmologija, energija i saobraćaj, zaštita kulturnog nasledja, smanjenje informatičkog jaza.

U poslednjih 20-30 godina pored Okvirnog istraživačkog programa (pa i pre njega) u Evropi je stvoreno niz organizacija za saradnju oblasti nauke i tehnologije (ESF, ESA, EMBO, EMBL, CERN, ESO, ESRF, ILL, EUREKA, COST ⁷), ali saradnja između njih i sa programom EU odvija se isključivo na bilateralnoj osnovi (saradnja između EU i EUREKE, i ESA, i ESF, na primer).

U kontekstu stvaranja Evropskog istraživačkog prostora, kao i učešća jugoslovenskih organizacija, za nas su relevantni, pored Okvirnog programa EU, programi COST i EUREKA, koji formalno nisu programi EU, ali su tesno povezani i komplementarni.

Šesti Okvirni program EU za istraživanja, tehnološki razvoj i demonstracione aktivnosti

Glavni instrument za sprovođenje istraživačke politike EU je višegodišnji Okvirni program za istraživanja koji organizaciono i finansijski podržava saradnju između univerziteta, istraživačkih centara i industrije.

⁷ ESF: European Science Foundation; ESA: European Space Agency; EMBO: European Molecular Biology Organisation; EMBL: European Molecular Biology Laboratory; CERN: European Organisation for Nuclear Research; ESO: European Southern Observatory; ESRF: European Synchrotron Radiation Facility; ILL: Institut Laue-Langevin; .COST: European Cooperation in the field of Scientific and Technical Research

Krajem juna 2002. godine Evropski parlament i Savet EU usvojili su VI Okvirni program⁸ (VI OP) koji će trajati od 1. januara 2003. do kraja 2006. godine sa ukupnim budžetom od 17.5 milijardi evra, što je za 17% više nego za V Okvirni program. Formalno, Okvirni program se sastoji od sveobuhvatnog programa istraživanja Evropske zajednice i Posebnog programa za nuklearnu energiju koji se bazira na Ugovoru o Euratomu.

Okvirni program se donosi u skladu sa članom 163(1) Ugovora o EU kao dalja realizacija cilja Zajednice "...da ojača naučne i tehnološke osnove industrije Zajednice i da podstakne razvoj njene međunarodne konkurentnosti, kao i da unapredi istraživačke delatnosti koje se smatraju neophodnim na osnovu drugih glava ovog Ugovora"⁹.

VI okvirni program EU predstavlja treći po veličini operativni budžet u okviru ukupnog budžeta EU, posle Zajedničke poljoprivredne politike i Strukturnih fondova. Okvirni program je jedan od bitnih instrumenata za realizaciju Lisabonske strategije. Takodje, znatno će doprineti kreiranju Evropskog istraživačkog prostora, pravog unutrašnjeg tržišta za istraživanja i znanje u kojem će biti bolje integrisane aktivnosti EU i zemalja članica u ovoj oblasti.

Okvirni program je podeljen u tri glavna poglavlja:

- koncentrisanje i integrisanje ukupnog istraživačkog rada u okviru 7 prioriternih tematskih oblasti plus 3 specifične aktivnosti koje pokrivaju šire područje istraživanja;

- strukturiranje EIP uz pomoć horizontalnih mera koje se odnose na inovacije, mobilnost, infrastrukture, kao i nauku i društvo i

- jačanje temelja EIP putem koordinacije i mera podrške.

U okviru ovih pravaca biće preduzimate 4 vrste aktivnosti, kako je to predviđeno članom 164 Ugovora o EU:

- sprovođenje programa istraživačkog rada, tehnološkog razvoja i demonstracionih aktivnosti kroz unapređivanje saradnje sa i medju preduzećima, istraživačkim centrima i univerzitetima;

- unapređivanje saradnje u oblasti istraživačkog rada, tehnološkog razvoja i demonstracionih aktivnosti Zajednice sa trećim zemljama i međunarodnim organizacijama;

⁸ detaljne informacije o VI OP na: <http://www.cordis.lu>

⁹ Ugovor o Evropskoj uniji, priredio dr D. Lopandić, Beograd 1999

- širenje i vrednovanje rezultata iz oblasti istraživačkog rada i tehnološkog razvoja i predstavljanja u Evropskoj zajednici;
- podsticanje stručnog osposobljavanja i mobilnosti istraživača iz Zajednice.

a) Koncentrisanje i integrisanje ukupnog istraživačkog rada

Aktivnosti koje će se preduzimati u okviru ovog poglavlja predstavljaju osnovni deo Programa i cilj im je da integrišu istraživački rad na evropskom nivou.

Kao što je rečeno, identifikovano je sedam prioriternih tematskih oblasti:

1. Genomika i biotehnologija u zaštiti zdravlja;
2. Tehnologije za infomatičko društvo;
3. Nanotehnologije i nanonauke, multifunkcionalni materijali zasnovani na znanju, novi proizvodni procesi i uređjaji;
4. Aeronautika i kosmos;
5. Kvalitet i zaštita hrane;
6. Održivi razvoj, globalne promene i ekosistemi;
7. Gradjani i upravljanje u društvu zasnovanom na znanju.

Specifične aktivnosti koje pokrivaju šire polje istraživačkog rada:

1. Aktivnosti podrške u oblasti naučno-tehnološke politike.
2. Horizontalni program za mala i srednja preduzeća koji treba da im pomogne da razvijaju svoje tehnološke kapacitete u tradicionalnim ili novim oblastima, kao i da se osposobe za poslovanje na evropskom i širem međunarodnom tržištu.
3. Posebne mere za podsticanje međunarone saradnje u skladu sa spoljnom i razvojnom politikom EU za tri grupe zemalja: ZUR, mediteranske zemlje, uključujući i Zapadni Balkan, Rusija i ZND.

b) Strukturiranje EIP

Predviđene su aktivnosti u sledećim oblastima:

- Istraživanja i inovacije;
- Podsticanje tehnoloških inovacija, korišćenje rezultata istraživanja, transfer znanja i tehnologija kao dopuna aktivnostima vezanim za inovacije u okviru prvog poglavlja "Koncentrisanje i integrisanje ukupnog istraživačkog rada";
- Razvoj ljudskih resursa i mobilnost;
- Formiranje stručnjaka na svetskom nivou u svim regionima Zajednice kroz podsticanje prekogranične mobilnosti radi usavršavanja; transfer znanja između različitih sektora; unapređivanje sistema izvrsnosti kako bi Evropa postala atraktivnijom za većinu istraživača iz trećih zemalja; veće uključivanje svih kategorija populacije, posebno žena;
- Infrastruktura za istraživački rad;
- Optimalno korišćenje postojeće infrastrukture i identifikacija, planiranje i izgradnja novih kapaciteta od evropskog interesa;
- Nauka i društvo;
- Podizanje nivoa svesti u društvu u pravcu većeg uvažavanja inovacija kao posledice izmenjenih odnosa između istraživača, industrijalaca, vlade i gradjana.

c) Jačanje temelja EIP

Unapređivanje koordinacije i podrška koherentnom razvoju naučno-tehnoloških politika u Evropi, finansiranje otvaranja nacionalnih programa.

Medjunarodna saradnja predstavlja vrlo značajnu dimenziju novog Okvirnog programa, imajući u vidu posebno osnovna polazišta za stvaranje EIP – uklanjanje svih granica za slobodno kretanje znanja i istraživača, kao i integracija svih segmenata naučno-istraživačkog rada u Evropi. U okviru prvog dela Programa "Koncentrisanje i integrisanje ukupnog istraživačkog rada" medjunarodne aktivnosti sprovodiće se u dva pravca:

Učešće istraživača, timova i institucija iz trećih zemalja u mrežama izvrsnosti i integrisanim projektima, posebno u oblastima koje su od globalnog interesa i zahtevaju medjunarodnu saradnju i

Specifična međunarodna saradnja sa pojedinim grupama zemalja kao podrška spoljnim odnosima EU i politici pomoći trećim zemljama.

Prvi pravac se odnosi na učešće u projektima u okviru sedam navedenih prioritetnih oblasti oko pitanja koja imaju globalnu dimenziju i traže angažovanje širih naučnih krugova. Za taj deo međunarodne saradnje odvojen je iznos od 285 mln evra, dok je za drugi deo (specifične aktivnosti) planirano 315 mln evra, ukupno 600 mln evra za saradnju sa trećim zemljama, uključujući i Jugoslaviju.

Još od 1983. godine kroz razne podprograme EZ otvara mogućnosti za učešće trećih zemalja. Od 1995. godine ove aktivnosti su objedinjene u podprogram INCO u okviru specifičnih aktivnosti OP. Tako su, u drugom ciklusu ovog podprograma INCO-Copernicus 2 u Petom okvirnom programu, jugoslovenske naučno-istraživačke i razvojne institucije u 2001. godini dobile mogućnost da učestvuju u OP.

Instrumenti za sprovođenje VI okvirnog programa definisani su u skladu sa novom ulogom samog Programa u stvaranju EIP, kao i izgradnji ekonomije utemeljene na znanju i razlikuju se od onih u prethodnom V okvirnom programu.

Predviđen je niz novih vrsta projekata sa različitim trajanjem i stepenom finansijske podrške EU. Prioritetni oblici projekata u najvećem delu Programa biće Mreže izvrsnosti (*Networks of Excellence*) i Integrisani projekti (*Integrated Projects*). Cilj stvaranja mreža izvrsnosti je da se povežu i ujedine evropska istraživanja u prioritetnim oblastima kako bi se izbegla dupliranje, fragmentacija, gubljenje sredstava, i unapredila naučna i tehnološka istraživanja. Integrisani projekti će verovatno biti najčešći oblik projekata u VI OP. Njihova svrha je sticanje konkretnih novih znanja u prioritetnim oblastima mobilisanjem kritične mase aktivnosti i sredstava potrebnih za ostvarenje ambicioznih ciljeva.

Obe vrste projekata mogu da dobiju od nekoliko miliona do nekoliko desetina miliona evra podrške od EU. Integrisani projekti traju od tri do pet godina, izuzetno duže, a potrebna su najmanje tri učesnika iz tri zemlje EU ili zemalja kandidata, uglavnom više učesnika. Za mreže izvrsnosti, strogo formalno, potreban je isti minimum učesnika ali, imajući u vidu da su to mrežni projekti, prednost će imati projekti sa najmanje šest učesnika.

U novom OP aktivira se član 169 Ugovora o EU koji do sada nije korišćen, a koji pruža mogućnost da Zajednica učestvuje u istraživačkim programima koje sprovodi zajedno nekoliko zemalja članica, uključujući

učesće u strukturama koje se formiraju za realizaciju pomenutih programa. U kontekstu stvaranja EIP i potrebe da se integrišu i strukturiraju istraživanja u Evropi, ovaj instrument je potencijalno jedan od najjačih.

Dok integrisani projekti i mreže izvrsnosti imaju za cilj integraciju aktivnosti koje sprovode pojedinačni istraživački subjekti, član 169. omogućava integraciju aktivnosti kompletnog nacionalnog programa u određenoj tematskoj oblasti. Međutim, procedura odlučivanja o projektima na osnovu čl. 169. ista je kao i za donošenje samog OP, što je vrlo kompleksan i dug proces i najverovatnije će biti potrebno da se pojednostavi. Očekuje se da Evropska komisija predloži manji broj "pilot" projekata na osnovu čl. 169.

Izbor projekata u VI OP vrši se na osnovu konkursa (*call for proposals*), očekuje se prvi konkurs krajem 2002. ili početkom 2003. godine i tada će biti specificirano koja je vrsta projekta, ko može i pod kojim uslovima da učestvuje.¹⁰ Pored univerziteta, naučnih instituta, razvojno-istraživačkih organizacija, preduzeća i dr. organizacija, posebno se stimuliše učesće malih i srednjih preduzeća.

Za sprovođenje Okvirnog programa, kao i za koordinaciju istraživanja na nivou EU sa istraživanjima koja se sprovode u državama članicama zadužen je Generalni Direktorat za istraživanja Evropske komisije¹¹. Pri obavljanju svojih zadataka Direktorat za istraživanja tesno saradjuje s drugim odeljenjima Evropske komisije kao što su Zajednički istraživački centar, Informatičko društvo, Energija, Životna sredina, Preduzetništvo, Transport, Energija i dr.

U novom Okvirnom programu mogućnosti za uključivanje jugoslovenskih organizacija su značajne i na jugoslovenskoj strani je da ih iskoristi i da se uključi od samog početka OP.

Treba dodati da zemlje uključene u Proces stabilizacije i asocijacije treba što više da iskoriste prednosti učesća u Okvirnom programu EU u kategoriji trećih zemalja, kada samo dobijaju finansijska sredstva, jer u statusu država-kandidata ili članica imaće obavezu da učestvuju u finansiranju Programa, što je po pravilu prvih godina znatno više od koristi koja se dobija.

¹⁰ konkursi se objavljuju na: <http://www.cordis.lu>

¹¹ http://europa.eu.int/comm/research/index_en.html

COST - Evropska saradnja u domenu naučnih i tehnoloških istraživanja

C O S T¹² je ustanovljen 1971. godine kao medjuvladin okvir za evropsku saradnju u domenu naučnih i tehnoloških istraživanja, koji omogućava da se istraživanja, finansirana iz nacionalnih fondova, koordiniraju na evropskom nivou.

Prvobitno, COST je osnovalo 19 zemalja (medju kojima i SFRJ). Danas su 34 zemlje članice, a učestvuju i institucije iz nekih vanevropskih zemalja, kao i medjunarodne organizacije (Evropska komisija u ime EU, Evropska agencija za kosmos) .

COST pokriva širok dijapazon naučnih i tehnoloških oblasti: poljoprivreda i biotehnologija, telekomunikacije, saobraćaj, drvo i drvne preradjevine, medicina, hemija, životna sredina, meteorologija, gradjevinarstvo, materijali, društvene nauke, fizika, informatika, prehrambena tehnologija i dr.¹³

Glavna karakteristika COST je fleksibilnost koja omogućava da COST projekti budu poligon za preliminarno ispitivanje i testiranje novih tema (koje se u kasnijoj fazi dalje istražuju i ulaze u Okvirni program EU). Osnova COST-a su Aktivnosti (Actions), koje su u stvari mreže nacionalnih istraživačkih projekata u oblastima od interesa za najmanje 5 institucija iz različitih zemalja-članica. Zemlje-članice učestvuju na principu "à la carte" i aktivnosti se iniciraju "odozdo prema gore" shodno interesima naučnika da koordiniraju istraživanja na širem medjunarodnom nivou. Zemlje članice mogu da izaberu u kojim će projektima učestvovati u zavisnosti od prioriteta na domaćem planu. U proseku dužina trajanja Aktivnosti je 5 godina.

Aktivnosti se finansiraju iz domaćih fondova, a EK (iz budžeta za Okvirni program) pokriva određene troškove koordinacije i administracije. Investicija od 15-25 miliona evra u COST koordinaciju "daje" nekoliko milijardi evra vredna istraživanja godišnje uz aktivno povezivanje oko 20 000 do 25 000 istraživača godišnje.

Treba naglasiti da se u okviru COST već dugi niz godina ostvaruje jedan od prioriteta u izgradnji Evropskog istraživačkog prostora –

¹² COST je skraćenica za "Coopération européenne dans le domaine de la recherche scientifique et technique"

¹³ Detaljne informacije o COST na: <http://cost.cordis.lu/src/home.cfm>

medjunarodna koordinacija nacionalnih istraživanja.¹⁴ COST to omogućava na konzistentan način, što drugi evropski programi ne uspevaju u istoj meri da ostvare. U tom smislu COST je potpuno komplementaran sa svim drugim vrstama evropskih programa u oblasti naučno-tehnoloških istraživanja.

U brojnim analizama COST u pojedinim zemljama ukazano je na činjenicu da manje COST zemlje imaju proporcionalno više koristi od učešća u COST mrežama od većih zemalja. To proističe iz činjenice što učesnici iz manjih zemalja imaju jednak pristup i uticaj kao i veće zemlje.

COST ispunjava tri bitna politička cilja: (1) integracija evropska nauke i tehnologije, (2) otvaranje nacionalnih aktivnosti i (3) korišćenje nauke i tehnologije kao instrumenta spoljne politike. Ovo poslednje znači da COST ima dugo iskustvo u jednostavnom i efikasnom ostvarivanju NT saradnje sa trećim zemljama i medju regionima bez zaključivanja kompleksnih sporazuma o asocijaciji. To iskustvo može da se iskoristi za proširenje niza formalnih odnosa sa određenim zemljama van EU.

Najviši stalni organ COST-a je Komitet visokih predstavnika u čijem sastavu su predstavnici svih zemalja-članica. Svaka zemlja-članica imenuje nacionalnog koordinatora koji je posrednik izmedju naučnika i institucija te zemlje i struktura u Brislu.

Na inicijativu Saveznog ministarstva za inostrane poslove, kao i resornih ministarstava za nauku, SRJ je postala punopravni član COST juna 2001. godine.

Jugoslovenske organizacije uključile su se u 7 COST projekata, a očekuje se da do kraja 2002. godine budu u ukupno desetak projekata.

EUREKA - Evropski program tržišno orijentisanih istraživanja i razvoja

Zapadnoevropske zemlje i EU lansirale su 1985. godine program EUREKA kao okvir za saradnju industrije i istraživačkih instituta u oblasti razvoja i korišćenja novih tehnologija u cilju povećanja evropske konkurentnosti i poboljšanja kvaliteta života.¹⁵

¹⁴ Sastanak Komiteta visokih predstavnika, 7-8. mart 2002. godine, "An assessment of COST", <http://cost.cordis.lu/src/home.cfm>

¹⁵ Detaljne informacije o EUREKI na: <http://www.eureka.be>

EUREKA je pan-evropska mreža tržišno orijentisanih istraživanja i razvoja, koja povezivanjem industrije i istraživačkih organizacija iz 34 zemlje članice i Evropske komisije, treba da rezultira uvođenjem na tržište novih konkurentnih proizvoda i usluga.

EUREKA obuhvata razvoj tehnologija u sledećim oblastima: medicina i biotehnologija, komunikacije, energetika, zaštita životne sredine i kulturnog nasledja, informatika, laseri, novi materijali, robotika i industrijska automatika, transport.

EUREKA saradjuje sa Okvirnim programom EU za istraživanja i predstavlja još jedan od značajnih instrumenata za ostvarivanje Evropskog istraživačkog prostora.

Osnovna saradnja se odvija u okviru EUREKA projekata. Kriterijumi koje jedan projekt treba da ispuni da bi postao EUREKA projekt su: da je tržišno orijentisan, da se bavi razvojem i korišćenjem novih tehnologija, da su uključeni partneri iz najmanje dve zemlje članice, da je krajnji rezultat novi značajan proizvod, proces ili usluga i da učesnici obezbede finansiranje.

U okviru EUREKE vrlo je bitan princip "odozdo nagore", partneri na projektu su najvažniji subjekti i samo oni odlučuju o: ciljevima projekta, učesnicima, organizaciji rada i korišćenju rezultata. Učesnici u projektima su velike firme, mala i srednja preduzeća, istraživački instituti, univerziteti i dr.

Izvori finansiranja projekata su domaći izvori u zemljama učesnicama i različita su rešenja od zemlje do zemlje: nacionalni istraživački programi, fondovi za podsticaj tehnološkog razvoja, fondovi za zaštitu životne sredine, regionalni razvoj i dr. Imajući u vidu da je komercijalni uspeh projekta veoma bitan, u okviru EUREKE se preduzimaju mere da se stvori atmosfera za veće učešće privatnih izvora finansiranja. Javni fondovi uglavnom podržavaju istraživačko-razvojni deo projekta, dok bi interes privatnih fondova bio više u domenu razvoja novih tehnologija, razvoju prototipa, proizvodnje i marketinga novih proizvoda i usluga. Privatni fondovi bi bili komplementarni javnim fondovima.

Prema informacijama iz Sekretarijata EUREKE, praksa je da se u zemljama učesnicama oformi poseban budžet za pomoć preduzećima za saradnju sa drugim evropskim firmama. Uobičajeno je da država učestvuje sa 30% u finansiranju učešća u projektima, a ostalih 70% same firme i druge organizacije koje rade na projektu.

Najviše telo je Ministarska konferencija koju čine ministri iz zemalja članica i predstavnik Evropske komisije. Sastaje se jednom godišnje, najčešće

u junu i tom prilikom se objavljuju novi projekti, odlučuje o zahtevima za članstvo, predstavljaju nove inicijative i predaje predsedavanje sledećoj zemlji. Grupa visokih predstavnika, sastavljena od predstavnika zemalja članica, definiše EUREKA strategiju, sprovodi odluke Ministarske konferencije, predlaže projekte koje usvaja Ministarska konferencija.

Nacionalni koordinator treba da obezbedjuje sve potrebne informacije i pomoć firmama i istraživačkim organizacijama koje su zainteresovane da predlože EUREKA projekt, pomaže u pronalaženju partnera i dr.

SRJ je 2001. godine dobila status posmatrača, a juna 2002. godine postala punopravni član EUREKE.

Obrazovanje i osposobljavanje

Jedan od temelja Lisabonske strategije je razvoj ljudskih resursa, odnosno obrazovanje i stručno osposobljavanje svih za život i rad u društvu zasnovanom na znanju. Odgovor kako to ostvariti je koncept permanentnog učenja (*lifelong learning*). Permanentno učenje je osnova ne samo za veću konkurentnost i zapošljavanje već i za razvijanje društveno aktivne i svesne populacije, kao i za individualni razvoj. U Lisabonu je zaključeno da permanentno učenje treba da bude vodeći princip u definisanju svih politika u oblasti obrazovanja i osposobljavanja. Na kasnijim sastancima Evropskog saveta u Štokholmu i Feiri, kao i u dokumentima Evropske komisije, ovaj koncept je dalje razradjen.

U suštini permanentno učenje znači:

Sticanje i inoviranje svih vrsta sposobnosti, interesovanja, znanja, kvalifikacija od predškolskog uzrasta do doba posle odlaska u penziju. Unapredjivanje znanja i sposobnosti koji će omogućiti svakom građaninu da se prilagodi društvu zasnovanom na znanju i da aktivno učestvuje u svim sferama društvenog i ekonomskog života i da tako u većoj meri utiče na svoju budućnost.

Uključeni su svi oblici učenja: formalno, kao što je univerzitetsko; neformalno, kao što je stručno osposobljavanje na radnom mestu; u krugu porodice ili prijatelja, kada roditelji uče od dece kako da koriste kompjuter i internet ili kada od prijatelja učite da svirate neki instrument.

Evropski savet je u Lisabonu preporučio zemljama članicama, Savetu i Komisiji EU da preduzmu korake da bi se postigli sledeći ciljevi:

- Visok prioritet uvođenju koncepta permanentnog učenja kao osnovne komponente Evropskog socijalnog modela;
- Stalni godišnji rast ulaganja per capita u ljudske resurse;
- Do 2010. smanjenje na polovinu broja populacije od 18. do 24. godine sa samo nižim srednjim obrazovanjem isključene iz procesa obrazovanja i osposobljavanja;
- Pristup internetu u svim školama i centrima za obučavanje i uspostavljanje interaktivnog partnerskog odnosa između škola, centara, firmi i istraživačkih organizacija;
- Definisanje evropskog standarda u odnosu na neophodna osnovna nova znanja i veštine: informatička pismenost, strani jezici, tehnološka kultura, preduzimljivost i dr.; uvođenje evropske diplome o informatičkoj pismenosti radi unapređivanja digitalne pismenosti širom Unije;
- Donošenje odgovarajućih mera za stimulisanje mobilnosti studenata, nastavnog i istraživačkog kadra kroz postojeće programe EU (Socrates, Leonardo, Youth), uklanjanje prepreka i veća transparentnost u priznavanju kvalifikacija, privlačenje visokokvalitetnog nastavnog osoblja.

Sve to znači da formalni sistemi obrazovanja treba da budu mnogo otvoreniji i fleksibilniji, da razvijaju različite modele koji će zadovoljiti različite kategorije sadašnjih i budućih učenika.

Glavni programi EU u oblasti obrazovanja i stručnog osposobljavanja su: TEMPUS, LEONARDO da VINCI i SOCRATES. LEONARDO je program za stručno osposobljavanje koji je objedinio prethodne programe COMETT, PETRA, FORCE, EUROTECNET. SOCRATES je sveobuhvatni program EU za obrazovanje u koji su uključeni: COMENIUS (školsko obrazovanje), ERASMUS (visoko obrazovanje), LINGUA (učenje stranih jezika), MINERVA (ICT u obrazovanju), ADULT EDUCATION i dr.

Za nas je za sada otvoren samo program TEMPUS, ali u perspektivi, zavisno od napredovanja ukupnih odnosa sa EU i približavanja statusu kandidata za ulazak u EU, moguće je očekivati i otvaranje drugih programa.

Treba dodati da EU preko Evropske fondacije za obuku (European Training Foundation) iz Torina¹⁶ pomaže zemljama CARDS programa da razvijaju odgovarajuće modele i programe u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja i obučavanja, obrazovanja odraslih, zapošljavanja i tržišta rada.

¹⁶ Više informacija na adresi: <http://www.etf.eu.int>

TEMPUS program

TEMPUS¹⁷ je program EU iz oblasti visokog obrazovanja lansiran 1990. godine sa ciljem da se kroz zajedničku saradnju zemalja EZ i zemalja istočne i centralne Evrope (ICE) pomogne ovim zemljama da reformišu i unaprede svoje sisteme visokog obrazovanja u sklopu širih ekonomskih i društvenih reformi. Od samog početka učestvovala su Poljska, Madjarska i Čehoslovačka, a 1991. godine uključile su se SFRJ, Rumunija i Bugarska, a kasnije i ostale zemlje – danas kandidati za ulazak u EU.

U prvoj fazi TEMPUS je finansiran iz programa PHARE.

Danas je TEMPUS deo šire pomoći EU tranzicionim procesima u zemljama koje su uključene u finansijske programe CARDS i TACIS. Tako da pomoć u okviru TEMPUS treba da bude uskladjena sa:

- prioritetima i ciljevima programa CARDS i TACIS;
- prioritetima i ciljevima Sporazuma o stabilizaciji i asocijaciji (CARDS) za svaku zemlju i Sporazuma o partnerstvu i saradnji (TACIS) ;
- godišnjim prioritetima za svaku zemlju (odredjuje Evropska komisija u konsultaciji sa vlastima te zemlje).

Šta omogućava TEMPUS:

- definisanje i uvodjenje novih ili reformu postojećih programa osnovnih i posle diplomskih univerzitetskih studija;
- reformu upravljanja visokoobrazovnim institucijama (fakulteti, savremeni modeli upravljanja univerzitetima i dr.);
- povezivanje akademskih i neakademskih institucija radi zajedničkog rada u određenoj oblasti;
- šire angažovanje visokoobrazovnih institucija u procesu tranzicije (kursevi stručnog osposobljavanja i inoviranja znanja za određene profile u administraciji, na primer kursevi za carinske službenike i dr.);
- mogućnost nabavke sredstava za rad, opreme dr. (stručna literatura, obnova bibliotečkog fonda, pretplata na stručne časopise, nabavka kompjutera i dr.).

Tempus ne finansira naučno-istraživački rad. U okviru Tempusa finansiraju se projekti (*Joint European Projects*) i individualne stipendije.

¹⁷ Detaljne informacije na: <http://www.etf.eu.int>

Prvi uslov za projekte je saradnja najmanje tri zemlje: univerzitet iz zemlje partnera, univerzitet iz jedne zemlje EU i bilo koja organizacija iz druge zemlje EU. Mogu učestvovati različite institucije i organizacije: od visoko-obrazovnih do nevladinih organizacija, poslovnih firmi, preduzeća, državne administracije i dr.

U okviru Evropske komisije tri službe imaju značajnu ulogu u procesu donošenja odluka u vezi sa TEMPUS programom: Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu zadužen je za celinu programa, GD za spoljne odnose koordinira spoljnopolitičke aktivnosti Evropske komisije i EuropaAid Cooperation Office – servis Komisije, osnovan 2000. godine, zadužen za realizaciju programa pomoći (CARDS). European Training Foundation obavlja administrativno-teničke poslove za TEMPUS. Odluku o listi projekata koji će se finansirati donosi Evropska komisija.

Od decembra 2000. godine TEMPUS je otvoren za učešće SRJ (Srbija, Crna Gora, Kosovo). U 2001. godini jugoslovenski univerziteti i druge organizacije konkurisali su prvi put i odobreno je 11 regionalnih projekata u kojima su učesnici iz SRJ, kao i 10 nacionalnih, koji počinju na jesen 2002. godine. Maksimalni iznos za projekte je 500.000 evra za trogodišnji, 300.000 evra za dvogodišnji. U Beogradu je otvorena TEMPUS kancelarija čiji je zadatak da pruži sve neophodne informacije, savete i drugu pomoć jugoslovenskim organizacijama.

Uključivanje u TEMPUS je od ogromnog značaja za naše univerzitete i druge organizacije jer pruža široki dijapazon mogućnosti za brže uklapanje ne samo u savremene tokove obrazovanja već i za ukupno prilagodjavanje evropskim standardima. Prednost TEMPUS programa je, pored ostalog, izvesno i sigurno višegodišnje finansiranje koje omogućuje da se potpuno sprovede odredjena zamisao. Pored vrlo konkretnih kratkoročnih rezultata TEMPUS ima ujedno vrlo vredne dugoročne efekte. Komunikacioni kontakti koji se uspostave kroz TEMPUS između institucija (akademske i neakademske), između pojedinaca i raznih asocijacija u zemljama regiona, zemljama EU, zemljama kandidatima i drugim evropskim i vanevropskim zemljama, od neprocenjive su vrednosti i otvaraju brojne mogućnosti za druge sadržaje i oblike međunarodne saradnje.

Zaključne napomene

Odnosi sa Evropskom unijom za Jugoslaviju nisu samo spoljno-politički cilj, već i kriterijum i stimulator unutrašnjih političkih i ekonomskih promena. Za to je potrebno intenzivno pratiti i proučavati rad EU u političkoj, ekonomskoj, socijalnoj i drugim sferama i pravovremeno ugradjivati ciljeve EU u odgovarajuće naše politike.

U strategiji priključivanja SRJ Evropskoj uniji trebalo bi dati odgovarajuće mesto istraživanjima, informacionim i komunikacionim tehnologijama inovacijama, životnoj sredini i obrazovanju, imajući u vidu ciljeve razvoja EU do 2010. godine definisane u Lisabonskoj strategiji i potrebu da zemlja koja želi da postane član treba da sledi iste ciljeve. Imajući u vidu obim i dubinu reformi koje bi u našoj zemlji trebalo preduzeti u pravcu približavanja ciljevima razvoja EU do 2010. godine, bilo bi dobro da se već u početnoj fazi odnosa sa EU razmišlja u tom smislu.

U spoljnopolitičkom delovanju trebalo bi uključivati nauku, tehnologiju, životnu sredinu i obrazovanje imajući u vidu da kontakti i saradnja sa stranim partnerima u ovim oblastima doprinosi uključivanju Jugoslavije u regionalne i globalne razvojne tokove i obezbeđuje transfer znanja koje treba da doprinese ekonomskom i socijalnom razvoju SRJ.

Medjunarodna saradnja u oblasti nauke, tehnologije, informatike, životne sredine i obrazovanja otvara put za bliže političke i ekonomske odnose i pruža velike mogućnosti za unapredjenje odnosa sa zemljama regiona.

Mogućnosti za učešće jugoslovenskih organizacija u programima kao što su Okvirni program EU za istraživanja, COST, EUREKA, TEMPUS su vrlo velike, ali nedovoljno poznate i iskorišćene. Potrebno je učiniti mnogo više na informisanju šire javnosti o ovim programima i podsticati uključivanje.

Bilateralna saradnja sa zemljama EU, zemljama kandidatima, zemljama PSA u oblasti nauke, tehnologije i obrazovanja vrlo je značajna za naše intenzivnije učešće u širim evropskim programima i trebalo bi u bilateralne programe saradnje uključivati aktivnosti usmerene na multilateralno povezivanje.

SUDSKA PRAKSA

str. 69 - 78.

1. Slučaj Centros limited (Centros Limited Case C-212/97)¹

Činjenično stanje

Društvo Centros limited (*Centros Ltd*) osnovao je bračni par iz Danske u Engleskoj, u kojoj se nalazilo i registrovano sedište ovog društva, sa niskim početnim kapitalom u iznosu od 100 £ (engleskih funti). Društvo je pokušalo da osnuje predstavništvo u Danskoj, da bi putem njega obavljalo svoju celokupnu aktivnost u toj zemlji. Danska državna Agencija za trgovinu i preduzeća, zadužena za registrovanje kompanija, je odbila da registruje predstavništvo sa argumentom da se u konkretnom slučaju ne radi o osnivanju predstavništva u Danskoj, već o faktičkom primarnom nastanjenju, a osnivanje predstavništva služi da bi se izigrale postojeće odredbe danskog prava, naročito one o minimumu početnog kapitala.

¹ *Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen* (Case C-212/97): Opinion of Advocate General La Pergola delivered on 16 July 1998, Judgement of the Court of 9 March 1999, objavljen u: *Reports of Cases before the Court of Justice and the Court of First Instance*, Section I: Court of Justice, Court of Justice of the European Communities, 1993/3, Luxembourg, str. I-1459-I-1498.

Pokretanje postupka pred nacionalnim sudom i sporna pitanja

Bračni par je pred danskim sudom pokrenuo postupak ističući da odbijanje registrovanja nema pravnih osnova u danskom pravu, niti je u skladu sa članovima 52 i 58 (sadašnji članovi 43 i 48) Ugovora o osnivanju EZ koji regulišu pravo nastanjivanja. Pritom su priznali da je jedini motiv osnivanja društva u Engleskoj bio nizak početni kapital, ali ne i motiv izigravanja poverilaca.

Protivargumenti Danske državne agencije pred sudom su bili da se otvaranje predstavništva u Danskoj, što predstavlja uživanje tzv. sekundarnog prava nastanjivanja, može prihvatiti samo ako se primarno mesto nastanjivanja i obavljanja privrednih aktivnosti nalazi u stranoj zemlji i da u ukoliko to nije slučaj postoji opasnost izigravanja danskih (kompanijskih) zakona. Ukoliko je primarno mesto nastanjivanja u Danskoj statut društva bi trebalo uskladiti sa danskim pravom, uključujući i odredbe o minimumu osnivačkog kapitala.

Danski sud je potvrdio odluku Agencije, ističući da se radi o izigravanju imperativnih odredbi danskog prava. Jedan od argumenata vezanih za ograničenje prava nastanjivanja u slučaju zloupotrebe ovog prava Sud je našao u praksi Evropskog suda pravde u slučaju TV 10 (C-23/1993), gde je Sud zauzeo stav da se zemljama-članicama EU može priznati pravo uskraćivanja slobode obavljanja usluga onim licima čija je aktivnost u potpunosti ili većim delom vezana za tu zemlju-članicu, u slučaju da su lica, koristeći pravila o slobodi obavljanja usluga, izbegavala pravila zemlje u kojoj pružaju usluge i koja bi se inače na njih primenjivala.²

Pokretanje postupka za prethodno odlučivanje pred Sudom pravde

Danski Vrhovni sud je postavio Evropskom sudu pravde pitanje da li je u skladu sa članom 52, u vezi sa članovima 58 i 56 (sadašnji članovi 43, 48 i 46) odbijanje registracije predstavništva društva koje ima registrovano sedište u drugoj zemlji-članici i tamo je valjano osnovano sa kapitalom u iznosu od 100 funti i u skladu sa propisima te zemlje-članice, ali u kojoj

² Vidi: Werlauff, E. "Ausländische Gesellschaft für inländische Aktivität: Centros aus dänischer Sicht", *ZIP — Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, Heft 21, 1999., str. 871.

uopšte ne obavlja aktivnosti, već želi da osnuje predstavništvo da bi obavljalo sve svoje aktivnosti u zemlji u kojoj se nalazi njeno sekundarno nastanjenje, a u toj zemlji se takva procedura može smatrati da je preduzeta samo radi izbegavanja plaćanja minimuma kapitala društva.

Bračni par je u podnesku Sudu istakao da je odbijanje registrovanja predstavništva suprotno pravu nastanjivanja, pozivajući se na presudu u slučaju Segers (Case 79/85), gde je Sud zauzeo stav da je pravo na sekundarno nastanjivanje podložno uslovima formulisanim članom 58 (sadašnji član 48) Ugovora o stvaranju EZ, a ne i dodatnim uslovom da kompanija mora da obavlja stvarnu aktivnost u mestu u kome je registrovana. Sličan stav je zauzela i vlada Velike Britanije. Nasuprot tome, danska vlada je istakla da se u ovom slučaju radi o isključivo unutrašnjem (nacionalnom) pitanju, i to izigravanju zakona, i u njemu se ne primenjuju komunitarna pravila.

Komisija je, međutim, zauzela stav da se ovde radi o uživanju prava na nastanjenje i njegovom onemogućavanju na osnovu državne pripadnosti uvođenjem dodatnih uslova prama nacionalnom pravu. Osim toga, iako se radi o nameri zaštite poverilaca, odbijanje prava na sekundarno nastanjenje predstavlja neproporcionalnu meru u cilju te zaštite.

Generalni advokat La Pergola podržao je stav Komisije, smatrajući da odbijanje registrovanja predstavlja povredu prava nastanjivanja, garantovanu Ugovorom o osnivanju EZ. Ovakav stav on objašnjava činjenicom da je društvo valjano osnovano u jednoj zemlji-članici EU, u kojoj ima registrovano sedište, i da zahtev danskih vlasti da društvo mora da se povinuje pravilima domaćeg kompanijskog prava da bi poslovalo na njenoj teritoriji predstavlja povredu člana 52 (sadašnji član 43) Ugovora o osnivanju EZ.

Stav Suda pravde - odluka o prethodnom pitanju

Evropski sud pravde je zauzeo stav da države članice imaju pravo da preduzimaju mere da bi sprečili izigravanje zakona i zloupotrebu prava. Ta prava se, između ostalog, odnose i na odbijanje registrovanja predstavništva društva, odnosno uskraćivanje prava garantovanih Ugovorom o osnivanju EZ. U uskraćivanju tih prava države-članice se moraju voditi objektivnim razlozima kojima štite svoje interese u svakom konkretnom slučaju i, pritom,

mogu da predvide različite mere radi sprečavanja zloupotreba, čak i u saradnji sa drugom zemljom-članicom.³

Takva praksa država može, međutim, biti suprotna uživanju prava garantovanih članovima 52 i 58 Ugovora o osnivanju EZ (sadašnji članovi 43 i 48). U ovom konkretnom slučaju nije dovoljno za uskraćivanje prava na osnivanje predstavništva što društvo, valjano osnovano u drugoj zemlji-članici, nije preduzimalo u toj zemlji svoje aktivnosti i što je želelo da obavlja aktivnosti samo u zemlji u kojoj je imala nameru da osnuje predstavništvo. Takav slučaj se ne može smatrati zloupotrebom prava, niti slučajem izigravanja zakona i ne daje pravo zemlji-članici da uskrati uživanje prava na nastanjivanje na osnovu odredaba komunitarnog prava.⁴

Stav Suda je da eventualna zloupotreba treba da bude onemogućena i da je jedna od primarnih funkcija onemogućavanja zloupotrebe upravo zaštita trećih lica. Zloupotreba može imati naročito negativne posledice na poverioce i postoji opravdan interes zaštite ovih lica. U ovom slučaju, međutim, položaj trećih lica nije ugrožen jer ona računaju na to da se radi o stranoj kompaniji koja u Danskoj ima samo sekundarno nastanjenje, dok se njeno primarno nastanjenje nalazi u Engleskoj. Na treća lica, odnosno na njihova prava i interese, kao i na uopšte interese pravne sigurnosti ne utiče činjenica (ne)obavljanja ekonomske aktivnosti u mestu primarnog nastanjenja. Ova lica nisu u zabludi u ovom slučaju i uvek imaju mogućnost da se upoznaju sa pravom u kome je društvo zaista registrovano, te nema posebnog razloga njihove posebne zaštite.⁵

Komentar

Odluka Evropskog suda pravde u slučaju Centros je izazvala brojne reakcije u pravnoj teoriji, uz procene i analize njenih mogućih efekata na dalji razvoj evropskog, naročito komunitarnog prava, ali i posledice koje bi ova odluka mogla da ima na nacionalna prava, naročito u domenu primene teorije stvarnog sedišta u utvrđivanju merodavnog prava za statusna pitanja društva. Prema odluci Suda postoji, naime, pravo sekundarnog nastanjivanja iako se u

³ O pravu na sprečavanje izigravanja zakona i zloupotrebe prava vidi naročito sledeće paragrafe presude: 18, 21–5, 38–9.

⁴ Paragrafi 29, 30, 38, 39 presude.

⁵ Paragrafi 32–3, 35–7 presude.

primarnom mestu nastanjivanja ne obavlja nikakva delatnost, pa to može da bude način za izigravanje domaćih odredbi (koje su po pravilu strožije od pravila u mestu primarnog i fiktivnog nastanjivanja) o zaštiti manjinskih akcionara, zaštiti poverilaca, unosu uloga u stvarima, zaštiti zaposlenih i njihovom učestvovanju u upravljanju, pravima na raznim akcijama od vrednosti i slično.⁶ U mnogim ovim pitanjima je već ostvarena harmonizacija u okviru komunitarnog prava što isključuje mogućnost daljih zloupotreba. Stoga je logična posledica dalje harmonizacije sve manja mogućnost zloupotrebe prava i izigravanja zakona. U vezi sa primenom teorije stvarnog sedišta može se primetiti da je u ovom slučaju odluka Suda značajna samo posredno. Naime, u situaciji u kojoj je postojalo očigledno izigravanje zakona, jednoj zemlji je zabranjena primena njenog kompanijskog prava ukoliko se njome uskraćuje uživanje prava na nastanjivanje, što navodi na zaključak da je to mnogo manje dozvoljeno automatski, tj. onako kako to primenjuju zemlje na osnovu kriterijuma stvarnog sedišta.⁷ I drugi autori smatraju da je odlukom u ovom slučaju Evropski sud pravde negirao teoriju stvarnog sedišta, ističući apsolutni prioritet prava nastanjivanja, predviđenog članovima 43 i 48 (ranijim članovima 52 i 58), nad nacionalnim interesom država članica.⁸ Neki autori smatraju da će zbog ove odluke neka prava (pre svega nemačko) morati da se prilagode komunitarnom pravom i pritom predlažu međunarodnu saradnju kojom će se efikasnije kontrolisati, odnosno onemogućiti izigravanje zakona, uz istovremene napore da se istraje na harmonizaciji komunitarnog kompanijskog prava.⁹

Ekstremni stavovi koji odluku u slučaju Centros posmatraju kao novu orijentaciju u kompanijskom pravu u EU i kao neograničenu i dominantnu primenu prava na nastanjivanje javili su se odmah po donošenju ove odluke.¹⁰

⁶ Werlauff, E., nav. rad, str. 873–4.

⁷ Werlauff, E., nav. rad, str. 874–5.

⁸ Meilicke, W. "Wirtschaftsrecht: Centros-Urteil — Anmerkung", *Der Betrieb*, Heft 12, 1999., str. 627–8. O značaju ove odluke vidi i: Risse, J. "Rechtsprechung: Zwingende Eintragung der Zweigniederlassungen von Gesellschaften", *MDR — Monatsschrift für Deutsches Recht (Zeitschrift für die Zivilrechts-Praxis)*, 1999., str. 752–4., kao i: Höfling, B. "Die Centros-Entscheidung des EuGH — auf dem Weg zu einer Überlagerungstheorie für Europa", *Der Betrieb*, Heft 23, 1999., str. 1206.

⁹ Bültmann, M., Gönencer, K., nav. rad, str. 3–5.

¹⁰ Vidi na primer: Freitag, R. "Der Wettbewerb der Rechtsordnungen im Internationalen Gesellschaftrecht", *EuZW — Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, Heft 9, 1999., str. 267–70.

Česti su bili stavovi da je ova odluka "početak kraja teorije stvarnog sedišta u njenoj današnjoj formi", odnosno da se "ova teorija ne može u dosadašnjoj formi više primenjivati".¹¹ Ima i mišljenja da odluka Suda u ovom slučaju predstavlja dalje tumačenje člana 48 (ranijeg člana 58) Rimskog ugovora i znači ponovnu potvrdu teorije inkorporacije.¹² Jedan od autora postavlja pitanje da li bi odluka Suda bila ista da se, umesto Danske, radilo o zemlji koja prihvata teoriju stvarnog sedišta, smatrajući da je jasno da bi odluka bila ista i da se ne može dozvoliti postojanje bilo kakve diskriminacije samo zato što države članice usvajaju različite kriterijume u određivanju merodavnog prava.¹³ Sonnenberger i Groserihter, takođe, smatraju da i ako se uzme da odluka Suda u ovom trenutku ne obavezuje države koje prihvataju teoriju stvarnog sedišta, to nikako ne može da ostane trajno rešenje, jer bi predstavljalo različite standarde unutar EU koji bi bili neprihvatljivi.¹⁴

Manji broj autora ne smatra da je odluka u slučaju Centros značajna u meri da negira pravo zemalja koje usvajaju teoriju stvarnog sedišta da nastave da sa njenom primenom.¹⁵ Takav stav autori uglavnom pravdaju razlikom između teorije inkorporacije koju usvaja Danska i teorije stvarnog sedišta, prema kojoj u istoj ovoj situaciji društvo uopšte neće biti priznato u zemlji

¹¹ Vidi: Cascante, J-C. "RIW Kommentar: Centros-Entscheidung des EuGH", *Recht der internationalen Wirtschaft*, Heft 6, 1999., str. 450–1.

¹² Behrens, P. "Reaktionen mitgliedstaatlicher Gerichte auf das Centros-Urteil des EuGH", *IPRax — Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Heft 5, 2000., str. 384 i dalje.

¹³ Vidi: Lutter, M. "The Cross-border transfer of a company's seat in Europe", *Europarättslig Tidskrift*, Nr. 1, 2000., str. 69. vidi i: Zimmer, D. "Mysterium »Centros«: Von der schwierigen Suche nach der Bedeutung eines Urteils des Europäischen Gerichtshofes", *ZHR — Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht*, 164, 2000., str. 32.

¹⁴ Sonnenberger, H-J., Großerichter, H. "Konfliktlinien zwischen internationalem Gesellschaftrecht und Niederlassungsfreiheit", *RIW — Recht der Internationalen Wirtschaft*, Heft 10, 1999., str. 726 i dalje.

¹⁵ Vidi: Roth, W-H. "Case C-212/97, *Centros Ltd v. Erhervs- og Selskabsstyrelsen*, Judgment of 9 March 1999", *Common Market Law Review*, 37, 2000., str. 147–154. Slično mišljenje o odnosu ove presude na nemačko i druga prava koja primenjuju teoriju stvarnog sedišta ima i: Forstthoff, U. "Niederlassungsrecht für Gesellschaften nach dem Centros-Urteil des EuGH: Eine Bilanz", *Europarecht*, Heft 2, 2000., str. 178 i dalje. Stav da ova presuda nema značaja za zemlje koje primenjuju teoriju stvarnog sedišta vidi: Kindler, P. "Niederlassungsfreiheit für Scheinauslandgesellschaften?: Die »Centros«-Entscheidung des EuGH und das internationale Privatrecht", *Neue Juristische Wochenschrift*, Heft 28, 1999., str. 1996 i dalje. Sličan stav ima i: Ebke, W. "Das Schicksal der Sitztheorie nach dem Centros-Urteil des EuGH", *JZ — Juristen Zeitung*, Nr. 13, 1999., str. 658–61.

koja usvaja teoriju stvarnog sedišta.¹⁶ Stoga društvo ne može da uživa pravo na nastanjivanje ukoliko se u jednoj zemlji ono uopšte ne smatra društvom.¹⁷

Posledice presude u slučaju Centros još uvek su nepoznate.¹⁸ Generalni zaključak većine autora je da odluka Evropskog suda pravde u slučaju Centros dovodi do pojave fenomena američkog prava tzv. *race to the bottom*, odnosno konkurencije evropskih kompanijskih prava.¹⁹ Osim toga, postavlja se i pitanje koja će sredstva u budućnosti moći da preduzimaju zemlje-članice da bi onemogućile zloupotrebu prava, uzimajući u obzir da je odlukom praktično negiran fenomen pseudo-stranih društava, odnosno društava "čije ime postoji samo na poštanskom sandučetu" (die Briefkastengesellschaften).²⁰ Stav jednog autora je da u ovom slučaju postoji razlika između zloupotrebe komunitarnog prava i zloupotrebe nacionalnih prava, odnosno, da je Sud u ovom slučaju zanemario nacionalno pravo, vodeći računa samo o zloupotrebi komunitarnog prava.²¹

Naše je mišljenje da je Evropski sud pravde u ovom slučaju pokušao da istakne primat komunitarnog prava i njegovih osnovnih principa, među

¹⁶ Vidi više: Sonnenberger, H.-J., Großerichter, H., nav. rad, str. 726 i dalje.

¹⁷ Hammen, H. "Zweigniederlassungsfreiheit europäischer Gesellschaften und Mitbestimmung der Arbeitnehmer auf Unternehmensebene", *WM — Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht*, Heft 50, 1999., str. 2491.

¹⁸ Od donošenja ove odluke u nekim zemljama koje prihvataju teoriju stvarnog sedišta donete odluke pred nacionalnim sudovima koje dovode u pitanje teoriju sedišta (U Austriji slučaj OGH, Beschluss vom 15.7.1999., 6 Ob 123/99 b (izvor *Recht der Internationalen Wirtschaft* 2000/5, s. 378-81), a pred Evropskim sudom pravde pokrenuto je i nekoliko postupaka o ovom pitanju – slučajevi C-86/00, C-447/00, C-208/00. Dok se u prva dva Evropski sud pravde oglasio nenadležnim, u ovom poslednjem je nedavno zauzeo stav o odnosu teorije sedišta i prava na nastanjivanje, u kome ovo poslednje ima prednost.

¹⁹ Američka pravna teorija poznaje koncept »*race to the top*«, prema kome nema potrebe za ujednačavanjem prava na državnom nivou, već pravi rezultati mogu uslediti iz tržišne utakmice; odnosno »*race to the bottom*«, i »*competiton of laxity*« koji polaze od sistema kompanijskog (i poreskog prava) tipa onih u državi Delaware u Americi, koji poreskim olakšicama i drugom povoljnom regulativom za društva privlače kapital i društva iz cele zemlje, te na taj način registruju izuzetno veliki broj društava, čije se stvarno sedište i mesto obavljanja aktivnosti nalaze u nekoj drugoj zemlji.

²⁰ Neye, H-W. "Kurzkommentar: Niederlassungsfreiheit, Zweigniederlassung, »Briefkastenfirma«/»Centros Ltd.«", *EWiR — Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht: Kurzcommentare*, Nr. 6, 1999., str. 260.

²¹ Sandrock, O. "Centros: ein Etappensieg für die Überlagerungstheorie", *BB — Betriebs-Berater*, Heft 26, 1999., str. 1340. Vidi dalje kod ovog autora o posledicama oduke na teoriju sedišta (u Nemačkoj), odnosno o njenom negiranju. str. 1341–5.

kojima je, između ostalih, i pravo na nastanjivanje. Mišljenja smo da Sud u ovom slučaju nije ulazio u pitanja usklađenosti teorija stvarnog sedišta ili inkorporacije sa komunitarnim pravom, niti je posledica njegove odluke suprotnost teorije stvarnog sedišta sa komunitarnim principima. Osim toga, on ne govori o kriterijumima za određivanje merodavnog prava za društva. Ostaje jasno, međutim, da striktna primena teorije stvarnog sedišta, a naročito njenih strožijih varijanti protivreči komunitarnim normama. Prema našem mišljenju radi se o vrlo složenom pitanju koje ne bi trebalo da reši Evropski sud pravde ni ovom niti drugim sličnim odlukama, već je za to neophodno potpuno regulisanje nekim posebnim komunitarnim pravnim aktom.²²

²² Više o tome vidi: Jevremović, T. "*Promena sedišta preduzeća u pravu Evropske unije*", magistarski rad, Pravni fakultet u Beogradu, 2001. Ovakav stav vidi i kod: Looijestijn-Clearie, A. "Centros Ltd — A complete U-turn in the right of establishment for companies", *International and Coparative Law Quarterly*, vol. 49, July 2000., str. 637 I 642.

Dva slučaja nenadležnost Suda pravde u vezi prekogranične promene sedišta društva

Slučaj HSB-Wohnbau GmbH (Case C-86/00)

U ovom slučaju spor je pokrenut pred sudom u Hajdelbergu i odnosio se na mogućnost promene stvarnog i statutarnog sedišta i svih poslovnih aktivnosti nemačkog društva sa ograničenom odgovornošću iz Nemačke u Španiju.²³ Sud u Hajdelbergu se našao u dilemi da li da dozvoli upis takve promene u registar, ili je neophodno pokrenuti postupak za ispis društva iz registra.²⁴ Registarski sud je zbog toga pokrenuo postupak pred Sudom pravde, tražeći prethodno mišljenje da li promena sedišta u Španiju uz zadržavanje pravne ličnosti (*die identitätswahrende Sitzverlegung*) društva, koje je valjano konstituisano prema nemačkom pravu i upisano u nemački registar, a čiji je jedini vlasnik špansko društvo, potpada pod prava predviđena članovima 43. i 48. Rimskog ugovora. Takođe je postavio i pitanje da li su članovi 43. i 48. u skladu sa odredbama kojima se zabranjuje promena sedišta u ovom konkretnom slučaju.

Sud pravde je, međutim, našao da u konkretnom slučaju nije nadležan za davanje prethodnog mišljenja o spornim pitanjima, jer se radi o registarskom sudu, pred kojim ne teče (parnični) postupak među strankama, već samo postupak upisa, niti se pred njim donosi odluka pravnog karaktera.

Slučaj Holto Ltd. (Case C-447/00):

Sličnu sudbinu doživeo je i drugi pokušaj da se pred Sudom pravde dobije odgovor na pitanje usklađenosti teorije stvarnog sedišta sa komunitarnim pravom. Naime, u slučaju Holto Ltd. austrijski sud je postavio

²³ *HSB-Wohnbau GmbH* (Case C-86/00): Order of the Court (Fifth Chamber) of 10 July 2001., objavljeno u: *Recueil de la Jurisprudence de la Cour de justice et du Tribunal de première instance*, Partie I, 2001/7, Luxembourg, str. I-5353–I 5361.

²⁴ Berens smatra da u svakom slučaju mora da dođe do ispisa društva iz nemačkih registara, ali da je pitanje da li pritom dolazi do prestanka društva (pokretanje postupka likvidacije) ili ono nastavlja dalje da postoji. Vidi o tome: Behrens, P. "Reaktionen mitgliedstaatlicher Gerichte auf das Centros-Urteil des EuGH", *IPRax — Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Heft 5, 2000., str. 388–9.

nekoliko pitanja u vezi sa tumačenjem članova 43 i 48 Ugovora o osnivanju EZ.²⁵ Ona su se, međutim, kao i u prethodnom slučaju, odnosila na postupak registracije filijale engleskog društva Holto Ltd u Austriji, kada je ovo društvo prenelo centar odlučivanja i glavne uprave u Austriju. Sud iz Salzburga je zauzeo stav da Evropski sud pravde u slučaju Centros nije izričito pomenuo primenu teorije stvarnog sedišta ili opštih pitanja kolizionog prava o utvđivanju njihove pravne sposobnosti, a da su i posle odluke u ovom slučaju neka pitanja ostala nedovoljno razjašnjena. Stoga je Sud zatražio od Evropskog suda pravde prethodno mišljenje u vezi sa pitanjima tumačenja člana 43, stav 1 Ugovora o osnivanju EZ tako da on omogućava postojanje sekundarnog nastanjenja u situaciji kada društvo u smislu člana 48 ovog Ugovora nema nigde drugde svoje glavno nastanjenje; odnosno da li se taj član može tumačiti tako da zahtev za postojanjem sedišta društvo ispunjava ukoliko u jednoj zemlji-članici, u kojoj je valjano osnovano, ima svoje statutarno sedišta, ali u njoj ne obavlja poslovnu aktivnost; kao i da li članovi 43 i 48 zabranjuju primenu pravila nacionalnog kolizionog prava o odbijanju priznanja društva i kao posledica toga, neupisivanje u trgovački registar, ukoliko ta nacionalna pravila pravnu sposobnost jednog društva određuju prema pravu države u kome društvo ima svoje stvarno sedišta (teorija stvarnog sedišta), čak i kada je društvo valjano osnovano prema pravilima prava druge države-članice, u kojoj ima statutarno sedišta, ali tamo ne obavlja nikakvu aktivnost.

Pošto se i u ovom slučaju radilo o pitanjima koja je postavio (registarski) sud povodom upisa u registar i bez posledica donošenja pravne odluke u sporu, Evropski sud pravde se ponovo oglasio nenadležnim.

U oba pomenuta slučaja se postavilo zanimljivo pitanje sklada teorije stvarnog sedišta sa komunitarnim pravom, naročito pravom nastanjanja. Šteta je što Evropski sud pravde nije bio nadležan i nije doneo odluku koja bi bila od nesumljivog značaja za dalji razvoj ove oblasti.

Pripremila: mr Tatjana Jevremović

²⁵ *Holto Ltd.* (Case C-447/00): Order of the Court (Fifth Chamber) of 22 January 2002., izvor: <http://curia.eu.int/en/jurisp/index.htm> (3.11.2002.)

PREVODI DOKUMENATA

str. 79 - 118.

Uredba (pravilo) Saveta (EZ), br. 2157/2001
od 8. oktobra 2001. o Statutu Evropskog preduzeća (EP)

SAVET EVROPSKE UNIJE,

Imajući u vidu Ugovor o osnivanju Evropske zajednice, a posebno član 308,

Imajući u vidu predlog Komisije,¹

Imajući u vidu mišljenje Evropskog Parlamenta,²

Imajući u vidu mišljenje Ekonomskog i Socijalnog saveta,³

Budući da:

1. Uspostavljanje unutrašnjeg tržišta i napredak koji isto donosi u ekonomskoj i socijalnoj sferi u Zajednici podrazumeva ne samo uklanjanje trgovinskih barijera, već i da strukture proizvodnje moraju biti prilagodjene¹ komunitarnoj dimenziji. U tom cilju neophodno je da preduzeća čije poslovanje nije ograničeno samo na zadovoljavanje lokalnih potreba mogu biti

¹ OJ C 263, 16.10.1989, p. 41 and OJ C 176, 8.7.1991, p. 1.

² Opinion of 4 September 2001 (not yet published in the Official Journal)

³ OJ C 124, 21.5.1990, p. 34.

sposobna da planiraju i sprovede reorganizaciju svog poslovanja na nivou Zajednice.

2. Takva reorganizacija pretpostavlja da postojeća preduzeća iz različitih zemalja članica imaju opciju da kombinuju svoje potencijale putem spajanja (fuzionisanja). Takve operacije se mogu sprovести samo uz poštovanje pravila konkurencije koja su utvrđena Ugovorom.

3. Aktivnosti restrukturiranja i saradnje koje obuhvataju preduzeća iz različitih zemalja članica mogu proizvesti pravne i psihološke teškoće, kao i poreske probleme. Uskladjivanjem prava o preduzećima zemalja članica na osnovu Direktiva baziranih na članu 44. Ugovora o EZ-u mogu se prevazići neke od ovih teškoća. Takvo uskladjivanje, međutim, ne oslobadja preduzeća koja su subjekti različitih pravnih sistema od obaveze da izaberu oblik preduzeća koji je predviđen posebnim nacionalnim zakonom.

4. Pravni okvir u kome se poslovanje mora odvijati u Zajednici je još uvek u velikoj meri određen nacionalnim pravima i stoga više ne odgovara ekonomskom okviru unutar koga treba da se razvija, ukoliko se žele ostvariti ciljevi postavljeni u članu 18. Ugovora. Takva situacija predstavlja značajnu prepreku stvaranju grupa preduzeća iz različitih zemalja članica.

5. Zemlje članice imaju obavezu da obezbede da odredbe koje se primenjuju na evropska preduzeća na osnovu ove Uredbe nemaju za posledicu, bilo diskriminaciju koja proizilazi iz neopravdanog različitog tretmana evropskih preduzeća u poredjenju sa akcionarskim društvima, ili neproporcionalnim restrikcijama kod osnivanja evropskog preduzeća, ili kod preseljavanja njegovog sedišta.

6. Od suštinskog značaja je da se u najvećoj mogućoj meri usklade ekonomski i pravni aspekti poslovanja. U te svrhe potrebno je uporedo sa preduzećima koja su regulisana posebnim nacionalnim pravom, doneti propis o preduzećima koja su osnovana i posluju u skladu sa ovom Uredbom Zajednice, čija se pravila direktno primenjuju u svim zemljama članicama.

7. Odredbe ove Uredbe će omogućiti osnivanje i upravljanje preduzećima sa evropskom dimenzijom, oslobodjenih od prepreka koje nastaju zbog razlika i ograničenja zbog teritorijalne primene nacionalnih prava o preduzećima.

8. Statut evropskog akcionarskog društva - preduzeća (u daljem tekstu skraćeno SE) se nalazi među merama koje je usvojio Savet pre 1992 godine koje su navedene u Beloj knjizi Komisije EU o kompletiranju unutrašnjeg tržišta EZ, a na osnovu odobrenja Evropskog Saveta koji je održan u Milanu

1985. godine. Evropski Savet koji je održan u Briselu 1987 godine je, takodje, izrazio želju da se takav Statut što pre donese.

9. Od podnošenja Komisijinog predloga iz 1970. godine o Uredbi o Statutu Evropskog akcionarskog društva, koji je izmenjen 1975. godine, rad na usaglašavanju nacionalnih propisa o preduzećima je znatno napredovao tako da je, u onim tačkama gde funkcionisanje SE ne zahteva unifikovana pravila Zajednice, moguće pozivati se na propise kojima su regulisana akcionarska društva u zemljama članicama gde SE ima sedište.

10. Bez prejudiciranja bilo kojih ekonomskih potreba koje se mogu pojaviti u budućnosti, ukoliko se osnovni cilj pravnih pravila kojima se regulišu SE želi zadržati, mora postojati u najmanju ruku mogućnost da se stvori takvo preduzeće kao forma kojom bi se omogućilo preduzećima iz različitih zemalja članica da se fuzionišu ili da stvore holding kompaniju, kao i da se omogući preduzećima i drugim pravnim licima koja obavljaju ekonomske aktivnosti a regulisana su pravom različitih zemalja članica da formiraju zajednička društva kćeri.

11. U istom kontekstu bi trebalo omogućiti akcionarskom društvu sa sedištem i glavnom upravom unutar Zajednice da se transformiše u SE bez postupka likvidacije, pod uslovom da ima društvo kći u drugoj zemlji članici koja je različita od države sedišta.

12. Nacionalni propisi koji se primenjuju na akcionarska društva koja javnosti nude svoje hartije od vrednosti i na transakcije hartija od vrednosti, takodje se primenjuju i tamo gde se formiraju SE kroz ponudu hartija od vrednosti javnosti i na SE koja žele da koriste takve finansijske instrumente.

13. SE mora da ima formu akcionarskog društva, kao formu koja je u pogledu finansiranja i upravljanja, najprikladnija potrebama preduzeća koje posluje u evropskim razmerama. U nameri da se osigura da takva preduzeća imaju razumnu veličinu, minimalni iznos kapitala se mora utvrditi tako da poseduju dovoljan kapital, a da pri tome ne otežavaju aktivnosti malih i srednjih preduzeća koja žele da formiraju SE.

14. Upravljanje SE mora biti efikasno i pod odgovarajućim nadzorom. Mora se imati u vidu da u sadašnjem trenutku u Zajednici postoje dva različita sistema upravljanja akcionarskim društvima. Iako SE treba dozvoliti da izabere između ta dva sistema respektivne odgovornosti: onaj koji je usmeren na upravljanje i onaj koji je usmeren na nadzor, to treba da bude jasno definisano.

15. Na osnovu pravila i opštih načela međunarodnog privatnog prava, kad jedno preduzeće kontroliše drugo koje je regulisano različitim pravnim sistemom, na prava i obaveze se, u pogledu zaštite prava manjinskih akcionara, primenjuju pravo države kontrolisanog preduzeća, bez prejudiciranja obaveza koje su na kontrolno preduzeće nametnute sopstvenim pravom, na primer zahtev za pripremu konsolidovanih računa.

16. Bez prejudiciranja posledica bilo koje kasnije koordinacije prava zemalja članica, trenutno se u ovoj oblasti ne zahtevaju specifična pravila za SE. Stoga se pravila i opšta načela međunarodnog privatnog prava primenjuju i tamo gde SE vrši kontrolu i tamo gde su takva preduzeća kontrolisana.

17. Pravilo koje se na taj način primenjuje u slučaju gde je SE kontrolisana od drugog preduzeća se mora odrediti, i u te svrhe treba se pozvati na pravo o akcionarskim društvima u zemlji članici u kojoj SE ima sedište.

18. U slučaju povrede ove Uredbe od svake zemlje članice se zahteva da na akcionarska društva primenjuje sankcija koje su propisane sopstvenim pravom.

19. Pravila o uključivanju zaposlenih u evropsko preduzeće su utvrđena u Direktivi 2001/78/EZ,⁴ i te odredbe čine sastavni deo ove Uredbe i moraju se primenjivati zajedno.

20. Ova Uredba ne obuhvata druge oblasti prava kao što su opozivanje, konkurencija, intelektualna svojina ili insolventnost. Odredbe prava zemalja članica i komunitarnog prava se stoga primenjuju u pomenutim i drugim oblastima koje nisu obuhvaćene ovom Regulativom.

21. Direktiva 2001/86/EZ ima za cilj da osigura da zaposleni imaju pravo da se uključuju po pitanjima i odlukama koja se tiču njihove SE. Ostala pitanja iz socijalnog i radnog zakonodavstva, a posebno prava zaposlenih na informisanost i konsultacije kako je to regulisano pravom zemalja članica su regulisana nacionalnim zakonskim odredbama, pod istim uslovima, kao i kod akcionarskih društava.

22. Stupanje na snagu ove Uredbe mora biti različito kako bi zemlje članice mogle da unesu u svoje nacionalne zakone odredbe Direktive 2001/86/EZ i unapred uspostave neophodni mehanizam za formiranje i poslovanje SE sa sedištem unutar svojih teritorija, tako da se Uredba i Direktiva mogu primenjivati zajedno.

⁴ Videti stranu 22 ovog Službenog lista.

23. Preduzeću čija glavna uprava nije u Zajednici treba dozvoliti da učestvuje u formiranju SE pod uslovom da je preduzeće formirano prema pravu zemlje članice, ako ima sedišta u toj zemlji članici i ako ima stvarnu i kontinuiranu vezu sa privredom zemlje članice prema principima utvrdjenim u Opštem programu od 1962 godine o uklanjanju restrikcija o slobodi osnivanja. Takva veza postoji posebno ako preduzeće ima sedišta u zemlji članici i odatle rukovodi poslovnim aktivnostima.

24. SE treba omogućiti transfer svog sedišta u drugu zemlju članicu. Adekvatna zaštita interesa manjinskih akcionara koji se protive transferu, poverilaca i nosilaca drugih prava moraju biti proporcionalni. Takav transfer ne sme da utiče na prava koja su postojala pre transfera.

25. Ova Uredba ne prejudicira bilo koje odredbe koje bi se mogle uneti u Briselsku Konvenciju iz 1968 godine, ili u bilo koji tekst usvojen od strane zemalja članica ili Saveta kojim se zamenjuje ta Konvencija, a koje se odnose na pravila o jurisdikciji i primenjuju se u slučaju transfera sedišta akcionarskog društva iz jedne zemlje članice u drugu.

26. Aktivnosti finansijskih institucija su regulisana specifičnim direktivama i nacionalnim propisima koji su doneti radi implementiranja ovih direktiva i dodatnim nacionalnim pravilima koja regulišu one aktivnosti koje se u potpunosti primenjuju na SE.

27. S obzirom na specifični komunitarni karakter SE, odredbe o stvarnom sedištu SE usvojene ovom Uredbom ne prejudiciraju zakone zemalja članica i ne sprečavaju bilo koji izbor drugih komunitarnih tekstova o kompanijskom pravu.

28. Ugovor o EU ne daje za usvajanje ove Uredbe ovlašćenje za preduzimanje drugih aktivnosti osim onih sadržanih u članu 308.

29. S obzirom da ciljevi nameravane akcije, kao što je istaknuto u gornjem tekstu, ne mogu biti adekvatno ostvareni od zemalja članica u meri u kojoj to može evropsko akcionarsko društvo osnovano na evropskom nivou, stoga oni, zbog obima i uticaja takvog preduzeća, mogu bolje biti postignuti na nivou Zajednice - koja može preduzeti mere u skladu sa principom supsudijarnosti sadržanom u članu 5. Ugovora o EZ. U skladu sa principom proporcionalnosti, kao što je utvrdjeno u pomenutom članu Ugovora, ova Uredba ne izlazi van okvira neophodnog da ostvari ove ciljeve.

JE USVOJIO OVU UREDBU

POGLAVLJE I

Opšte odredbe

Član 1.

1. Preduzeće se može osnovati unutar teritorije Zajednice u formi evropskog akcionarskog društva (*Societas Europaea* ili SE) pod uslovima i na način koji su određeni ovom Uredbom.

2. Kapital SE je podeljen na akcije ili deonice. Nijedan akcionar nije odgovoran za veći iznos od onog koji je upisao.

3. SE ima status pravnog lica.

4. Uključivanje zaposlenih u SE će biti regulisano odredbama Direktive 2001/86/EZ.

Član 2.

1. Akcionarska društva koja se pominju u Aneksu I, osnovana po pravu zemlje članice, sa sedištem i glavnom upravom unutar Zajednice mogu osnovati SE fuzionisanjem pod uslovom da su najmanje dva takva preduzeća regulisana pravima različitih zemalja članica.

2. Akcionarska društva i društva sa ograničenom odgovornošću, kao što su ona navedena u Aneksu II, osnovana po pravu zemlje članice, sa sedištem unutar Zajednice, mogu da promovišu osnivanje Holding SE preduzeća pod uslovom da je svako od najmanje dva od njih:

a. regulisano pravom različite zemlje članice

b. najmanje dve godine posedovalo društvo kći koje je regulisano pravom druge zemlje članice ili filijalu koja se nalazi u drugoj zemlji članici.

3. Preduzeća i firme u okviru značenja drugog stava člana 48. Ugovora i drugi pravni subjekti koji su regulisani javnim ili privatnim pravom koja su osnovana u skladu sa pravom zemalja članica, sa sedištem ili glavnom upravom unutar Zajednice mogu osnovati društvo kći kupovinom njenih akcija, pod uslovom da je svako od najmanje dva od njih:

a. subjekat prava različitih zemalja članica,

b. najmanje dve godine imalo društvo kći osnovano u skladu sa pravom druge zemlje članice ili filijalu koja se nalazi u drugoj zemlji članici.

4. Akcionarsko društvo osnovano po pravu zemlje članice, koje ima svoje sedište i glavnu upravu unutar Zajednice, može se transformisati u SE preduzeće ako je najmanje dve godine imalo društvo kći koje je podvrgnuto pravu druge zemlje članice.

5. Zemlja članica može obezbediti da preduzeće koje nema glavnu upravu u Zajednici može učestvovati u osnivanju SE pod uslovom da se preduzeće osniva po pravu zemlje članice, da ima sedište u toj zemlji članici i da ima konkretnu i kontinuiranu vezu sa privredom zemlje članice.

Član 3.

U smislu članova 2(1), (2) i (3), SE će se smatrati kao akcionarsko društvo koje je podvrgnuto pravu zemlje članice u kojoj ima sedište.

2. SE može osnovati jedno ili više društava kćeri u obliku SE. Odredbe prava zemlje članice u kojoj društvo kći ima sedište kojima se od akcionarskih društava traži da imaju više od jednog akcionara neće se primenjivati u slučaju društava kćeri SE preduzeća. Odredbe nacionalnih prava koje nalažu primenu dvanaeste Direktive Saveta EU o preduzećima (89/667/EEZ) od 21. decembra 1989. godine o jednopersonalnim društvima sa ograničenom odgovornošću⁵ se *mutatis mutandis* primenjuju.

Član 4.

1. Kapital SE se izražava u evrima.

2. Upisani kapital ne sme biti manji od 120.000 evra.

3. Propisi zemalja članica koji zahtevaju veći upisani kapital za preduzeća koja obavljaju određene vrste aktivnosti primenjuju se na SE sa sedištem u toj zemlji članici.

Član 5.

Pod uslovima iz članova 4(1) i (2), kapital SE, njegovo održavanje i promene zajedno sa akcijama, obveznicama i drugim hartijama od vrednosti

⁵ OJ L 395, 30.12.1989, p. 40. Directive as last amended by the 1994 Act of Accession.

su regulisani propisima koji se primenjuju na akcionarska društva sa sedištem u zemlji članici u kojoj je SE registrovano.

Član 6.

U smislu ove Uredbe, pod "statutima" SE se podrazumeva i instrument o inkorporaciji i, tamo gde oni čini poseban dokument, statuti SE.

Član 7.

Sedište SE mora biti unutar Zajednice, u istoj zemlji članici gde se nalazi i glavna uprava. Zemlja članica može SE registrovanim na njenoj teritoriji nametnuti dodatnu obavezu da se sedišta i glavne uprave nalaze u istom mestu.

Član 8.

1. SE može premestiti sedište u drugu zemlju članicu u skladu sa stavovima 2. do 13. Takvo premeštanje ne dovodi do prestanka SE preduzeća ili do stvaranja novog pravnog lica.

2. Uprava ili administrativni organ će sačiniti predlog premeštaja preduzeća i to objaviti u skladu sa članom 13, bez prejudiciranja dodatnih oblika publikovanja koji su predviđeni u zemlji članici u kojoj se nalazi sedište. U predlogu treba navesti aktuelan naziv, sedište i broj SE preduzeća, kao i:

- (a) predloženo sedište SE ,
- (b) predložene statute SE uključujući, gde je prikladno, njegovo novo ime,
- (c) bilo koje implikacije koje zbog premeštaja mogu nastati za zaposlene,
- (d) predloženi raspored premeštaja,
- (e) sva prava koja su predviđena za zaštitu akcionara i/ ili poverilaca.

3. Upravni ili administrativni organ će izraditi izveštaj u kome će objasniti i opravdati pravne i ekonomske aspekte premeštaja i ukazati na posledice preseljenja na akcionare, poverioce i zaposlene.

4. SE akcionari i poverioci će imati pravo, najmanje mesec dana pre generalne skupštine na kojoj će se odlučivati o preseljenju, da u sedištu SE ispitaju predlog preseljenja i izveštaj sačinjen prema stavu 3. i da na zahtev dobiju besplatne kopije ovih dokumenata.

5. Zemlja članica može, u slučaju kada je SE registrovano na njenoj teritoriji, da donese propise kojima će obezbediti adekvatnu zaštitu manjinskim akcionarima koji se protive preseljenju preduzeća.

6. Odluka o preseljenju se ne može doneti dva meseca posle objavljivanja predloga. Takva odluka može biti doneti u skladu sa odredbama člana 59.

7. Pre nego što nadležni organ izda certifikat naveden u stavu 8. SE će, u vezi sa obavezama koje proizilaze pre objavljivanja predloga o preseljenju, na adekvatan način zaštititi interese poverilaca i nosioce drugih prava (uključujući i prava javnih organa) u skladu sa zahtevima utvrđenim od strane zemlje članice u kojoj SE ima sedište pre preseljenja.

Zemlja članica može proširiti primenu prvog podstava na obaveze koje proizilaze (ili mogu proizaći) pre preseljenja.

U vezi sa zadovoljenjem ili obezbedjenjem plaćanja javnim organima, prvi i drugi stav neće prejudicirati primenu nacionalnog prava zemlje članice na SE.

8. U zemlji članici u kojoj SE ima sedište, sud, notar ili drugi ovlašćeni organ će izdati certifikat kojim se potvrđuje da su akti i formalnosti ispunjeni pre preseljenja.

9. Nova registracija ne može biti efektivna dok se certifikat naveden u stavu 8. ne priloži i ne podnesu dokazi da su formalnosti koje se traže za registraciju u zemlji novog sedišta završene.

10. Preseljenje sedišta SE i kasnije izmene njihovih statuta će stupiti na snagu od dana kada je SE registrovano, u skladu sa članom 12. u registru za njegovo novo sedište.

11. Kad nova registracija SE bude izvršena, registar nove registracije će obavestiti stari registar. Brisanje stare registracije će biti efektivno po prijemu obaveštenja, ne pre.

12. Nova registracija i brisanje stare registracije će biti objavljeni u odnosnim zemljama članicama u skladu sa članom 13.

13. Nakon objavljivanja nove registracije treća lica se mogu pozvati na novo sedište. Međutim, sve dok brisanje SE iz prethodnog registra ne bude

objavljeno, treća lica se mogu oslanjati na prethodno sedište, osim ako SE dokaže da su takva treća lica bila upoznata sa novim sedištem.

14. Pravo zemlje članice može naložiti, kada je reč o SE registrovanom u zemlji članici, da premeštaj sedišta koji će dovesti do promene merodavnog prava koje se primenjuje neće biti efektivan ako se bilo koji od nadležnih organa te zemlje članice tome protivi u periodu od dva meseca na način kako je to navedeno u stavu 6. Takvo protivljenje može biti zasnovano samo na javnom interesu.

Tamo gde je SE nadzirano od strane nacionalnog finansijsko-nadzornog organa prema Direktivama Zajednice, pravo protivljenja promeni sedišta se takođe odnosi na ovaj organ.

Preispitivanje od strane sudskih organa je dozvoljeno.

15. SE neće moći da preseli svoje sedište ukoliko su postupci zatvaranja, likvidacije, insolventnosti ili suspenzije plaćanja ili drugi slični postupci pokrenuti protiv njega.

16. SE koje je preselilo svoje sedište u drugu zemlju članicu će se povodom bilo koje akcije koja je pokrenuta pre preseljenja (prema članu 10), smatrati kao da ima sedište u zemlji članici gde je SE registrovana pre preseljenja, čak iako je SE tužena posle preseljenja.

Član 9.

1. SE je regulisano:

(a) ovom Uredbom,

(b) svojim statutom kad je na to izričito ovlašćeno ovom Uredbom, ili

(c) u slučaju onih pitanja koja nisu regulisana ovom Uredbom ili, kad su neka pitanja delimično regulisana, na one aspekte koji nisu obuhvaćeni Uredbom primenjuju se:

(i) propisi prava usvojenog od strane zemalja članica radi sprovođenja mera Zajednice koje se posebno odnose na SE,

(ii) propisi prava zemalja članica koji se primenjuju na akcionarska društva koja su osnovana prema pravu zemlje članice u kojoj SE ima sedište,

(iii) odredbe njenih statuta, na isti način kao i kod akcionarskih društava koja su osnovana prema pravu zemlje članice u kojoj SE ima svoje sedište.

2. Odredbe posebnih zakona usvojenih od strane zemlje članice za SE moraju biti u skladu sa Direktivama koje se primenjuju na akcionarska društva, prema Aneksu I.

3. Ako je priroda posla koji obavlja SE regulisan posebnim odredbama nacionalnih zakona, ti zakoni će se primenjivati u celosti na SE.

Član 10.

Prema ovoj Uredbi, SE će se tretirati u svakoj zemlji članici kao da je reč o akcionarskom društvu osnovanom po zakonu zemlje članice u kojoj ima sedište.

Član 11.

1. Naziv (ime) za SE preduzeće se navodi ispred ili iza skraćenice SE.
2. Samo SE preduzeća mogu uključiti skraćenicu "SE" u svom imenu.
3. Ipak, preduzeća, firme i ostala pravna lica registrovana u zemlji članici pre dana stupanja na snagu ove Uredbe neće morati da menjaju svoja imena u nazive gde se SE pojavljuje kao skraćenica.

Član 12.

1. Svako SE će biti registrovano u zemlji članici u kojoj ima sedište u registru koji je određen po zakonu te zemlje članice u skladu sa članom 3. prve Direktive Saveta (68/151/EEZ) od 9 marta 1968 o koordinaciji zaštitnih mera koje se radi zaštite interesa članica i drugih zahtevaju od strane zemalja članica za preduzeća (u okviru značenja drugog stava člana 58. Ugovora o EZ) sa ciljem da takve zaštitne mere budu ekvivalentne u celoj Zajednici.⁶

2. SE ne može biti registrovano ukoliko se ne zaključi sporazum o aranžmanima za zaposlene prema članu 4. Direktive 2001/86/EZ ili ne bude doneta odluka na osnovu člana 3(6) Direktive ili, ako je rok za pregovore prema članu 5, Direktive istekao, bez zaključenog sporazuma.

3. Da bi SE bila registrovana u zemlji članici koja je koristila opcije navedene u članu 7(3) Direktive 2001/86/EZ, mora zaključiti sporazum na osnovu člana 4. Direktive o aranžmanima za učešće zaposlenih, ili nijedno od

⁶ OJ L 65, 14.3.1968, p. 8. Directive as last amended by the 1994 Act of Accession.

preduzeća učesnika ne sme biti subekat pravila o participaciji pre registracije SE.

4. Statuti SE, u kojima je tako određeno, ne smeju u bilo kom trenutku doći u koliziju sa aranžmanima za zaposlene. Tamo gde se prema Direktivi zahtevaju novi aranžmani koji su u koliziji sa postojećim statutima, statuti će se u potrebnoj meri izmeniti.

U takvom slučaju, zemlje članice mogu predvideti da upravni ili administrativni organ SE bude ovlašćen da dopuni statute bez posebne odluke generalne skupštine akcionara.

Član 13.

Publikovanje dokumenata i pojedinosti koje se odnose na SE, koji moraju da se objave na osnovu ove Uredbe, će biti izvršeni na način koji je predviđen prema pravu zemlje članice u kojoj SE ima sedište u skladu sa Direktivom 68/151/EEZ.

Član 14.

1. Obaveštenje o registraciji SE i o brisanju registracije će biti objavljeno kao informacija u Službenom listu Evropskih Zajednica posle objavljivanja koje nalaže član 13. Obaveštenje treba da sadrži naziv, broj, datum i mesto registracije SE, datum i mesto objavljivanja i naziv publikacije, registrovanu kancelariju i njen sektor aktivnosti.

2. U slučaju preseljenja sedišta, SE će u skladu sa članom 8. izdati obaveštenje koje sadrži informacije navedene u stavu 1, zajedno sa onim koje se odnosi na novu registraciju.

3. Pojedinosti koje se navode u stavu 1. će se proslediti Kancelariji za Službene objave Evropske Zajednice u roku od jednog meseca posle objavljivanja koje nalaže član 13.

POGLAVLJE II OSNIVANJE

ODELJAK I Uopšte

Član 15.

1. Prema ovoj Uredbi, osnivanje SE je podvrgnuto pravu koje se primenjuje na akcionarska društva u zemlji članici u kojoj SE uspostavlja sedište.

2. Registracija SE će se objaviti u skladu sa članom 13.

Član 16.

1. SE stiče status pravnog lica na dan registracije u registru navedenom u članu 12.

2. Ukoliko su radnje preduzete u ime SE pre registracije u skladu sa članom 12, a SE ne preuzme obaveze koje proizilaze iz takvih radnji posle registracije, privatna lica, preduzeća, firme ili druga pravna lica koja su obavila takve radnje će u odsustvu drugačijeg sporazuma biti zajednički i pojedinačno odgovorni, bez izuzetka.

ODELJAK 2

Osnivanje SE spajanjem (fuzijom)

Član 17.

1. SE može biti osnovano spajanjem u skladu sa članom 2(1).

2. Takvo spajanje se može sprovesti u skladu sa:

a. procedurom spajanja putem sticanja (akvizicije) u skladu sa članom 3(1) treće Direktive Saveta EU (78/855/EEZ) od 9 oktobra 1978 godine zasnovanom na članu 54(3)(g) Ugovora o spajanju akcionarskih društava,⁷ ili

⁷ OJ L 295, 20.10.1978, p. 36. Directive as last amended by the 1994 Act of Accession.

b. procedurom spajanja osnivanjem novog preduzeća u skladu sa članom 4(1) pomenute Direktive.

U slučaju spajanja putem sticanja, sticajno preduzeće će kada se spajanje obavi uzeti formu SE. U slučaju spajanja osnivanjem novog preduzeća, SE će biti novoformirano preduzeće.

Član 18.

Za pitanja koja nisu obuhvaćena ovim Odeljkom ili su samo delimično obuhvaćena, na one aspekte koji nisu obuhvaćeni svako preduzeće uključeno u osnivanje SE putem spajanja će se upravljati prema odredbama prava odnosne zemlje članice koje se primenjuju na spajanje akcionarskih društava u skladu sa Direktivom 78/855/EEZ.

Član 19.

Propisi zemlje članice mogu nalagati da preduzeće koje je subjekat prava zemlje članice ne mora da učestvuje u osnivanju SE putem spajanja, ukoliko se bilo koji nadležni organ te zemlje članice tome protivi pre izdavanju sertifikata na koji upućuje član 25(2).

Takvo protivljenje može se zasnivati samo na razlozima povrede javnog interesa. Protiv takvog protivljenja mora se omogućiti preispitivanje od strane sudskog organa.

Član 20.

1. Upravni ili administrativni organi preduzeća koja se spajaju će izraditi nacrt uslova spajanja. Nacrt uslova spajanja će obuhvatiti sledeće pojedinosti :

- a. naziv (ime) i sedište svakog preduzeća koja se spajaju i imena i sedišta koja se predlažu za SE,
- b. odnos razmene akcija i iznos bilo koje kompenzacije,
- c. uslove prenosa akcija u SE,
- d. datum od koga će posedovanje akcija u SE omogućavati akcionarima da učestvuju u dobiti i drugim posebnim uslovima koji bi mogli uticati na takvo pravo,

e. datum od koga će se transakcije preduzeća koja se spajaju uzimati u obzir u računovodstvene svrhe kao pripadajućih SE,

f. prava koja SE prenosi na akcionare za koja se vezuju posebna prava, kao i na vlasnike hartija od vrednosti mimo akcionara, ili predloženih mera koje se na njih odnose,

g. bilo koje pogodnosti date ekspertima koji ispituju nacrt uslova spajanja ili članovima administrativnih, upravnih, nadzornih ili kontrolnih organa preduzeća koja se spajaju,

h. statute SE,

i. informacije o procedurama putem kojih su određeni aranžmani za uključivanje zaposlenih u skladu sa Direktivom 2001/86/EZ.

2. Preduzeća koja se spajaju mogu uključivati i druge pojediniosti u nacrt uslova spajanja.

Član 21.

Za svako preduzeće koje se spaja i podleže dodatnim zahtevima zemlje članice u kojoj se nalazi, sledeće pojediniosti će biti objavljene u nacionalnom Službenom listu te zemlje članice:

(a) vrsta, naziv i sedište svakog preduzeća koje se spaja,

(b) registar u kome su dokumenti navedeni u članu 3(2) Direktive 68/151/EEZ zavedeni za svako preduzeće koje se spaja, i ulazni broj u registru,

(c) naznaku aranžmana sačinjenih u skladu sa članom 24. za vršenje prava poverilaca konkretnog preduzeća i adresu na kojoj se kompletna informacija o takvim aranžmanima može besplatno dobiti,

(d) naznaku aranžmana sačinjenih u skladu sa članom 24. za vršenje prava manjinskih akcionara konkretnog preduzeća i adresu na kojoj se kompletna informacija o takvim aranžmanima može besplatno dobiti,

(e) ime i sedište koji su predloženi za SE

Član 22.

Kao alternativa ekspertima koji posluju za svako od preduzeća koja se spajaju, jedan ili više nezavisnih eksperata definisanih u članu 10. Direktive 78/855/EEZ, postavljenih u te svrhe na zajednički zahtev preduzeća od strane sudskog ili administrativnog organa u zemlji članici jednog od preduzeća koje

se spaja ili predloženog SE, mogu ispitati nacrt uslova spajanja i izraditi jedinstven izveštaj za sve akcionare.

Eksperti će imati pravo da zahtevaju od svakog preduzeća koje se spaja bilo koju informaciju koju smatraju neophodnom za vršenje njihove funkcije.

Član 23.

1. Generalna skupština svakog preduzeća koje se spaja treba da odobri nacrt uslova spajanja.

2. O uključivanju zaposlenih u SE se odlučuje u skladu sa Direktivom 2001/86/EZ. Generalna skupština svakog od preduzeća koje se spaja može zadržati pravo da registruje SE uz uslov izričite ratifikacije dogovorenih aranžmana.

Član 24.

1. Pravo zemlje članice koje je merodavno za svako od preduzeća koja se spajaju će se primeniti kao u slučaju akcionarskih društava, uzimajući u obzir prekogranični karakter spajanja, a u vezi sa zaštitom sledećih interesa:

- a. poverilaca preduzeća koja se spajaju,
- b. vlasnika obveznica preduzeća koja se spajaju,
- c. vlasnika hartija od vrednosti, mimo akcija, koji imaju posebna prava u preduzećima koja se spajaju.

2. Zemlja članica može da, u slučaju kad su preduzeća koja se spajaju subjekti njenog prava, usvoji propise sa ciljem da obezbedi odgovarajuću zaštitu za manjinske akcionare koji se protive spajanju.

Član 25.

1. Zakonitost spajanja se prati, kao deo postupka koji se tiče preduzeća koja se spajaju, u skladu sa pravom o spajanju akcionarskih društava zemlje članice u kojoj se nalazi preduzeće koje se spaja.

2. U svim zemljama članicama o kojima je reč, sud, notar ili drugi nadležni organ će izdati certifikat kojim se definitivno potvrđuje da su obavljene radnje predspajanja i druge formalnosti.

3. Ako pravo zemlje članice čiji je subjekat preduzeće koje se spaja nalaže proceduru nadzora i izmene odnosa razmene akcija, ili proceduru kojom će se oboštetiti manjinski akcionari bez sprečavanja registracije spajanja, takve procedure će se primenjivati samo ako druga preduzeća koja se spajaju, a koja su locirana u zemljama članicama čije prava ne predviđaju takvu proceduru, izričito prihvate prilikom odobravanja nacrtu uslova fuzionisanja u skladu sa članom 23(1), mogućnost akcionarima preduzeća koja se fuzionišu da mogu da se oslone na takvu proceduru. U takvim slučajevima, sud, notar ili drugi nadležni organi mogu izdati certifikat koji je naveden u stavu 2. čak i kada je takva procedura već pokrenuta. Certifikat mora, međutim, da naznači da je procedura u toku. Doneta odluka je obavezujuća za sticajuće preduzeće i njegove akcionare.

Član 26.

1. Zakonitost spajanja će biti pod nadzorom, u pogledu onog dela postupka koji se odnosi na finalizovanje spajanja i osnivanja SE od strane suda, notara ili drugih nadležnih organa zemlje članice predloženog sedišta SE da bi se pratio aspekt zakonitosti spajanja akcionarskih društava.

2. U tom smislu, svako preduzeće koje se spaja će podneti nadležnom organu certifikat koji je naveden u članu 25(2) u roku od šest meseci od njegovog izdavanja zajedno sa kopijom nacrtu uslova spajanja odobrenog od tog preduzeća.

3. Nadležni organ koji je naveden u stavu 1. će posebno osigurati da preduzeća koja se spajaju odobre nacrt uslova spajanja pod jednakim uslovima i da su aranžmani za uključivanje zaposlenih određeni u skladu sa Direktivom 2001/86/EZ.

4. Nadležni organ će takodje utvrditi da je SE osnovano u skladu sa zahtevima prava zemlje članice u kojoj ima sedište u skladu sa članom 15.

Član 27.

1. Spajanje i simultano osnivanje SE će stupiti na snagu dana kada je SE registrovano u skladu sa članom 12.

2. SE ne može biti registrovano dok se formalnosti koje se nalažu u članovima 25. i 26. ne završe.

Član 28.

1. Za svako od preduzeća koja se spajaju finalizacija procesa spajanja će se objaviti po pravu svake zemlje članice u skladu sa članom 3. Direktive 68/151/EZ.

Član 29.

1. Spajanje koje je obavljeno u skladu sa članom 17(2)(a) će imati sledeće posledice *ipso jure* i simultano:

- a. sva imovina i dugovi svakog preuzetog preduzeća se prebacuju na sticajno preduzeće,
- b. akcionari preuzetih (stečenih) preduzeća postaju akcionari sticajnog preduzeća,
- c. preduzeće koje je preuzeto prestaje da postoji,
- d. sticajno preduzeće dobij a formu SE.

2. Spajanje sprovedeno na osnovu člana 17(2)(b) će imati sledeće posledice *ipso jure* i simultano:

- a. sva imovina i dugovi preduzeća koja se spajaju se prebacuju na SE,
- b. akcionari preduzeća koja se spajaju postaju akcionari SE,
- c. preduzeća koja se spajaju prestaju da postoje,

3. Tamo gde u slučaju spajanja akcionarskih društava, pravo zemlje članice zahteva kompletiranje bilo kakvih posebnih formalnosti pre nego što transfer određene imovine, prava i obaveza od strane preduzeća koja se spajaju postane efektivno prema trećim licima, te formalnosti će se primeniti i sprovesti bilo od strane preduzeća koja se spajaju ili od strane SE posle registracije.

2. Prava i obaveze preduzeća koja se spajaju koji se odnose na zadatke i uslove zapošljavanja koji proističu iz nacionalnog prava, prakse i pojedinačnih ugovora o zapošljavanju ili odnosa iz zapošljavanja, a koji postoje na dan registracije će zbog takve registracije biti prebačeni na SE posle njene registracije.

Član 30.

Spajanje predviđeno članom 2(1), ne sme biti proglašeno ništavim i nevažećim nakon što je SE regisrovano.

Odsustvo praćenja zakonitosti fuzionisanja shodno članovima 25. i 26. može biti jedan od osnova za ukidanje SE.

Član 31.

1. Tamo gde je spajanje u okviru člana 17(2)(a) izvršeno od strane preduzeća koje poseduje sve akcije i druge hartije od vrednosti koje daju pravo glasa na generalnim skupštinama drugog preduzeća, neće se primenjivati, ni član 20(1)(b), (c) i (d), niti članovi 29(1)(b) i 22. Nacionalno pravo koje reguliše svako spajanje preduzeća i spajanje akcionarskih društava u skladu sa članom 24. Direktive 78/855/EEZ će se ipak primenjivati.

2. Tamo gde je spajanje izvršeno sticanjem od strane preduzeća koje poseduje 90% ili više, ali ne i sve akcije i ostale hartije od vrednosti koje daju pravo glasa na generalnim skupštinama drugog preduzeća, izveštaji upravnog odbora ili administrativnog organa, izveštaji nezavisnog eksperta ili eksperata i dokumenti neophodni za nadzor će se tražiti samo u meri u kojoj to zahteva nacionalno pravo koje je merodavno, bilo za preduzeće koje stiče, ili za stečeno preduzeće.

3. Zemlje članice mogu, međjutim, predvideti da se ovaj stav može primeniti tamo gde preduzeće poseduje akcije koje daju 90% ili više, ali ne sva glasačka prava.

ODELJAK 3.

Osnivanje holding SE

Član 32.

1. Holding SE se može osnovati u skladu sa članom 2(2). Preduzeće koje promovise osnivanje SE holdinga u skladu sa članom 2(2) će i dalje postojati.

2. Upravni ili administrativni organi preduzeća koja promovisu takvu aktivnost će pod istim uslovima izraditi nacrt uslova za formiranje SE holdinga. Nacrt uslova će sadržati izveštaj u kome se objašnjavaju i opravdavaju pravni i ekonomski aspekti osnivanja i ukazuje na implikacije za akcionare, kao i za zaposlene kod usvajanja oblika SE holdinga. Nacrt uslova će takodje predvideti detalje u skladu sa članom 20(1)(a),(b),(c),(f),(g),(h) i (i) i fiksiraće minimalni srazmer akcija u svakom od preduzeća koja promovisu

aktivnosti kojima akcionari moraju da daju doprinos osnivanju SE holdinga. Taj srazmer će biti akcije kojima se prenosi više od 50% stalnih glasačkih prava.

3. Za svako od preduzeća koja preduzimaju aktivnosti, nacrt uslova za osnivanje SE holdinga će se publikovati na način koji je predviđen u nacionalnom pravu svake zemlje članice u skladu sa članom 3. Direktive 68/151/EEZ najmanje jedan mesec pre generalne skupštine sazvane da o tome odluči.

4. Nezavisno od preduzeća koja obavljaju aktivnosti, jedan ili više eksperata postavljenih ili odobrenih od sudskih ili administrativnih organa u zemlji članici kojima podleže svako preduzeće u skladu sa nacionalnim propisima usvojenim u cilju implementacije Direktive 78/855/EEZ, će ispitati nacrt uslova za osnivanje preduzeća izradjenog u skladu sa stavom 2. i izraditi pismeni izveštaj za akcionare svakog preduzeća. Sporazumom preduzeća koja preduzimaju aktivnosti može se izraditi jedan pismeni izveštaj za akcionare svih preduzeća od strane jednog ili više nezavisnih eksperata postavljenih ili odobrenih od strane sudskog ili administrativnog organa zemlje članice čijem pravu je podložno jedno od preduzeća koje preduzima aktivnosti ili predloženo SE u skladu sa nacionalnim propisima usvojenim radi implementacije Direktive 78/855/EEZ.

5. Izveštaj će ukazati na bilo koju posebnu teškoću u vrednovanju i navesti da li je predloženi odnos razmene akcija fer i razuman, ukazujući na metode korišćene u dobijanju ovih podataka i da li su takve metode adekvatne u ovom slučaju.

6. Generalna skupština svakog preduzeća koja preduzimaju aktivnosti treba da odobri nacrt uslova za formiranje SE holdinga.

O uključivanju zaposlenih u SE holding će se odlučiti u skladu sa Direktivom 2001/86/EZ. Generalna skupština svakog od preduzeća koje preduzima aktivnosti može rezervisati pravo da se SE holding registruje uz uslov izričite ratifikacije dogovorenih aranžmana.

7. Ove odredbe će se primenjivati *mutatis mutandis* na društva sa ograničenom odgovornošću.

Član 33.

1. Akcionari preduzeća koja preduzimaju takve aktivnosti će imati period od tri meseca u kome će obavestiti ostale učesnike (preduzeća) da li

nameravaju da učestvuju sa svojim akcijama u osnivanju SE holdinga. Ovaj rok počinje da teče od dana kada su konačno određeni uslovi za osnivanje SE holdinga u skladu sa članom 32.

2. SE holding će se osnovati samo ako su, u roku koji je naveden u stavu 1, akcionari preduzeća koja preduzimaju aktivnosti preneli minimalni iznos akcija u skladu sa nacrtom uslova za osnivanje i ako su ispunjeni svi ostali uslovi.

3. Ako su uslovi za osnivanje SE holdinga ispunjeni u skladu sa stavom 2, ta činjenica će u odnosu na svako preduzeće koje učestvuje u procesu biti objavljena na način koji nalaže nacionalno pravo kojim je regulisano svako od ovih preduzeća doneto radi primene člana 3. Direktive 68/151/EEZ.

Akcionari preduzeća koja preduzimaju aktivnosti koji nisu naznačili da li će njihove akcije biti na raspolaganju za potrebe formiranja SE holdinga, u periodu koji je naveden u stavu 1, će imati još jedan mesec da to učine.

4. Akcionari čiji se doprinos sastoji u hartijama od vrednosti za osnivanje SE holdinga će dobiti akcije SE holdinga.

5. SE holding ne može biti registrovan dok se ne ispune formalnosti navedene u članu 32, kao i uslovi navedeni u stavu 2.

Član 34.

Zemlja članica može u slučaju preduzeća koja preduzimaju takve aktivnosti doneti propise koji predviđaju zaštitu manjinskih akcionara koji se suprotstavljaju aktivnostima spajanja, poverilaca i zaposlenih.

ODELJAK 4

Osnivanje društva kćeri SE

Član 35.

SE može biti osnovano u skladu sa odredbama člana 2(3).

Član 36.

Preduzeća, firme i ostala pravna lica koja učestvuju u takvoj aktivnosti će biti podvrgnuta propisima koji se odnose na njihovo učešće u osnivanju društva kćeri -u obliku akcionarskog društva na osnovu nacionalnog prava.

ODELJAK 5**Konverzija postojećeg akcionarskog društva u SE**

Član 37.

1. SE može biti osnovano u skladu sa članom 2(4).

2. Bez prejudiciranja člana 12, konverzija akcionarskog društva u SE ne dovodi do zatvaranja preduzeća ili stvaranja novog pravnog lica.

3. Sedište ne može biti premešteno iz jedne zemlje članice u drugu prema odredbama člana 8. istovremeno sa izvršenom konverzijom preduzeća.

4. Upravni ili administrativni organ preduzeća u pitanju će izraditi nacrt uslova konverzije i izveštaj u kome će objasniti i opravdati pravne i ekonomske aspekte konverzije i naznačiti implikacije za akcionare i zaposlene u zavisnosti od oblika SE.

5. Nacrt uslova konverzije će biti objavljen na način predviđen pravom svake zemlje članice u skladu sa članom 3. Direktive 68/151/EEZ najmanje jedan mesec pre generalne skupštine sazvane da o tome donese odluku.

6. Pre generalne skupštine navedene u stavu 7, jedan ili više nezavisnih eksperata postavljenih ili odobrenih, u skladu sa nacionalnim propisima koji su doneti radi implementiranja člana 10. Direktive 78/866/EEZ, od strane sudskog ili administrativnog organa u zemlji članici čijem pravu je podvrgnuto preduzeće koje se konvertuje u SE, će potvrditi u skladu sa Direktivom 77/91/EEZ⁸ *mutatis mutandis* da preduzeće poseduje

⁸ Druga Direktiva Saveta 77/91/EEZ od 13 decembra 1976 o koordinaciji zaštitnih mehanizama kojom se, zbog zaštite interesa članica i ostalih, zahteva od strane zemalja članica kojima pripadaju preduzeća, a na osnovu značenja sadržanog u drugom paragrafu člana 58. Ugovora, u vezi sa formiranjem akcionarskih društava i održavanjem i zamenom njihovog kapitala, da se takvi zaštitni mehanizmi učine ekvivalentnim (*Sl.list* L 26, 31.1.1977, strana 1). Direktiva je poslednji put dopunjena 1994 godine Aktom o Pristupanju.

neto imovinu najmanje ekvivalentnu njenom kapitalu plus one rezerve koje ne smeju biti distribuirane po zakonu ili prema statutima.

7. Generalna skupština preduzeća u pitanju će odobriti nacrt uslova konverzije zajedno sa statutima SE. Odluka generalne skupštine će biti doneta na osnovu propisa nacionalnog prava usvojenih radi implementacije člana 7. Direktive 78/855/EEZ.

8. Zemlje članice mogu usloviti konverziju glasanjem kvalifikovane većine ili jednoglasnošću u organu preduzeća koje se konvertuje i u kome je organizovano učešće zaposlenih.

9. Prava i obaveze preduzeća koje se konvertuje u vezi sa zadacima i uslovima zapošljavanja, koje proističu iz nacionalnog prava, prakse i pojedinačnih ugovora o zapošljavanju ili odnosa u zapošljavanju, a koji postoje na dan registracije, će iz razloga takve registracije biti prenete na SE.

POGLAVLJE III

Struktura SE

Član 38.

Pod uslovima koji su postavljeni ovom Uredbom SE ima:

- (a) generalnu skupštinu akcionara i
- (b) bilo nadzorni i upravni organ (sistem dvostruke odgovornosti) ili administrativni organ (sistem odgovornosti jednog organa, sistem jednostruke odgovornosti) u zavisnosti od forme usvojene statutima.

ODELJAK I

Sistem dvostruke odgovornosti

Član 39.

1. Upravni organ je odgovoran za upravljanje SE. Zemlja članica može predvideti da će direktor ili direktori biti odgovorni za tekuće upravljanje pod istim uslovima kao i za akcionarska društva koja imaju sedište na teritoriji te zemlje članice.

2. Člana ili članove upravnog organa postavlja i razrešava nadzorni organ.

Zemlja članica može, međutim, zahtevati ili dozvoliti da se statutima predvidi da se član ili članovi upravnog organa postavljaju ili razrešavaju na generalnoj skupštini pod istim uslovima kao i kod akcionarskih društava koja imaju sedišta na njenoj teritoriji.

3. Ni jedno lice ne može istovremeno biti član upravnog organa i nadzornog organa u istom SE. Nadzorni organ može, međutim, nominovati jednog od svojih članova da deluje kao član upravnog organa u slučaju upražnjenog mesta. Tokom takvog perioda funkcije lica u pitanju, kao člana nadzornog organa, će biti suspendovane. Zemlja članica može odrediti vremensko ograničenje navedenog perioda.

4. Broj članova upravnog organa ili pravila za njihovo određivanje će biti određena statutima SE. Zemlja članica može, međutim, fiksirati minimalni ili maksimalni broj.

5. Tamo gde ne postoje propisi za sistem dvostruke odgovornosti za akcionarska društva čija se sedišta nalaze na njenoj teritoriji, zemlja članica može usvojiti odgovarajuće mere u vezi sa SE.

Član 40.

1. Nadzorni organ nadgleda rad upravnog organa. On sam ne sme vršiti pravo upravljanja SE.

2. Članovi nadzornog organa će biti postavljeni na generalnoj skupštini. Članovi prvog nadzornog organa mogu, međutim, biti postavljeni na osnovu statuta. Ovo će se primenjivati bez prejudiciranja člana 47(4) ili bilo kog aranžmana o učešću zaposlenih shodno Direktivi 2001/86/EZ.

3. Broj članova nadzornog organa ili pravila za njegovo određivanje će biti određena statutima. Zemlja članica može, međutim, zakonski odrediti broj članova nadzornog organa za SE čije se sedišta nalazi na njenoj teritoriji ili njihov minimalni ili maksimalni broj.

Član 41.

1. Upravni organ će izveštavati nadzorni organ najmanje jednom u tri meseca o napretku i perspektivama razvoja SE poslovanja.

2. Pored redovnih informacija koje su navedene u stavu 1, upravni organ će po hitnom postupku preneti nadzornom organu bilo koju informaciju o događajima koji bi mogli imati značajan uticaj na SE.

3. Nadzorni organ može zatražiti od upravnog organa da mu obezbedi informacije bilo koje vrste koje su mu potrebne za vršenje nadzora u skladu sa članom 40(1). Zemlja članica može predvideti da svaki član nadzornog organa uživa pravo na iste informacije.

4. Nadzorni organ može preduzeti ili organizovati bilo koje istražne radnje koje su neophodne za izvršenje svojih obaveza.

5. Svaki član nadzornog organa je ovlašćen da ispita sve informacije koje mu budu podnete.

Član 42.

Nadzorni organ će izabrati predsedavajućeg izmedju svojih članova. Ako je polovina članova postavljena od strane zaposlenih, samo član koji je postavljen na generalnoj skupštini akcionara može biti izabran za predsedavajućeg.

ODELJAK 2

Sistem jednostruke odgovornosti

Član 43.

1. Administrativni organ upravlja SE. Zemlja članica može predvideti da direktor ili direktori budu odgovorni za dnevno vodjenje poslova pod istim uslovima kao i za akcionarska društva čija se sedišta nalaze na teritoriji te zemlje članice.

2. Broj članova administrativnog organa ili pravila za njihovo određivanje će se odrediti statutima SE. Zemlja članica može, međjutim, odrediti minimum, a tamo gde je potrebno, i maksimalni broj članova.

Administrativni organ će se, međjutim, sastojati od najmanje tri člana tamo gde je učešće zaposlenih regulisano u skladu sa Direktivom 2001/86/EZ.

3. Član ili članovi administrativnog organa će biti postavljeni na generalnoj skupštini. Članovi prvog administrativnog organa mogu, međjutim, biti postavljeni na osnovu statuta. Ovo će se primenjivati bez prejudiciranja

člana 47(4) ili bilo kakvog aranžmana o učešću zaposlenih određenih u Direktivi 2001/86/EZ.

4. Tamo gde nema zakonskih propisa za jedinstven sistem odgovornosti kod akcionarskih društava sa sedištem na njenoj teritoriji, zemlja članica može usvojiti odgovarajuće mere u vezi sa SE.

Član 44.

1. Administrativni organ će se sastajati najmanje jednom u tri meseca u intervalima predviđenim statutima da razmatra napredak i perspektive razvoj SE poslovanja.

2. Svaki član administrativnog organa ima pravo da ispita sve dobijene informacije.

Član 45.

Administrativni organ bira predsedavajućeg između svojih članova. Ako je polovina članova postavljena od strane zaposlenih, samo onaj član koga je postavila generalna skupština akcionara može biti izabran za predsedavajućeg.

ODELJAK 3

Zajednička pravila za sistem dvostruke i jedinstvene odgovornosti

Član 46.

1. Članovi organa preduzeća se postavljaju na period određen statutima, koji ne prelazi šest godina.

2. U skladu sa ograničenjima koja su sadržana u statutima, članovi mogu biti ponovo birani na period određen u skladu sa stavom 1.

Član 47.

1. SE statuti mogu dozvoliti preduzeću ili drugim pravnim licima da budu članovi jednog od njenih organa, pod uslovom da pravo koje se

primenjuje na akcionarsko društvo u zemlji članici u kojoj SE ima sedište ne predvidja drugačije.

To preduzeće ili drugo pravno lice će odrediti fizičko lice da obavlja njegove funkcije u navedenom organu.

2. Ni jedno lice ne može biti član bilo kog SE organa ili zastupnik nekog od članova u okviru značenja stava 1, ako:

a) je prema pravu zemlje članice u kojoj SE ima sedište diskvalifikovano da obavlja poslove u korespondentnom organu akcionarskog društva, ili

b) je diskvalifikovano da obavlja poslove u korespondentnom organu akcionarskog društva prema pravu zemlje članice na osnovu sudske ili administrativne odluke donete u toj zemlji članici.

3. SE statuti mogu, u skladu sa pravom koje se primenjuje na akcionarska društva u zemlji članici u kojoj SE ima sedište, odrediti posebne uslove podobnosti za članove koji predstavljaju akcionare.

4. Ova Uredba neće uticati na nacionalno pravo koje dozvoljava manjinskim akcionarima ili drugim licima ili nadležnim organima da postavljaju neke od članova organa preduzeća.

Član 48.

1. SE statuti će nabrojati kategorije transakcija za koje se potrebno da upravni organ dobije odobrenje od nadzornog organa u sistemu dvostruke odgovornosti ili je potrebna izričita odluka administrativnog organa u sistemu jedinstvene odgovornosti.

Zemlja članica može, međutim, predvideti da u sistemu dvostruke odgovornosti nadzorni organ može samostalno ustanoviti određene kategorije transakcija za koje je potrebno odobrenje.

2. Zemlja članica može odrediti kategorije transakcija koje najmanje moraju biti označene u statutima SE čija se sedišta nalaze na njenoj teritoriji.

Član 49.

Članovi organa SE su obavezni, čak i kada im prestane funkcija, da ne otkrivaju bilo koju informaciju koja se odnosi na SE, čije otkrivanje može prejudicirati interese preduzeća, osim tamo gde se takvo otkrivanje

informacija zahteva ili je dozvoljeno prema propisima nacionalnog prava koji se primenjuju na akcionarska društva ili je to u javnom interesu.

Član 50.

1. Ukoliko nije drugačije određeno ovom Uredbom ili statutima, važe sledeća interna pravila koja se odnose na kvorume i donošenje odluka u organima SE:

a) za kvorum je potrebno: da je prisutno ili zastupljeno najmanje polovina članova;

b) za donošenje odluka je potrebna: većina prisutnih članova ili njihovih zastupnika.

2. Tamo gde ne postoji odgovarajuća odredba u statutima, predsedavajući svakog organa će imati presudni glas u slučaju podeljenih glasova. U statutima neće biti suprotnih odredaba, osim tamo gde se polovina nadzornog organa sastoji od predstavnika zaposlenih.

3. Tamo gde se u skladu sa Direktivom 2001/86/EZ predviđa učešće zaposlenih, zemlja članica može odrediti da će, derogirajući odredbe na koje upućuju stavovi 1. i 2, kvorum nadzornog organa i donošenje odluka biti regulisano pravilima koja se pod istim uslovima primenjuju na akcionarska društva koja su subjekti prava odnosno zemlje članice

Član 51.

Članovi SE upravnih, nadzornih i administrativnih organa su odgovorni, u skladu sa propisima koji se primenjuju na akcionarska društva u zemlji članici u kojoj SE ima sedišta, za gubitak ili štetu učinjenu SE bilo kakvom povredom zakonskih, statutarnih ili drugih obaveza koje čine sastavni deo njihovih dužnosti.

ODELJAK 4.

Generalna skupština

Član 52.

Generalna skupština odlučuje o pitanjima za koja ima isključivu odgovornost na osnovu:

- a) ove Uredbe ili
- b) zakonodavstva koje je u zemlji članici u kojoj se nalazi sedište SE usvojeno radi implementacije Direktive 2001/86/EZ.

Osim toga, generalna skupština odlučuje i o pitanjima za koja je odgovorna generalna skupština akcionarskog društva prema pravu zemlje članice u kojoj SE ima sedište, ili prema pravu te zemlje članice ili na osnovu statuta SE u skladu tim pravom.

Član 53.

Bez prejudiciranja pravila određenih ovim Odeljkom, organizacija i vođenje generalne skupštine zajedno sa postupkom glasanja su regulisani pravom koje se primenjuje na akcionarska društva u zemlji članici u kojoj SE ima sedište.

Član 54.

1. SE održava generalne skupštine najmanje jednom svake kalendarske godine, u okviru od šest meseci od kraja finansijske godine, osim ako pravo, koje se u zemlji članici u kojoj SE ima sedište primenjuje na akcionarska društva kod obavljanja istih vrsta aktivnosti kao kao SE, ne predviđa češće sastanke. Zemlja članica može predvideti, međutim, da se prva generalna skupština održi u bilo koje vreme u toku od 18 meseci posle osnivanja SE.

2. Generalna skupština može biti sazvana u bilo koje vreme od strane upravnog, administrativnog ili nadzornog organa, ili bilo kog drugog organa ili nadležne vlasti u skladu sa nacionalnim pravom koje se primenjuje na akcionarska društva u zemlji članici u kojoj SE ima sedište.

Član 55.

1. Jedan ili više akcionara koji zajedno drže najmanje 10% SE upisanog kapitala mogu od SE zahtevati da sazove generalnu skupštinu i sastavi dnevni red; statuti SE ili nacionalno zakonodavstvo mogu predvideti manji ulog pod istim uslovima kao oni koji važe za akcionarska društva.

2. Zahtev da se sazove generalna skupština treba da sadržati i pitanja koja će biti na dnevnom redu.

3. Ako po zahtevu iz stava 1, generalna skupština ne bude održana u doglednom vremenu, a u svakom slučaju u roku od dva meseca, nadležni sudski ili administrativni organi u okviru jurisdikcije kojoj podleže SE prema sedištu, može narediti da se generalna skupština sazove u datom periodu ili, ovlastiti bilo akcionare koji su to zahtevali ili njihove predstavnike da sazovu generalnu skupštinu. Ovim se ne smeju prejudicirati nacionalne odredbe koje dozvoljavaju akcionarima da sami sazovu generalnu skupštinu.

Član 56.

Jedan ili više akcionara koji zajedno poseduju najmanje 10% SE upisanog kapitala mogu zahtevati da se jedno ili više dodatnih pitanja stavi na dnevni red generalne skupštine. Procedure i vremenska ograničenja koja se primenjuju na takav zahtev su određeni nacionalnim pravom zemlje članice u kojoj SE ima sedišta ili, ako to nije slučaj, statutima SE. Gornje proporcije mogu biti smanjene statutima ili pravom zemlje članice u kojoj SE ima sedišta pod istim uslovima koji se primenjuju na akcionarska društva.

Član 57.

Tamo gde ova Uredba ili, ako to nije slučaj, pravo koje se primenjuje na akcionarska društva u zemlji članici u kojoj SE ima sedišta zahteva znatnu većinu, generalna skupština će donositi odluke većinom validnih glasova.

Član 58.

Glasanje ne uključuje glasove iz akcija čiji akcionari nisu učestvovali u glasanju ili je akcionar apstinirao ili vratio prazan ili oštetećeni glasački papir.

Član 59.

1. Za izmene SE statuta se zahteva odluka generalne skupštine doneta od strane većine koja ne može biti manja od dve trećine datih glasova, osim ako se prema pravu koje se primenjuje na akcionarska društva u zemlji članici u kojoj SE ima sedište ne zahteva ili dozvoljava znatnija većina.

2. Zemlja članica može, međutim, predvideti da će, tamo gde je predstavljena najmanje polovina upisanog kapitala SE, biti dovoljna prosta većina glasova navedena u stavu 1.

3. Izmene statuta SE će biti objavljene u skladu sa članom 13.

Član 60.

1. Tamo gde SE ima dve ili više vrste akcija, svaka odluka generalne skupštine će biti subjekat odvojenog glasanja svakog od ovakvih akcionara čija su prava ovim povredjena.

2. Tamo gde se za odluku generalne skupštine zahteva većina glasova navedenih u članu 59(1) ili (2), takva većina će se takodje zahtevati za odvojeni glas za svaku kategoriju akcionara čija su prava po vrsti deonica povredjena odlukom.

POGLAVLJE IV

Godišnji i konsolidovani računi

Član 61.

U pogledu pripreme godišnjeg i, gde je to odgovarajuće, konsolidovanih računa uključujući prateći godišnji izveštaj i kontrolu i objavljivanje ovih računa SE je, prema članu 62, subjekat pravila koja se primenjuju na akcionarska društva na osnovu prava zemlje članice u kojoj se nalazi sedište.

Član 62.

1. Na SE koja su kreditne ili finansijske institucije primenjuju se pravila doneta u nacionalnom pravu zemlje članice u kojoj se nalazi njihovo

sedište radi sprovođenja Direktive 2001/12/EZ Evropskog Parlamenta i Saveta od 20 marta 2000 godine u vezi sa preuzimanjem i obavljanjem poslova kreditnih institucija⁹ u pogledu pripremanja njihovih godišnjih i, gde je to odgovarajuće, konsolidovanih računa uključujući prateći godišnji izveštaj, kontrolu i objavljivanje ovih računa.

2. Na SE koje je osnovano kao osiguravajuće preduzeće primenjuju se pravila nacionalnog prava zemlje članice u kojoj SE ima sedište, doneta radi sprovođenja Direktive Saveta 91/674/EEZ od 19 decembra 1991 o godišnjim računima i konsolidovanim računima osiguravajućih društava¹⁰ u pogledu pripreme njenog godišnjeg i, gde je to odgovarajuće, konsolidovanih računa uključujući prateći godišnji izveštaj i kontrolu i objavljivanje ovih računa.

POGLAVLJE V

Prestanak, likvidacija, nesolventnost i obustava plaćanja

Član 63.

Kada je reč o prestanku, likvidaciji, nesolventnosti, obustavi plaćanja i sličnim postupcima, SE je subjekat pravnih propisa koji se primenjuju na akcionarska društva osnovana u skladu sa pravom zemlje članice u kojoj ima sedište, uključujući propise koji se odnose na donošenje odluka na generalnoj skupštini.

Član 64.

1. Kad SE više ne ispunjava zahteve sadržane u članu 7, zemlja članica u kojoj SE ima sedište će preduzeti odgovarajuće mere da obaveže SE da reguliše svoj položaj u okviru datog perioda, bilo:

- a) ponovnim uspostavljanjem njegove glavne uprave u zemlji članici u kojoj se nalazi njegovo sedište, ili
- b) preseljenjem sedišta prema postupku određenom u članu 8.

⁹ OJ L 126, 26.5.2000, p. 1.

¹⁰ OJ L 374, 31.12.1991, p. 7.

2. Zemlja članica u kojoj SE ima sedište će doneti mere neophodne da obezbede da SE koje nije regulisalo svoj položaj u skladu sa stavom 1. bude likvidirano.

3. Zemlja članica u kojoj SE ima sedište će uspostaviti sudsku zaštitu u vezi sa bilo kakvom povredom člana 7. Ta zaštita će imati suspenzivni efekat na procedure sadržane u stavovima 1. i 2.

4. Tamo gde je na inicijativu organa ili vlasti, ili bilo koje zainteresovane strane ustanovljeno da SE ima svoju glavnu upravu na teritoriji zemlje članice suprotno članu 7, nadležni organi zemlje članice će odmah informisati zemlju članicu u kojoj SE ima sedište.

Član 65.

Bez prejudiciranja propisa nacionalnog prava kojima se zahteva dodatno objavljivanje, iniciranje i okončanje ukidanja, likvidacije, nesolventnosti ili obustave postupka plaćanja i bilo koje odluke o nastavku poslovanja, će biti objavljeno u skladu sa članom 13.

Član 66.

1. SE može biti konvertovano u akcionarsko društvo koje je subjekat prava zemlje članice u kojoj se nalazi njegovo sedište. Ni jedna odluka o konverziji ne može biti doneta pre proteka dve godine od registracije ili pre nego što budu odobrena prva dva seta godišnjih računa.

2. Konverzija SE u akcionarsko društvo neće rezultirati ukidanjem preduzeća ili stvaranjem novog pravnog lica.

3. Upravni ili administrativni organ SE će izraditi nacrt uslova konverzije i izveštaj koji objašnjava ili opravdava pravne i ekonomske aspekte konverzije i ukazuje na implikacije usvajanja akcionarskog društva za akcionare i za zaposlene.

4. Nacrt uslova konverzije će biti objavljen na način određen u svakoj zemlji članici u skladu sa članom 3. Direktive 68/151/EEZ najmanje jedan mesec pre generalne skupštine sazvane da donese odluku.

5. Pre generalne skupštine koja se navodi u stavu 6, jedan ili više nezavisnih eksperata koji su postavljeni ili odobreni, u skladu sa nacionalnim propisima donetim radi sprovođenja člana 10. Direktive 78/855/EEZ, od strane sudskih ili administrativnih vlasti u zemlji članici čiji je subjekat SE

koje je pretvoreno u akcionarsko društvo, će potvrditi da preduzeće poseduje imovinu koja je najmanje ekvivalentna svom kapitalu.

6. Generalna skupština SE će odobriti nacrt uslova konverzije zajedno sa statutima akcionarskih društava. Odluka generalne skupštine će biti doneta na osnovu propisa nacionalnog prava donetog radi sprovođenja člana 7. Direktive 78/855/EEZ.

POGLAVLJE VI

Dodatne i prelazne odredbe

Član 67.

1. Ako i dokle god se treća faza ekonomske i monetarne unije (EMU) ne bude primenjivala na njih, svaka zemlja članica može odrediti da SE sa sedištem na njenoj teritoriji podleže istim propisima koji se primenjuju na akcionarska društva u pogledu iskazivanja kapitala. SE može, u svakom slučaju, takodje iskazati svoj kapital i u eurima. U tom slučaju nacionalna valuta/euro konverzioni kurs će biti onaj na poslednji dan meseca koji prethodi onom kad je osnovano SE.

2. Ako i dokle god se treća faza EMU ne bude primenjivala na zemlju članicu u kojoj SE ima sedište, SE može pripremiti i objaviti svoj godišnji i, tamo gde je to odgovarajuće, konsolidovane račune u euro valuti. Zemlja članica može zahtevati da godišnji i, tamo gde je to odgovarajuće, konsolidovani računi SE budu pripremljeni i objavljeni u nacionalnoj valuti pod istim uslovima koji važe za akcionarska društva koja su regulisana pravom te zemlje članice. Ovo neće prejudicirati dodatnu mogućnost da SE objavi svoj godišnji i, tamo gde je to odgovarajuće, konsolidovane račune u euro valuti u skladu sa Direktivom Saveta 90/60/EEZ o godišnjim računima i Direktivom 83/349/EEZ o konsolidovanim računima u pogledu izuzetaka za mala i srednja preduzeća i objavljivanje računa u ecu.¹¹

¹¹ OJ L 317, 16.11.1990, p. 57.

POGLAVLJE VII

Završne odredbe

Član 68.

1. Zemlje članice će doneti odgovarajuće propise kako bi obezbedile efektivnu primenu ove Uredbe.

2. Svaka zemlja članica će naznačiti nadležne organe u smislu značenja članova 8, 25, 26, 54, 55 i 64. O tome će obavestiti Komisiju i ostale zemlje članice.

Član 69.

Najkasnije pet godina po stupanju na snagu ove Uredbe, Komisija će proslediti Savetu i Evropskom parlamentu izveštaj o primeni Uredbe i tamo gde je to potrebno predloge za izmene. U izveštaju treba posebno analizirati prihvatljivost:

a) dozvoljavanja lociranja glavne uprave i sedišta SE u različitim zemljama članicama;

b) širenja pojma spajanja u članu 17(2) u nameri da se takodje priznaju drugi tipovi spajanja osim onih definisanih u članu 3(1) i 4(1) Direktive 78/855/EEZ;

c) revizije klauzule o jurisdikciji u članu 8(16) u svetlu bilo koje odredbe koja može biti umetnuta u Briselsku Konvenciju iz 1968. godine ili u bilo koji tekst usvojen od strane zemalja članica ili Saveta radi zamene takve Konvencije;

d) dozvoljenosti odredbi u statutima SE usvojenih od strane zemlje članice u vršenju ovlašćenja koja su zemljama članicama dodeljena ovom Uredbom ili zakonima usvojenim da se obezbedi efektivna primena ove Uredbe u pogledu SE koje odstupaju od ili su komplementarne ovim zakonima, čak i kada takve odredbe ne bi bile dozvoljene u statutima akcionarskog društva koje ima sedište u zemlji članici.

Član 70 .

Ova Uredba će stupiti na snagu 8. oktobra 2004. godine.

Ova Uredba će biti obavezujuća u celosti i direktno će se primenjivati u svim zemljama članicama.

Doneto u Luksemburgu, 8 oktobra 2001 godine

Za Savet

Predsednik L. ONKELINX

ANEX I

**PUBLIC LIMITED-LIABILITY COMPANIES
REFERRED TO IN ARTICLE 2(1)**

**NAZIVI ZA
AKCIONARSKO DRUŠTVO NA KOJE SE UPUĆUJE U ČLANU 2(1)
U DRŽAVAMA ČLANICAMA EVROPSKE UNIJE**

BELGIJA

la société anonyme/de naamloze vennootschap

DANSKA:

aktieselskaber

NEMAČKA:

die Aktiengesellschaft

GRČKA:

ŠPANIJA:

la sociedad ano´ nima

FRANCUSKA:

la société anonyme

IRSKA:

public companies limited by shares

public companies limited by guarantee having a share capital

ITALIJA:

società per azioni

LUKSEMBURG:

la société anonyme

HOLANDIJA
de naamloze vennootschap

AUSTRIJA:
die Aktiengesellschaft

PORTUGALIJA:
a sociedade ano´ nima de responsabilidade limitada

FINSKA:
julkinen osakeyhtiö/publikt aktiebolag

ŠVEDSKA:
publikt aktiebolag

UJEDINJENO KRALJEVSTVO:
public companies limited by shares
public companies limited by guarantee having a share capital

ANEX II

**PUBLIC AND PRIVATE LIMITED-LIABILITY COMPANIES
REFERRED TO IN ARTICLE 2(2)**

**NAZIVI ZA
AKCIONARSKA DRUŠTVA I DRUŠTVA SA OGRANIČENOM
ODGOVORNOŠĆU NA KOJE SE UPUĆUJE U ČLANU 2(2)
U DRŽAVAMA ČLANICAMA EVROPSKE UNIJE**

BELGIJA:

la société anonyme/de naamloze vennootschap,
la société privée à responsabilité limitée/besloten vennootschap met
beperkte aansprakelijkheid

DANSKA:

aktieselskaber,
anpartselskaber

NEMAČKA:

die Aktiengesellschaft,
die Gesellschaft mit beschränkter Haftung

GRČKA:

·c'∞c }€ S RΛ•U®U ∞•

ŠPANIJA:

la sociedad ano´ nima,
la sociedad de responsabilidad limitada

FRANCUSKA:

la société anonyme,
la société à responsabilité limitée

IRSKA:

public companies limited by shares,
public companies limited by guarantee having a share capital,

private companies limited by shares,
private companies limited by guarantee having a share capital

ITALIJA:
società per azioni,
società a responsabilità limitata

LUKSEMBURG:
la société anonyme,
la société à responsabilité limitée

HOLANDIJA:
de naamloze vennootschap,
de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid

AUSTRIJA:
die Aktiengesellschaft,
die Gesellschaft mit beschränkter Haftung

PORTUGALIJA:
a sociedade anónima de responsabilidade limitada,
a sociedade por quotas de responsabilidade limitada

FINSKA:
osakeyhtiö
aktiebolag

ŠVEDSKA:
aktiebolag

UJEDINJENO KRALJEVSTVO:
public companies limited by shares,
public companies limited by guarantee having a share capital,
private companies limited by shares,
private companies limited by guarantee having a share capital

Preveo: Prof. dr Radovan D. Vukadinović

NOVOSTI U EVROPSKOJ UNIJI

str. 119 - 129.

Lakenski samit Evropskog saveta Zaključci predsedništva

Samo što je Evropska unija (EU) usvojila jedinstvenu valutu već se počelo raditi na daljem širenju i produbljanju Unije. Naime, postalo je jasno da je proces proširivanja već počeo i da se ne može zaustaviti. Sastanak u Laekenu predstavlja korak napred ka cilju daljeg snaženja Evrope.

Glavni zadatak ovoga sastanka bio je rešavanje pitanja prijema novih zemalja članica. Konstatovana je spremnost Kipra, Estonije, Mađarske, Litvanije, Letonije, Malte, Poljske, Slovačke, Češke i Slovenije da se priključe Uniji do 2004. godine. Bugarska i Rumunija prate pozitivan trend ali još nisu spremne da se pridruže. Zemlje kandidati i dalje moraju da obezbeđuju potrebne uslove, naročito u pogledu reformi administrativne i sudstva.

Odnos Evropske unije prema NATO

Evropski savet je usvojio deklaraciju o operativnoj sposobnosti zajedničke bezbednosne i sigurnosne politike Evropske unije (ESDP) koji je opisan u Aneksu II, kao i u izveštaju Predsednika. Kroz kontinuirani razvoj i jačanje ESDP-a, treba stvoriti odgovarajuće strukture, vojne i civilne, koje će

biti sposobne i za upravljanje kriznim operacijama. Unija je odlučna da i dalje tesno saraduje sa NATO-om.

Borba protiv terorizma

Kako je 2001. godine došlo do terorističkih napada na Sjedinjene američke države (SAD), na sastanku se govorilo i o borbi protiv terorizma kao bitnom faktoru stabilnosti. Pažnja je naročito bila usmerena na zloupotrebu bioloških i hemijskih supstanci. U svetlu aktuelnih političkih događanja treba uzeti i podršku SAD-u za napad na Avganistan, podržavanje slanja humanitarne pomoći Avganistanu kao i političke i ekonomske pomoći koja će uticati na stabilnost i stvaranje državnih institucija.

Plan o zaposlenosti - Lisabonska strategija

Dogovoren je plan koji će obezbediti punu zaposlenost i povećanje stepena socijalne kohezije ("Lisabonska strategija") do 2010. godine. Usvajanjem čitavog paketa ekonomskih i socijalnih mera, obezbeđuje se bolji kvalitet rada i borba protiv siromaštva. Prema Lisabonskoj strategiji, do 2010. godine, stepen zaposlenosti u Uniji bi trebao biti oko 70% dogovorene rate.

Evropski savet podržava rezultate konferencije u Marakešu o klimatskim promenama. Unija je odlučna u svojim nastojanjima da se potvrdi Kjoto Protokol i da on stupi na snagu pre Svetskog samita u Johanesburgu o održivoj životnoj sredini. EU je prihvatila očekivanja o poboljšanju zdravlja, zaštite i sigurnosti potrošača i poboljšanja kvaliteta života. Evropski savet naročito podržava osnivanje specijalizovanih organizacija za hranu (*European Food Authority*), obezbeđivanje vazdušne sigurnosti (*European Air Safety Agency*) i sigurnosti na moru (*European Maritime Safety Agency*).

Jačanja polja sloboda, sigurnosti i prava

Zaključci doneseni na sastanku u Tampereu su i na sastanku u Laekenu potvrđeni, ali je utvrđeno i da je potreban nov podsticaj kako bi se projekat jačanja polja sloboda, sigurnosti i prava (*Area of Freedom, Security and Justice*) bolje realizovao. To se, prema zaključcima, može dobiti

skraćivanjem intervala sesija, ubrzavanjem postupka implementacije u nacionalna zakonodavstva i stupanja na snagu svih konvencija koje su stupile na snagu pre ugovora iz Mastihta.

Kao nephodan uslov koji je određen zaključcima iz Tamperea, je i usvajanje zajedničke politike po pitanju imigracije i azila. Ova politika treba da obezbedi pravu meru između zaštite izbeglih lica, sa jedne strane i zadržavanja standarda i kapaciteta za primanje novih stanovnika EU sa druge strane. Ovo se može postići na sledeći način:

- integracija politike o migratornim tokovima. Naročito se mora analizirati lista prioriteta i stvoriti jasan akcioni plan o migraciji koji će se oslanjati i na pravila o ilegalnoj imigraciji i trgovanju ljudskim bićima;
- razvoj evropskog sistema razmene informacija između EU i zemlje porekla o azilu i migraciji; implementacija Eurodac-a i Pravilnika o boljem prihvatanju Dablinske konvencije, sa brзом i efikasnom procedurom;
- ustanovljavanjem zajedničkih standarda o proceduri davanja azila, kao i davanja državljanstva,
- ustanovljavanjem posebnih programa protiv diskriminacije i rasizma.

Bolja uprava nad spoljnim granicama Unije će pomoći u borbi protiv terorizma, ilegalne imigracije i trgovanju ljudskim bićima. To se može postići poboljšanjem saradnje između organa odgovornih za kontrolu spoljnih granica ali i stvaranjem novih organa. U tom svetlu treba posmatrati i stvaranje zajedničkog sistema identifikacije i mogućnosti zajedničkih konzularnih predstavništva.

Evropski javni tužilac

Savet urgira da se ispita Zelena knjiga Komisije o stvaranju evropskog javnog tužioca, uzimajući u obzir različitost pravnih sistema i tradicija. Savet takođe, poziva da se podstakne školovanje sudija za prekršaje koji će pomoći razvoj poverenja između strana u sudstvu.

Spoljni odnosi EU

Što se tiče spoljnih odnosa, EU će nastaviti da doprinosi oporavku i stabilizaciji BJR Makedonije, naročito u polju implemetacije ohridskog

sporazuma. Pozdravlja se i održavanje izbora na Kosovu koji će biti od koristi svim stranama. Takođe podvlači se potreba za podsticanje rešenja statusa demokratske Crne Gore u demokratskoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

Naglašava se potreba strateškog povezivanja sa Rusijom i to u pogledu razrade zajedničke evropske ekonomske oblasti (*Common European Economic Area*), pitanja energije i ulaska Rusije u Svetsku trgovinsku organizaciju. U cilju proširenja saradnje sa Rusijom otvara se i dijalog o političkim i sigurnosnim temama. Ovo se reflektuje zajedničkim inicijativama o subjektima od zajedničkog interesa (Zapadni Balkan, Srednji Istok) i kooperaciji u borbi protiv organizovanog kriminala, droge, terorizma i ilegalne imigracije.

Sastanak u Laeken-u je način da se pojednostavi Unija, odnosno da se načini još jedan korak ka stvaranju "države Evropa". U tu svrhu podržava se konačni izveštaj "Mandelkorn" grupe koji služi da pojednostavi pravni sistem.

Poboljšanje direktive o pranju novca

Na plenarnoj sesiji Evropskog Parlamenta u Strazburu, 13.11.1998, iznesen je predlog da se poboljša Direktiva EU o pranju novca¹ i taj predlog je podržan od strane Komisije. Direktiva² predstavlja novo značajno oruđe u borbi protiv finansiranja terorizma i organizovanog kriminala. Nova Direktiva bi obavezala zemlje članice da se bore protiv pranja svih dobiti proisteklih iz krivičnih dela (uključujući i prevare protiv budžeta EU), za razliku od stare Direktive koja se odnosi samo na prihode pribavljene krivičnim delima koja uključuju drogu. Predlog takođe proširuje opseg sadašnje Direktive (koja je ograničena finansijskim sektorom) serijom ne-finansijskih aktivnosti i profesijama koje su posebno osetljive na zloupotrebu od strane osoba uključenih u pranje novca. Tako bi u ovu grupu ušli i spoljne računovođe, agenti nekretnina, notari, advokati, dileri robe velike vrednosti (trgovci dragim kamenjem, dragocenim metalima, umetničkim delima, aukcioneri) i vlasnici kazina.

Implementacija se očekuje osamnaest meseci nakon konačnog usvajanja.

¹ 91/308/EEC.

² IP/99/498.

Postavljen predstavnik za mala i srednja preduzeća³

U Jugoslaviji je od skoro prihvaćena svest o važnosti malih i srednjih preduzeća kao bitnom faktoru ekonomske i socijalne stabilnosti. Evropska komisija je 18. decembra 2001. godine postavila "SME Envoy" (predstavnik malih i srednjih preduzeća) kako bi se poboljšala razmena informacija između malih i srednjih preduzeća⁴ i njihovih predstavničkih tela. Ovaj zadatak poveren je gospodinu Timo Summa, koji treba da obezbedi specijalnu vezu sa ovim preduzećima i da im obezbedi informacije o finansijama i novostima, konkurenciji, boljem pravnom regulisanju, implemenataciji u unutrašnje tržište, pristup programima EU, kao i obezbeđivanje mehanizma konsultacija. Takođe, od malih i srednjih preduzeća će pribavljati infomacije i prosledivati ih određenim organa Unije koja će nastojati da reši te probleme. Ovakav predstavnik treba i da olakša transparentnost koja predstavlja bitan element pravne, a samim tim i ekonomske sigurnosti.

Samo u EU ima 19 miliona malih i srednjih preduzeća. Taj broj predstavlja 99,8% od ukupnog broja preduzeća i tu je zaposleno preko 74 miliona ljudi. Ova preduzeća čine glavni izvor zapošljavanja, inovacija i ekonomskog rasta.

Konsultacije o reviziji definicije malih i srednjih preduzeća⁵

Evropska komisija je 26. oktobra podsetila sve zainteresovane strane na rok do 9. novembra 2001 da daju svoja mišljenja o predlogu da se inovira definicija malih i srednjih preduzeća. Definicija iz 1996. mora se promeniti kako bi se održao korak sa ekonomskim promenama kao i da bi se zaštitili od zloupotrebe državne pomoći, strukturnih fondova EU, i programa EU za istraživanja i razvoj. Ipak, promene ne treba da zadiru u suštinu definicije a to je određivanje prema broju zaposlenih (250 maksimum). Većina predloženih izmena ima za cilj da precizira definiciju iz 1996. godine, kao i da obezbedi

³ IP/01/1848, Brussels, 18. December 2001.

⁴ To su kompanije sa više od 250 zaposlenih. Za bliže definisanje pogledati: http://europa.eu.int/comm/consultations/sme_definition/index.htm

⁵ IP/01/1497 Brussels, 26 October 2001.

poštenje, olakša implemetaciju u zemljama članicama, onemogućiti nerazumevanje i obezbedi pravnu sigurnost.

Predlozi nove definicije uzeće u obzir sledeće ključne tačke:

- promene u ukupnim ekonomskim uslovima, naročito u polju konkurencije;

- mora se obezbediti kontrola striktnne primene definicije, naročito u pogledu državne pomoći, strukturnih fondova i programa za istraživanja i tehnološki razvoj. Zbog svega ovoga prvo se mora ojačati pravna sigurnost.

Definicija mora biti jednostavna kako ne bi povećala administrativni teret preduzeća.

Budućnost Unije

Savet je nastavio diskusiju koja se odnosila na pripremanje Deklaracije iz Laekena o budućnosti Unije. Prema shvatanju Saveta postoje dva zadatka koja se moraju prvo rešiti:

- politička analiza stanja EU, javno mnjenje i očekivanja povodom daljeg razvoja Unije;

- vraćanje na zaključke postavljene u Nici i njihovo prihvatanje kao ključnih tačaka za prezentaciju određenih ideja za Konvenciju. Ipak pojedini delovi se moraju malo promeniti u skladu sa novonastalim promenama u političkoj i ekonomskoj sferi.

Rešavanje ovih pitanja ne sme da ugrozi principe jednakosti i proporcionalnosti, legitimitet Evropskog Parlamenta koji predstavlja vezu Parlamenta i nacionalnih vlasti, ne treba da dovede u pitanje komunitarno pravo, sve snažniju spoljašnju dimenziju Unije i efikasnost EU u donošenju odluka.

Poboljšanje vojne sposobnosti Evropske unije

Nastavljajući posao započet u Kelnu, Helsinkiju, Feiri, Nici i Geteborgu Evropski Savet je utvrdio da da EU značajnu mesto na međunarodnom planu u saglasnosti sa principima Povelje Ujedinjenih nacija a sve u cilju sprečavanja sve većeg broja sukoba koji ugrožavaju bezbednost EU. Osim prihvatanja već postojećeg širokog spektra instrumenata potrebno je dodati i vojnu sposobnost za kontrolisanje i prevenciju sukoba kao zadaci koji

su postavljeni u Ugovoru o EU ("Petersburški zadaci"). Ovakav razvoj zahteva bližu saradnju sa NATO-om ali uz poštovanje zasebnog odlučivanja ove dve organizacije.

Kao glavni zadatak postavljen na Konferenciju u Briselu 19. novembra 2001, je zahtev da se zaposli 60 000 ljudi koji će moći da se održe najmanje jednu godinu. Za ovo je potrebno naći nove forme kooperacije koji će ovo omogućiti uz optimalno korišćenje resursa. Zemlje članice su se takođe dogovorile da usvoje "Evropski akcioni plan sposobnosti" ("*European Capability Action Plan*") koji će otelotvoriti sve napore, investicije i razvoj na nacionalnom i međunarodnom planu u vidu poboljšanja postojećih resursa i njihov dalji razvoj. Zadaci postavljeni u ovom planu se moraju ispuniti do 2003. godine. Plan je zasnovana na sledećim principima:

- Povećanju efektivnosti ovih snaga jer je uočeno da bi dalja fragmentacija vojnih snaga evropskih zemalja mogla da dovode do smanjenja njene efektivnosti, pa bi stoga trebalo poboljšati vojnu saradnju ovih zemalja.

Obaveze preuzete iz ovih zaključaka treba da budu dobrovoljne, sa poštovanjem državnih odluka.

- Koordinaciji između zemalja EU i saradnji sa NATO-om. Ovo je ključni princip čije će ispunjenje obezbediti bespotrebno dupliranje (članstvo u NATO- u i Partnerstvu za mir će se uzeti u obzir kada se budu određivale obaveze prema evropskim vojnim snagama) i osigurati transparentnost.

Ono što je još bitno je i to da je veoma izražena potreba javne podrške ovom projektu. Jasnost ciljeva i potreba će učiniti ovaj akcioni plan još efektivnijim i stabilnijim.

Kao konačni cilj, trebalo bi osnovati telo koje će se sastojati od više od 100000 ljudi, oko 400 vojnih aviona i 100 brodova. Dodatni naponi moraju se učiniti u pogledu zaštite ovih snaga, obezbeđivanja logistike i fleksibilnosti ovih snaga.

Što se tiče potrebnih kvalitativnih poboljšanja, naponi treba da se usredsrede na sledećih devet oblasti: strukturu oružanih snaga, budžet, osoblje, višenacionalnu kooperaciju, logistiku, trening, istraživanje i tehnologiju, industrijsku saradnju, vojno civilnu saradnju. Sve ovo će poboljšati raspoloživost, razvijenost, održivost i operativnost ovih snaga.

Pomoć se mora tražiti i od neevropskih zemalja članica NATO-a kao i od zemalja-kandidata za članstvo u EU.

Dalje, prema zaključcima Evropskog saveta iz Feire, četiri oblasti imaju prioritet: policija, održavanje i poboljšanje vladavine prava, jačanje

civilne administracije i civilne zaštite. Centralna uloga policije u rešavanju međunarodnih kriza je već dokazana tako da se prioritet ove obalsti ne dovodi u pitanje. Dogovoreno je da se do 2003. godine osposobi oko 5000 policajaca kako bi bili spremni da odgovore specifičnim potrebama različitih nivoa operacija. Podrška u ovom projektu se mora tražiti od Ujedinjenih nacija i OSCE-a uz zadržavanje nezavisnosti u donošenju odluka nad ovim operacijama.

Komisija okončala istragu u vezi Formule jedan⁶

Odeljenje za pitanja konkurencije Evropske komisije obavestilo je kontrolno telo sportova četvoročekaša, Međunarodnu automobilsku federaciju (FIA) i kompanije Formule jedan da su okončane istrage povodom anti-trusta koji se odnose na pojedine regulative i aranžmane. Naime, ove kompanije su se dogovorile da ograniče kontrolnu ulogu FIA-e da bi sprečile svaki konflikt interesa, i da bi otklonile određena komercijalna ograničenja koja se odnose na TV i radio prenose.

Komisija je utvrdila da su određena pravila FIA, doneta 1999. godine, postavila nepotrebna ograničenja promoterima, proizvođačima vozila, i vozačima kao i ograničenja vezana za TV emitovanje. Sve ovo ima osnovu u tome da je prenos trka Formule jedan veoma gledan i da je kao i svuda u sportu to postao veliki biznis.

Prihvatajući odluke Komisije, FIA je pristala da promeni ova pravila tako da obezbedi da će uloga FIA-e ostati na regulisanju pravila sporta bez mešanja u komercijalu i da će pospešivati zdravu konkurenciju. FIA je takođe prodala svoja prava na trke Formule jedan što bi omogućilo potencijalnu konkurenciju između Formule jedan i drugih sličnih trka i obezbedilo konflikt interesa.

Bioterorizam

Na sastanku u Otavi zemalja G7⁷ (SAD, Kanada, Japan, Nemačka, Velika Britanija, Francuska i Italija) plus Meksiko, razgovaralo se o načinima

⁶ IP/01/1523, Brussels, 30 October 2001.

⁷ IP/01/1546, Brussels, 7 November 2001.

poboljšanja zdravlja. Posebno se isticao značaj prevencije kao i korist od zajedničke saradnje po ovim pitanjima.

Ova ideja je kasnije razrađivana na sastanku u Strazburu⁸ gde su članice EU pokušale da razrade strategiju za obezbeđivanje stvaranje, nabavku i snabdevanje medicinskim produktima za prevenciju ili tretiranje efekata eventualnog biološkog napada kakav je bio sa antraksom ili malim boginjama.

Zemlje članice EU su se dogovorile da rade na identifikaciji infektivnih i toksičnih agenata i na razvijanju produkata za njihovo onesposobljavanje. Posebno je potrebno proučiti mogućnost upotrebe vakcine kao prevencije i zaštite.

Ove inicijative koje se odnose na borbu protiv biološkog i hemijskog terorizma su podržane od strane istraživačkog saveta 30. oktobra 2001. godine i čine deklaraciju Evropskog saveta o javnoj zaštiti koja je predstavljena Evropskom savetu u Laekenu. Ovde je osnovana i grupa eksperata koji će uložiti značajne napore i znanje kako bi se stvorila bolja odbrana od ove vrste terorizma. Ova grupa ima zadatak da identifikuje biološke i hemijske agense i da smanji ili spreči dejstvo ovih supstanci. U tom kontekstu će:

- sačiniti popis sadašnjih istraživanja koja se vode po ovom pitanju;
- ispitati kako se ta istraživanja mogu bolje koordinisati i iskoristiti;
- odrediti načine za usavršavanje ovih istraživanja na kraći i duži rok i odrediti okvire daljih istraživanja.

Glavni ciljevi istraživanja će biti: razvoj instrumenata za rano otkrivanje i dijagnostiku kao i adekvatan nadzor bioloških i hemijskih agenata koji se mogu koristiti u terorističke svrhe; razvoj brzih mehanizama kako bi se stvorile i distribuirale nove vakcine protiv ovakvih bolesti; i studije o potencijanim pretnjama u agrarnoj i prehrambenoj industriji koja je sve verovatnija.

Kyoto Protokol⁹

Evropska komisija je 23 oktobra 2001. godine, usvojila veliki broj inicijativa koja se odnose na promenu klime. Ove inicijative obuhvataju predlog ratifikacije Kjoto Protokola, draft Direktive o emisiji gasova iz staklene bašte, kao i dalje mere za smanjivanje efekata staklene bašte.

⁸ IP/01/1593, Brussels, 15 November 2001.

⁹ IP/01/1465, Brussels, 23 October 2001.

Komisija je zaključila da je potrebno ratifikovati Protokol iz Kjota kako bi on stupio na snagu pre svetskog samita o održivoj životnoj sredini ("Rio +10") u Johaneshburgu, septembra 2002. godine. Pokazala se ambicija EU da naglasi svoje liderstvo u pogledu ekologije i klimatskih promena.

I EU i zemlje članice treba da ratifikuju Kjoto Protokol i da sprovedu dogovor o smanjivanju emisije gasova za 8% i to u periodu između 1990. godine do 2008-2012. Komisija je objavila da će dati Savetu na usvajanje predlog kako bi se smanjila količina emitovanog gasa prema Kjoto Protokolu i to za 8%. Ovaj predlog se zove "podela tereta", jer ako neke zemlje opravdano prekorače stepen određen Kjoto Protokolom, druge će biti u obavezi da isti smanje kako se na teritoriji Unije ova kvota ne bi prekršila. Ove akcije će biti pod kontrolom Programa za klimatske promene u Evropi (*European Climate Change Programme - ECCP*).

Neke od ovih akcija su već opisane u Zelenoj knjizi Komisije o bezbednosti snabdevanja energijom (*Commission's Green Paper on the Security of Energy Supply*)¹⁰ i u Beloj knjizi o javnoj transportnoj politici (*White Paper on the Common Transport Policy*)¹¹ Komisija je rešena da sastavi posebne predloge kako bi se implementirale ove akcije u roku od dve godine.

Presuda Suda pravde u slučaju C-366/99

Joseph Griesmar v French Republic

Prilikom obračunavanja iznosa penzije, roditelji (očevi i majke) koji su radili kao službenici moraju biti jednako tretirani.¹²

Može li otac biti žrtva polne diskriminacije

Mr Griesmar, francuski sudija za prekršaje i otac troje dece, otišao je u penziju koja se obračunala po stažu. On nije dobio dodatak koji primaju službenice –majke a koji se obračunava po broju dece. On je na osnovu ovoga

¹⁰ COM (2000) 769.

¹¹ COM (2001) 370.

¹² CJE/01/62, 29 November 2001.

zauzeo stav da je žrtva seksualne diskriminacije koja je zabranjena pravom Unije i tužio Francusku.

Spor je počeo pred redovnim sudom u Francuskoj, koji je prosledio slučaj Sudu pravde. Sud je potvrdio da se princip jednakosti muškaraca i žena mora primenjivati i u ovom slučaju.

Izuzimanje muškaraca od prava na dodatne poene prilikom odlaska u penziju državnih službenica koje su majke, je prema mišljenju Suda, suprotno principu jednakosti muškaraca i žena, ali samo ukoliko su oni i očevi koji dokažu da su podigli svoju decu.

Pitanje koje se postavljalo da li je trudnoća bitan element dodatka na penzije, pa da zbog toga muškarci ostaju van ovoga kruga, ili da je dodatak zbog vaspitavanja dece, što može uključiti i muškarce, je rešeno tako što je prihvaćeno ovo drugo shvatanje. Sud je primetio da dodatak ne zavisi od trudnoće, već se oslanja na protok vremena koje je potrebno da se deca odneguju i vaspitaju.

Pripremila: Mina Zirojević

IZ STRANIH ČASOPISA

Common Market Law Review

Issue: 38, 6

<http://www.wkap.nl/jrnlto.c.htm/0165-0750>

Editorial Comments

Towards Accession	1329	336

Articles

A European Community Regulatory Framework for Electronic Commerce	1337	1384
Lopez-Tarruella, Aurelio		
National Doctrinal Structures and European Company Law	1385	419
Halbhuber, Harald		
Community and National Competence in Health After Tobacco Advertising	1421	446
Hervey, Tamara K.		
E-Commerce Policy and the EC Procurement Rules: The Chasm Between Rhetoric and Reality	1447	477
Arrowsmith, Sue		
Block Exemptions for State Aid: More Scope for State Aid Control by Member States and Competitors	1479	501
Sinnaeve, Adinda		

<i>Case law: A. Court of Justice</i>		
Case C-443/98, Unilever Italia v. Central Food	1503	517
Dogan , Michael		
Case C-376/98, Germany v. European Parliament and Council (Tobacco Advertising)	1520	543
Usher , John A.		
Case C-403/98, Azienda Agricola Monte Arcosu Srl v. Regione Autonoma della Sardegna, Organismo Comprensoriale No. 24 della Sardegna, Ente Regionale per l'Assistenza Tecnica in Agricoltura (ERSAT)	1545	556
Kronenberger, Vincent		
Case C-276/97, Commission v. French Republic; Case C-358/97, Commission v. Ireland; Case C-359/97, Commission v. United Kingdom; Case C-408/97, Commission v. Kingdom of the Netherlands; Case C-260/98, Commission v. Hellenic Republic	1557	572
Nijhof , Merlijn		
Case T-102/96, Gencor Ltd v. Commission	1573	586
Slot , Piet Jan		
Case C-238/98, Hugo Fernando Hocsman v. Ministre de l'Emploi et de la Solidarité	1587	596
Prinssen , Jolande M.		
<i>Book Reviews</i>		
Untitled	1597	617
Index to Volume 38	1621	634

European Competition Law Review*Issue: 22, 10***Articles**

Regulation 17: The Impact of the Current Application of Articles 81 and 82 by National Competition Authorities on the European Commission's Proposals for Reform	405	415

Jones , Tim

Collective Dominance: The Third Way?	416	423

Gordon, Clive, Richardson , Russell

The Economic Assessment of Vertical Restraints Under U.K. and E.C. Competition Law	424	433

Ross , Kristin, Foss , Celia Hughes, Mat

The Future for the Control of Oligopolies Following Compagnie Maritime Belge	434	442

McGregor , Lorna

Competition and Mergers in Consumer Goods Industries: The Case of Pet Foods	443	457

Dobson , Paul

Analysis

The European Court's PreussenElektra Judgment: Tensions Between E.U. Principles and National Renewable Energy Initiatives	458	468

Bronckers , Marco, van der Vlies

Commentary on Case T-41/96 Bayer AG v. Commission	469	476

Jephcott , Mark

Caught Napping: DGFT and Napp Pharmaceutical Holdings Ltd	477	481

Furse , Mark

Book Review

Competition Law: Enforcement and Procedure	482	482

Robertson , Aidan

European Law Review*Issue: 26, 6****Editorial***

The Ghent informal European Council meeting of October 19, 2001	527	528

Articles

Regulating electronic commerce: Europe in the global economy	529	547

Walden , Ian

The essential facility doctrine: similarities and differences between the American and European approaches	548	564

Capobianco , Antonio

Defining organised crime in the European Union Charter of Fundamental Rights: progressive change or entrenching the status quo?	582	598

McGlynn , Clare

Notes and Shorter Articles

The interim obligations of a state acceding to the European Union in the light of the inter-temporal jurisprudence of the Court of Justice	599	604

Kaleda , Saulius Lukas

W.T.O. dispute settlement and Community Law	605	615

Peers , Steve

Advertising alcohol and the free movement principle: the Gourmet decision	616	622

Biondi , Andrea

Book Reviews

Book Reviews	623	630

Table of Contents 2001	631	632

Cumulative Table of Cases

Cumulative Table of Cases I xxv

Cumulative Table of Legislation

Cumulative Table of Legislation xxxvi xliii

Cumulative Index

Cumulative Index xliv lii

European Review of Private Law*Issue: 9, 4****Articles/Articles/Aufsätze***A Common Law for Europe: The Future Meeting the
Past? 485 503

van Gerven , W.

The Structure of European Contract Law 505
Grundmann , Stefan 528A Fair Hearing Before EC Institutions 529
563

Drabek , Libor

Towards a European Law of Service Contracts 565
Loos , Marco B.M. 574The Non-Europeanisation of Private Law 575
Niglia , Leone 599***Case Notes/Annotations/Entscheidungsanmerkungen***Cour de Cassation, 12.11.98 'Les pouvoirs et
les obligation – de l'usufruitier' 601
634

Sánchez Jordán, Elena; Michalopoulos, George N. ; de Marez, Dominique		
BGH, Urteil v 11.12.98 – VZR377/97	635	
'Wiederverkaufsrecht'		663
Papadopoulou-Klamaris, Dimitra Cauffman; Caroline Cámara Lapuente, Sergio		
<i>Book Reviews/Comptes rendus/Buchbesprechungen</i>		
Iwan Davies (ed.), Retention of Title Clauses in Sale of Goods Contracts in Europe and Jacobien W. Rutgers, International Reservatino of Title Clauses. A Study of Dutch, French and German Private International Law in the Light of European Law	665	
		669
Milo , Michael		
A. Hartkamp, M. Hesselink, E. Hondius, C. Joustra and E. du Perron (eds.), Towards a European Civil Code, Second Revised and Expanded Edition	669	
		678
Traest , Michael		
Guidelines for Authors	679	
		684
Contributors	685	
		686
Journal of Common Market Studies		
<i>Issue: 39, 5</i>		
Policy Conflicts and Co-operation under a Stability Pact	801	
		828
Buti , Marco; Roeger , Werner Veld , Jan In't		
Europeanization and Globalization	829	
Hennis , Marjoleine		50
The Europeanization of Refugee Policies	851	
Lavenex , Sandra		74
The Limited Europeanization of Domestic	875	

Citizenship Policy		89
Vink , Maarten P.		
The Commission and the Reform of Governance in the EU	897	12
Wincott , Daniel		
<i>European Agenda</i>		
The Agricultural Negotiations in the WTO	913	926
Landau , Alice		
Pressure on the Environment in EU Countries	927	938
Neumayer , Eric		
<i>Book Reviews</i>		
The Future of the German Economy: An End to the Miracle, edited by R. Harding and W.E. Paterson	939	940
Flockton , C.H.		
The Road to Monetary Union in Europe: The Emperor, The Kings, and the Genies, by T. Padoa-Schioppa	940	941
Howarth , David		
The State of the European Union, Vol. 5: Risk, Reform, Resistance and Revival, edited by M. Green Cowles and M. Smith	941	941
Wiessala , Georg		
Politics in the European Union, by S. George and I. Bache	942	942
Maurer , Andreas		
African Development Report 2000: Regional Integration in Africa, by African Development Bank	943	944
Robson , Peter		
The Treaty of Nice and Beyond, by D. Galloway	944	945
Bond , Martyn		
Trade, Foreign Policy & Defence in EU Constitutional Law, by P. Koutrakos, O'Neill , Maria	945	945

Revue du Marché Commun et de L'Union Européenne*Issue: 453****Problèmes du jour***

La Banque centrale européenne infléchit sa politique	653	654

Le Large Débat

Miracle à Philadelphie	655	659

De la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne à la Charte constitutionnelle	660	663

Économique et Social

Secret bancaire, évasion fiscale et blanchiment de l'argent en Europe	664	668

Diversification sectorielle versus diversification géographique et valorisation des actifs financiers dans la zone euro	669	682

Enquête sur l'Enseignement en Europe

Enquête sur l'Enseignement en Europe	683	694

Problèmes Juridiques et Institutionnels

L'OLAF et les autorités judiciaires: quelle répression contre la fraude communautaire?	695	702

Fiscalité

Opérations d'assurances et fiscalité communautaire	703	708

Actualités et Documents

Union européenne	709	715

Note de lecture	716	718